

”PIDÄTTEHÄN HUOLTA,
ETTÄ SE ON YMMÄRRETTÄVÄÄ
VIITTOMAKIELTÄ.”

Lukijan näkökulma viittomakielisiin verkkoteksteihin

Riitta Vivolin-Karén
Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Kielten laitos
Suomalainen viittomakieli
Huhtikuu 2010

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Riitta Vivolin-Karén	
Työn nimi – Title ”Pidättehän huolta, että se on ymmärrettävää viittomakieltä.” Lukijan näkökulma viittomakielisiin verkkoteksteihin	
Oppiaine – Subject Suomalainen viittomakieli	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Huhtikuu 2010	Sivumäärä – Number of pages 77+10
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Viittomakieli on perinteisesti edellyttänyt katsekontaktia ja fyysisesti samassa tilassa olemista viittomakielisen viestin tuottajan ja vastaanottajan välillä. Tietoverkot tarjoavat viittomakieliselle viestinnälle foorumin, joka ei enää edellytä katsekontaktia. Tietoverkoissa tapahtuva viestintä jättää viestin kielellisen ymmärrettävyyden arvioinnin yksinomaan viestin lähettäjälle. Viittomakielisen verkkoviestinnän haasteeksi on asettumassa se, millaista kieltä viittomakielisessä verkkoviestinnässä tulisi käyttää, jotta lukijat kokisivat sen helposti ymmärrettäväksi.</p> <p>Tämä pro gradu tutkimus selvitti lukijan näkökulmaa viittomakielisiin verkkoteksteihin. Tutkimuksessa käytettiin viittä verkossa julkaistua viittomakielistä tekstiä ja niistä tehtyä kymmentä verrokkitekstiä. Tekstit esitettiin viidelle viittomakieliselle haastateltavalle, joiden tuli nimetä teksteistä helpoimmin ja vaikeimmin ymmärrettävät sekä esittää perustelut valinnoilleen. Viittomakieliset tekstit analysointiin käyttämällä Scott Liddellin näkemystä sijaisuudesta (surrogates), merkistä (tokens), poijusta (buoys) ja tilasta (space). Analysointi tehtiin käyttämällä ELAN-annotointiohjelmää. Tutkimuksen lopuksi haastattelujen ja analysoinnin tuloksia verrattiin toisiinsa.</p> <p>Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan esittää arvioita siitä, mikä vaikuttaa tekstin kokemiseen helposti tai vaikeasti ymmärrettäväksi. Ymmärrettävyyttä lisää, mikäli tekstissä on käytetty sijaisuutta, merkkiä ja poijuja. Lisäksi merkeillä tulisi aina olla tekstin sisällä ajallinen jatkumo.</p> <p>Tämän tutkimuksen tuloksilla on merkitystä sekä arvioitaessa ja kehitettäessä viittomakielistä verkkoviestintää että kehitettäessä tulkauksen laadun arviointia.</p>	
Asiasanat – Keywords Viittomakieli, verkkoviestintä, ymmärrettävyys	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information Tiivistelmä suomalaisella viittomakielellä dvd:lle tallennettuna	

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Faculty of Humanities	Laitos – Department Department of Languages
Tekijä – Author Riitta Vivolin-Karén	
Työn nimi – Title ”Just make sure, it’s comprehensible sign language.” Reader’s perspective to web texts	
Oppiaine – Subject Finnish Sign Language	Työn laji – Level Master’s thesis
Aika – Month and year April 2010	Sivumäärä – Number of pages 77+10
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Traditionally sign language has required the interlocutors, the producer and the receiver of signed message/information, to be physically in the same room/space, and have eye contact with each other. In addition to the eye contact, the interlocutors have both been essential parts of constructing the meaning of message together. Today, the information networks provide a platform for communication in sign language, which no longer requires an eye contact between the producer and receiver of message, nor do the interlocutors construct the meaning of message together any longer. Construction of meaning and assessing the linguistic comprehensibility of that message lies solely on the shoulders of the producer of message. The challenge in the field of web-communication in sign language seems to be settling increasingly on what kind of sign language is to be used in this instrument, in order the readers, i.e. receivers of the message, would experience it easily comprehended.</p> <p>This Master’s thesis researched the receiver’s perspectives on web texts in sign language. Five different sign language texts, which were published in the internet previously, were used in this research. In addition, there were also 10 different versions of aforementioned texts used for comparability reasons. These texts were showed to five interviewees, and they were to assess and put in ranking order the text which was the easiest and which was the most difficult one to comprehend, and also give their arguments for their choices. The texts in sign language were analyzed by using Scott Liddell’s perception and ideas on surrogates, tokens, buoys and space. The analysis was done using ELAN-programme. And finally, at the end of this research, the results of the interviews and the analysis were compared to each other.</p> <p>On basis of the results from this research one can express speculations/ideas on which are the factors contributing to why some texts are experienced to be easy to comprehend, and others to be more challenging and harder to comprehend. When surrogates, tokens and buoys are used in text, the comprehensibility of it is clearly increased. In addition, tokens should always have a temporal continuum within the text. If the text was lacking an internal temporal continuum, or if the signer did not refer to surrogates and tokens s/he had used previously in text, the comprehensibility of the text was diminished.</p> <p>The findings and the results of this research have relevance both when assessing and developing web communication in sign language, as well as when developing the quality assessment of interpreting.</p>	
Asiasanat – Keywords sign language, web communications, comprehensibility	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information dvd with Finnish Sign Language abstract	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	5
2. TUTKIMUKSEN TAVOITE	7
3. KESKEISET KÄSITTEET	9
3.1. VIITTOMAKIELET	9
3.2. YMMÄRRETTÄVYYS	10
3.3. TEKSTITYYPPI.....	12
3.4. VERKKOVIESTINTÄ	13
3.5. VERKKOKIRJOITTAMINEN.....	14
4. SUKELLUS VIITTOMAKIELISIIN VERKKOTESTEIHIN.....	18
4.1. TEKSTIT	19
4.2. LUKIJAN NÄKÖKULMA.....	23
4.2.1. Haastateltavat.....	23
4.2.2. Haastattelu.....	26
4.2.3 Tulokset.....	27
4.3. TEKSTIEN KIELELLISET PIIRTEET	34
4.3.1. Liddellin malli.....	34
4.3.2. Tekstien analysointi	41
4.4. YHTEENVETO HAASTATTELUJEN JA TEKSTIEN ANALYSOINNIN TULOKSISTA.....	68
5. POHDINTA	71
LÄHTEET.....	76
LIITTEET 1 – 4.....	78

1. Johdanto

Huhtikuussa 2007 vierailin työkaverini kanssa eräällä kuurojen yhdistyksellä esittelemässä pian avattavaa *Viittomakielisten yhdistysnettiä*. Työskentelin tuolloin koordinaattorina Kuurojen Liiton Kentauri-projektissa. Projektin yhtenä tavoitteena oli kehittää valtakunnallisen liiton ja sen alueellisten jäsenyhdistysten välistä verkossa toimivaa viittomakielistä tiedonvaihtoa. Tavoitteeseen pyrittiin muun muassa julkaisemalla *Viittomakielisten yhdistysnetti*, verkossa toimiva ekstranet-sivusto. Esittelymme päätteeksi yleisöstä pyysi puheenvuoroa keski-ikäinen kuuro mies. Puheenvuorossaan hän esitti ponnekkaasti toiveen siitä, että kiinnittäisimme erityistä huomiota pian avattavassa yhdistysnetissä käytettävään viittomakieleen. Hän perusteli toivettaan sillä, että eri medioissa (Internet, tv) käytetty viittomakieli on usein vaikeasti ymmärrettävää ja muodoltaan sellaista, jonka monet natiivit viittomakieliset kokevat itselleen vieraaksi. Tämä puheenvuoro synnytti minussa kipinän tutkia viittomakielisen lukijan näkökulmasta viittomakielisten verkkotekstien helppolukuisuutta ja ymmärrettävyyttä sekä niihin vaikuttavia lingvistisiä tekijöitä. Opintojeni myötä kipinä laajeni tämän pro gradu -työni aiheeksi.

Viittomakieli on perinteisesti edellyttänyt katsekontaktia viittomakielisen viestin tuottajan ja vastaanottajan välillä sekä tuottajan ja vastaanottajan olemista fyysisesti samassa tilassa. On ilmeistä, että pitkään viittomakielisen yhteisön haaveena ollut tietotekniikan kehittyminen tasolle, joka mahdollistaa vaivattoman ja jokaisen ulottuvilla olevan viittomakielisen viestinnän, on nyt toteutumassa ja osittain jo toteutunut. 1900-luvun alussa liikkuvaa kuvaa tallentavien kameroiden myötä viittomakielelle avautui mahdollisuus välittää viestejä ilman, että viestin lähettäjä ja vastaanottaja olivat katsekontaktissa toisiinsa tai että he olisivat olleet fyysisesti samassa tilassa. Videotekniikan kehittymisen myötä Suomessa käynnistyi 1980-luvun alussa säännöllinen viittomakielinen ohjelmatuotanto. Ensimmäisenä säännöllisenä tuottajana oli Kuurojen Liitto ry, joka aloitti vuonna 1983 viittomakielisten videotiedotteiden valmistuksen (Salmi & Laakso 2005: 432). Vuonna 1994 YLE käynnisti nykymuotoisen viittomakielisen uutistoiminnan tv:ssä, lisäksi YLE tuottaa mm. vaalien aikaan tulkattuja vaalikeskusteluita (<http://yle.fi/viittomakielisetuutiset/esittely.html> 18.3.2008). Kuurojen Liiton valmistamia videotiedotteita toimitetaan edelleen viittomakielisiin kotitalouksiin DVD-formaatissa ja YLE lähettää päivittäin tv:ssä yhden viiden minuutin mittaiset viittomakieliset uutiset sekä

lauantaisin 10 minuutin mittaisen *Viikko viitottuna* -ohjelman. Monet julkishallinnon toimijat ovat tuottaneet verkkoon tietoa myös viittomakielellä. Viittomakielellä löytyy tietoa muun muassa eduskunnasta, tiehallinnosta, tulkkipalvelusta ja terveyteen liittyvistä asioista. Julkishallinnon viittomakieliset tiedotteet löytyvät osoitteesta <http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/tietopaketi/viittomakielisille/index.html>. Tammi-kuussa 2009 Kuurojen Liitto ry avasi verkossa *Viittomakielisen netti-tv:n*. Pääosa netti-tv:n ohjelmistosta on Kuurojen Liiton viestintäyksikön tuotantoa.

Tietoverkkojen myötä ajasta ja paikasta riippumaton viittomakielinen viestintä on tullut kaikkien ulottuville. Viittomakielisten tekstien tuottaminen verkkoon edellyttää ainoastaan toimivaa laajakaistayhteyttä, tietokonetta, web-kameraa ja sopivaa ohjelmaa. Tietoverkkopohjaisen viittomakielisen viestinnän vaatima tekninen osaaminen edellyttää tasoa, jota voidaan jo nykyisin pitää arkipäiväisenä tietotekniikkaosaamisena, tavallisena kansalaistaitona eikä erityistä tietotekniikan osaamista vaativana alueena.

Tekniikan hallinta ei kuitenkaan riitä, mikäli viestin tuottaja haluaa tuottaa ymmärrettäviä ja helposti mielletäviä tekstejä. Viittomakielinen verkkoviestintä on pääsääntöisesti yksisuuntaista viestintää, jossa viestin lähettäjä ei ole reaaliaikaisessa vuorovaikutustilanteessa viestin vastaanottajan kanssa eikä siten pysty perinteisen kasvokkaisen viestinnän tapaan rakentamaan merkityksiä yhdessä vastaanottajan kanssa. Poikkeuksena tästä ovat esimerkiksi jollain kuvapuhelinohjelmalla tai vastaavalla liikkuvaa kuvaa sisältävällä ohjelmalla (MSN, Skype, oovoo) toteutetut vuorovaikutustilanteet. Kasvokkaisessa viestinnässä osapuolet (viestin lähettäjä ja vastaanottaja) saavat jatkuvasti palautetta siitä, ymmärtääkö vastapuoli lähetettyä viestiä ja ovatko lähetetyt viestit kielellisesti ymmärrettäviä. Ei-kasvokkaisessa keskustelussa tätä mahdollisuutta ei ole. Viestin kielellisen ymmärrettävyyden arviointi jää yksinomaan viestin lähettäjälle.

Nyt haasteeksi on asettumassa se, millaista sisältöä ja millaista kieltä viittomakielinen media käyttää. Median käyttämä viittomakieli voi osaltaan tukea yhteisön kielellistä identiteettiä mutta se voi myös hajottaa sitä, mikäli median käyttämä kieli ei ole kaikille ymmärrettävää. Jos median käyttämä viittomakieli koetaan vaikeasti ymmärrettäväksi, ei se saavuta kohdeyleisöä eikä haluttu kohdeyleisö koe median viittomakielistä viestintää omakseen.

2. Tutkimuksen tavoite

Tarkastelen työssäni viittomakielisen tekstin ymmärrettävyyttä erityisesti lukijan näkökulmasta – millaista tekstiä lukija pitää helposti ja vaikeasti ymmärrettävänä. Luettaessa viittomakielistä tekstiä verkosta voidaan lukutapahtuma jakaa kolmeen osa-alueeseen: lukijaan, tekstiin sekä lukijan ja tekstin väliseen suhteeseen.

Kuvio 1: Lukutapahtuman osa-alueet.

Verkossa julkaistu viittomakielinen teksti on tuotettu jotain tiettyä tarkoitusta varten. Viittoja on tuottanut tekstin ilman, että hän on kohdannut lukijaa ja mahdollisuutta rakentaa tekstin merkitystä yhdessä lukijan kanssa. Lukija puolestaan kohtaa viittomakielisen verkkotekstin liikkueessaan tietoverkossa joko sattumalta tai etsiessään tekstin sisältämää viestiä. Ajallinen etäisyys tekstin tuottamisen ja lukemisen välillä voi olla hyvinkin pitkä. Lukijan ja tekstin välinen suhde syntyy lukijan lukiessa tekstiä. Tekstin lopullinen merkitys syntyy vasta lukutapahtuman aikana. Syntyneeseen merkitykseen vaikuttavat sekä teksti että tekstin lukija. Viime kädessä merkitys syntyy lukijan mielessä ja ilman, että hän voi neuvotella siitä tekstin tekijän kanssa. Tässä tutkimuksessa huomio kiinnittyy kuvion keskeisimpiin osiin: lukijan ja tekstin väliseen suhteeseen.

Tutkimus kuuluu osittain diskurssintutkimuksen alaan ja pohjautuu funktionaaliseen näkemykseen kielestä. Diskurssin nähdään tässä tutkimuksessa samoin kuin yleensäkin kielentutkimuksessa, tarkoittavan jollekin tietylle elämän osa-alueelle ominaista puhe- ja kielenkäyttötapaa (Shore & Mäntynen, 2006: 39). Diskurssintutkimus painottaa kielellisten merkitysten tilannesidonnaisuutta. Kunkin tekstin kielellinen merkitys syntyy vasta tekstin tuottajan ja lukijan välisen vuorovaikutuksen kautta. Funktionaalisen näkemyksen mukaan kieli ei ole vain kielioppisääntöjä. Merkityksellistä on myös se, miten eri tilanteissa kieltä käytetään ja mitä kielellä tehdään. Kielen funktionaalisuus ilmenee ainakin kolmella tavalla: 1) kieli on viestinnän väline, 2) kielen avulla voidaan kuvata eli representoida maailmaa ja 3) kielen avulla luodaan sosiaalisia suhteita ja identiteettejä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14 - 15.)

Moringin (2001: 210) mukaan edelleen tiedetään varsin vähän kielen, identiteetin ja omalla äidinkielellä julkaistun viestinnän suhteista. Hänen mukaansa on kuitenkin selvää, että identiteetin ja kielen välillä on kausaalinen suhde ja että identiteetti rakentuu osin oman äidinkielen ympärille ja sen kautta. Viittomakielen ja viittomakielisten osalta viestinnän suhdetta identiteetin rakentamiselle ei ole tutkittu lainkaan, edes Moring (2001: 209 - 225) ei huomioi viittomakieltä ja viittomakielisiä artikkelissaan, jossa muuten yksilöidysti pohtii kunkin Suomen perustuslaissa mainitun kielen – paitsi viittomakielen – suhdetta mediaan ja roolia identiteetin rakentamisessa. Hänen vaikenemisensa viittomakielestä kuvaa sitä asemaa, joka viittomakielellä ilmeisesti edelleen on maassamme ja suhteessa muihin maamme vähemmistökieliin.

Tällä tutkimuksella on kaksi toisiinsa kiinteästi yhteydessä olevaa tavoitetta. Ensinnäkin tavoitteena on selvittää, millaiset viittomakieliset verkkotekstit koetaan helposti ja vaikeasti ymmärrettäviksi. Helppolukuisella tekstillä tarkoitetaan tässä sitä tekstiä, jonka lukija kokee helpoimmin luettavaksi ja ymmärrettäväksi ja jonka hän mieluiten valitsee, mikäli samasta tekstistä on saatavilla kielellisestä näkökulmasta tarkasteltuna erilaisia vaihtoehtoja. Tutkimuksen keskiössä on siis tekstin merkityksen rakentuminen ja erityisesti se, millaisesta tekstistä lukija kokee helpoimmaksi rakentaa tekstin merkityksen. Tältä osin tutkimusote on laadullinen. Laadullisen tutkimusorientaation mukaisesti tutkimuksen lähestymistapa on induktiivinen ja etenee havaintomateriaalista tehdyistä havainnoista kohti yleisempiä merkityksiä (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007: 260). Toisena tavoitteena on tutkia sitä, löytyykö teksteistä sellaisia kieliopillisia ilmiöitä, jotka selittävät syitä tekstien jakautumiseen helposti ja vaikeasti ymmärrettäviksi koettuihin ja mikäli tällaisia ilmiöitä löytyy, mitä ne ovat. Tässä jälkimmäisessä tavoitteessa tutkimusorientaatio on myös laadullinen, joskin siinä on lisäksi myös jonkin verran määrällistä otetta. Ensimmäinen tavoite on diskurssintutkimuksen alaan kuuluvaa ja jälkimmäinen lingvististä tutkimusta. Tutkimuksen ulkopuolelle rajattiin verkkosivujen käyttöliittymä sekä sen mahdollinen vaikutus sivulla olevan viittomakieliseen tekstiin helppolukuisuuteen.

Tutkimusongelma ja tutkimuksen tarkoitus tiivistyy seuraaviin kysymyksiin:

- Mitkä tutkimuksen aineistona käytetyt viittomakieliset tekstit koetaan helposti ja mitkä vaikeasti ymmärrettäviksi?
- Mikäli aineisto on jaettavissa helposti ja vaikeasti ymmärrettäviin teksteihin, onko löydettävissä kieliopillisia piirteitä selittämään tätä eroa?

3. Keskeiset käsitteet

Koska tutkimuksen kohteena on verkossa olevien viittomakielisten tekstien ymmärrettävyys, ovat tämän tutkimuksen keskeisiä käsitteitä viittomakieli ja eritoten suomalainen viittomakieli sekä ymmärrettävyys, tekstityyppi, verkkoviestintä ja verkkokirjoittaminen.

3.1. Viittomakielet

Viittomakieliä tuotetaan käsillä, kasvoilla, päällä ja vartalolla ja vastaanotetaan näköaistilla. Viittomakielet ovat gesturaalisia kieliä. Käsitteellä ”puhutus kielet” viitataan viittomakielten yhteydessä kieleen, joka on muodoltaan vokaalis-auditiivinen, jota tuotetaan ääntöelimillä ja vastaanotetaan kuuloaistilla. Puheella taas viitataan puhutun kielen artikuloituun muotoon. (Savolainen 2009: 178.) Jokaisessa maassa on oma kansallinen viittomakieli, ja joissakin maissa on käytössä useita viittomakielisiä. Viittomakieli ei siten ole kansainvälistä. (Vivolin-Karén & Alanne 2004: 18.)

Suomalaisen viittomakielen kantaisänä pidetään Carl Oscar Malmia, jonka perhe lähetti saamaan opetusta Ruotsiin, koska Suomessa ei vielä ollut kuuroille tarkoitettua koulua. Hyvin sujuneiden opintojensa päätyttyä Malm palasi Suomeen ja perusti maamme ensimmäisen kuurojen koulun Porvooseen vuonna 1846. Omassa opetuksessaan Malm käytti Ruotsissa käymänsä Manilla-koulun perinnettä, joka korosti viittomakielen merkitystä kuurojen opetuksessa. Kuurojen koulutuksen käynnistyminen oli lähtölaukaus suomalaisen viittomakielen ja kuurojen yhteisön syntymiselle. (Jantunen 2001: 6 – 9; Salmi & Laakso 2005: 38 – 43.)

Viittomakielen ja viittomakielisen opetuksen tilanne vaikeutui huomattavasti 1900-luvun alkupuolella. Tällöin myös Suomessa alettiin viitottua puhetta pitää eurooppalaisen mallin mukaisesti viittomakieltä parempana kielen muotona myös kuurojen keskuudessa. Viitottu puhe tarkoittaa sellaista kielen muotoa, jossa viitotusta kielestä lainattuja viittomia tuotetaan suomen kielen kieliopin mukaisessa järjestyksessä. Viitottua puhetta pidettiin kielellisen taitavuuden mittana ja sitä käytettiin etenkin silloin, kun viittoja halusi olla vakuuttava ja asiallinen. Viittomakielen katsottiin soveltuvan vain arkisiin ja vähemmän arvostettuihin tilanteisiin – kuurojen keskinäiseen rupatteluun. Näkemyksen taustalla vaikutti ajatus, että oikeita kieliä ovat vain puhutus kielet. Suomessa viitotusta puheesta on käytetty

nimitystä viitottu suomi. Esimerkiksi Kuurojen kulttuuripäivillä, joita on järjestetty vuodesta 1956 alkaen, esitysten kielenä oli viitottu suomi 1980-luvulle asti. Kuurojen Liiton vuonna 1983 aloittamien viittomakielisten tiedotteiden juontokielenä käytettiin usein viitottua suomea. Vasta 1990-luvulla kuurojen yhteisö alkoi pitää viittomakieltä kaikkiin tilanteisiin sopivana kielenä. (Savolainen 2009: 183.)

3.2. Ymmärrettävyys

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (Kotus) huoltaa asetuksen mukaisesti kaikkia perustuslaissa mainittuja (suomi, ruotsi, saame, romani, suomalainen viittomakieli) kotimaisia kieliä. Tätä tehtävää varten Kotus on perustanut kullekin kielelle lautakunnan, joka antaa sen kielen käyttöä koskevia periaatteellisia ja yleisluontoisia suosituksia. (<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=3>, luettu 28.9.2009.)

Sajavaara (2000: 68) viittaa *Suomen kielen perussanakirjaan* (1990 - 1994) ja määrittelee kielenhuollon tarkoittavan ”*kielen järjestelmän ja kielen käytön ohjailua suosituksin*”. Kielenhuollon tavoitteeksi hän (2000: 68) määrittelee tiedon ja ymmärryksen lisäämisen kielestä siten, että kielen käyttäjät kykenisivät tekemään tietoisia valintoja käyttäessään kieltä eri yhteyksissä.

Kotuksen perustaman suomalaisen viittomakielen lautakunnan työ keskittyy huoltamaan kielen viitottua muotoa, jonka lautakunta rinnastaa puhuttujen kielten puhuttuun muotoon. Rajaus on seurausta siitä, ettei viittomakielille ole kehittynyt vakiintunutta kirjallista asua. Lautakunta on työssään tullut siihen johtopäätökseen, että vaikka suomalaisella viittomakielellä ei ole kirjakieltä, siitä on löydettävissä yleiskielen muoto. Yleiskielen muodoiksi lautakunta on nimennyt seuraavat ominaisuudet: ”*selkeä lauserakenne, viittomien huolellinen artikulaatio sekä murteellisten ja arkityylisten viittomien välttäminen*”.¹ Samalla lautakunta myös toteaa, ettei yleiskieli ole samaan tapaan vakiintunutta kuin esimerkiksi suomen kielen yleiskieli. Koska suomalaisen viittomakielen lauserakennetta ei ole juuri tutkittu eikä siten myöskään nimetty, pitää lautakunta muun muassa pidempien viitottujen jaksojen tarkastelua varsin ongelmallisena. Käytännössä lautakunnan on vaikea ilmaista, mikä jossain tietyssä lauseessa tai tekstissä on hyvää tai mitä pitäisi korjata. Yksittäisten viittomien muodosta ja merkityksestä keskustelu on helpompaa, sillä niistä on jonkin verran saatavilla tutkittua tietoa. Tutkitun tiedon puuttuessa

¹ Suora lainaus on Kotuksen kotisivuilta <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=98>, luettu 28.9.2009.

lautakunnan työskentelytapa perustuu lautakunnan jäsenten tietoon, kokemukseen ja intuitioon. (<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=98>, luettu 28.9.2009.)

Tähän suomalaisen viittomakielen lautakunnan näkemykseen viittaa myös Savolainen (2009: 189 - 190) määritellessään, ettei viittomakielen yleiskieleksi mielletävää muotoa voi verrata kirjakielen standardoituun muotoon sen sisältämän runsaan yksilökohtaisen vaihtelun vuoksi. Vaihtelua esiintyy sekä viittoma- että lausetasolla.

Suomalaisen viittomakielen lautakunnan jäsenten intuitioon ja kokemukseen perustuva työtapa perustuu tekstien intertekstuaalisuuteen. Intertekstuaalisuus tarkoittaa yksinkertaisimmillaan sitä, että lukija tarkastelee tekstejä aina suhteessa muihin teksteihin. Lukutapahtumassa on siten aina kyse vuorovaikutuksesta lukijan ja tekstin välillä – lukija vertaa lukemaansa tekstiä muihin samankaltaisiin tai samankaltaisissa tilanteissa esiintyneisiin teksteihin. Lukijalla on siten aina ennakkokäsitys siitä, millaista tekstiä juuri siinä kyseisessä tilanteessa voi odottaa tai tulisi käyttää. (Solin 2006: 73 - 74.)

Vaikka lautakunta erottaa yleiskielen ja kirjakielen muodot toisistaan, on niiden välinen raja epätarkka. Niillä molemmilla tarkoitetaan muotoasultaan vakiintunutta, sanastoltaan yleispätevää, sävyltään neutraalia ja samalla myös moniaineksista kielimuotoa, jota tietyn koulutuksen saaneet ihmiset käyttävät sekä kirjallisesti että suullisesti. Kirjakielen alue ymmärretään kuitenkin merkitykseltään laajemmaksi, sillä se sisältää muun muassa erityisalojen ja tieteen kielen. (Sajavaara 2000: 79 - 80.)

Kuten suomalaisen viittomakielen lautakunta edellä toteaa, suomalaisen viittomakielen lause- ja tekstirakennetta on tutkittu vasta melko vähän (Rissanen 1985; Jantunen 2009). Siten ei myöskään ole tutkittu, millaista rakennetta tulisi käyttää viittomakielisissä tallenteissa kuten esimerkiksi verkkoteksteissä. Lautakunnan työtavan mukaisesti tässä tutkimuksessa käytetään viittomakielisten intuitiota, kun pyritään löytämään helppolukuisiksi koettuja viittomakielisiä verkkotekstejä. Helppolukuisuus rinnastetaan tässä työssä ymmärrettävyyteen. Ymmärrettäväksi teksti rakentuu silloin, kun se täyttää suomalaisen viittomakielen lautakunnan määritelmän viittomakielen yleiskielestä (selkeä lauserakenne, huolellisesti artikuloidut viittomat, murteellisuuksien ja arkityylisten viittomien välttäminen). Tässä tutkimuksessa ymmärrettävälle tekstille asetetaan lisäksi vaatimus, että se on myös tekstin lukijan mielestä ymmärrettävää, että lukija kokee löytäneensä tekstin sisältämän merkityksen.

Tämän tutkimuksen keskiössä on lukija ja hänen kokemuksensa ymmärrettävästä tekstistä. Tutkimus rajaa ulkopuolelle tekstin tuottajan, joka pukee lähettämänsä viestin haluamaansa ulkoasuun. Tekstin vastaanottaja tulkitsee tekstin merkityksen tekstin ulkoasun perusteella. Tulkintaan vaikuttaa aina vastaanottajan lähtökohta. Todennäköisesti vastaanottajan tulkinta poikkeaa aina ainakin jossain määrin lähettäjän tarkoittamasta tulkinnasta. (Kusters 2003: 36 - 37.)

3.3. Tekstityyppi

Kielenkäyttöä kuvaavaa käsitettä kutsutaan tekstityypiksi. Tekstityypin avulla ilmaistaan, millaista toimintaa kielellä rakennetaan sekä tekstin että puheen pinta- tasolla ts. lauseissa ja virkkeissä. Tekstityyppien avulla kielen käyttäjä rakentaa tavoittelemaansa sosiaalista toimintaa. Keskeisiä tekstityyppejä ovat deskriptiivinen, narratiivinen, instruktiivinen, argumentoiva ja erittelevä. Tekstityyppien väliset erot ovat sanastollisia ja kieliopillisia, ja siten eri tekstityyppien väliset erot näkyvät sekä lause- että virketasolla. Tekstityyppi käsitteenä liittyy laajempaan genren käsitteeseen, tekstityypit ovat genren aineosia. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 98 - 99.)

Genreä käytetään kuvaamaan tiettyä kielen käytön lajityyppiä kuten esimerkiksi trilleriä tai komediaa. Ennen kuin kielen käyttäjä voi erottaa eri genret ja siten myös eri tekstityypit toisistaan, on hänen täytynyt nähdä kyseisestä genrestä ja tekstityypistä useita esimerkkejä. Genret ja tekstityypit ovat kulttuurisia ja sosiaalisia. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 79.)

Tässä tutkimuksessa tutkimuksen kohteena on ohjaileva eli instruktiivinen tekstityyppi. Pietikäisen ja Mäntynsen (2009: 101 - 102) mukaan ohjaileva tekstityyppi on sävyltään yleensä neuvova, mutta joissain tilanteissa se voi olla myös velvoittava ja käskävä. Ohjaavalla tekstillä pyritään suoraan ohjaamaan lukijan toimintaa halutulla tavalla, noudattamaan tietyssä järjestyksessä tekstissä annettuja toimintaohjeita. Esimerkiksi ruokaohjeet ja laitteiden käyttöohjeet ovat tällaisia ohjaavia tekstejä. (<http://sokl.joensuu.fi/aineistot/Aidinkieli/kielenhuolto/tekstit.html>, luettu 28.9.2009.)

Kuten edellä jo todettiin, suomalaisen viittomakielen lause- tai tekstirakenteen tutkimus on vasta aluillaan. Tällöin ei myöskään voida esittää sääntöjä, ohjeita tai edes suosituksia siitä, millaista on viittomakielen ohjaileva tekstityyppi. Tekstityypin valinta ja sen rakenteellinen toteutuminen jää siten yleensä tekstin tekijän, viittojan oman intuition varaan.

3.4. Verkkoviestintä

Tiedonvälityksen kehittyminen voidaan jakaa viiteen kehitysvaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa syntyi puhetaito, toisessa vaiheessa puhetaidon rinnalle kehitettiin piirros- ja kirjoitustaito. Kirjapainotaidon myötä käynnistyy kolmas vaihe ja samalla ensimmäisiä askeleitaan ottaa myös joukkoviestintä, sillä kirjapainotaito mahdollisti kirjoitetun sanan kopioimisen ja levittämisen entistä laajemmalle joukolle. Sähköisen tiedonvälityksen myötä siirryttiin neljänteen vaiheeseen, jossa viestinnän välineiksi nousivat aluksi lennätin, puhelin, radio, tv ja sittemmin mukaan liittyivät myös kaapelit, satelliitit ja kasetit. Viidenteen vaiheeseen siirryttiin tietoverkkojen myötä. (Nordenstreng & Starck 2002: 9.)

Tietoverkkojen kehittyminen käynnistyi 1960-luvulla amerikkalaisen sotateollisuuden toimesta. Sotateollisuus halusi turvata tietokonejärjestelmiensä toiminnan sitä varalta, että maahan tehtäisiin ydinhyökkäys. Internet-nimi otettiin käyttöön vuonna 1982, jolloin Euroopan ydintutkimuslaitoksessa (CERN) kehitettiin WWW eli World Wide Web. Yleiseen käyttöön Internet alkoi levitä 1990-luvun puolivälissä, aluksi harrastajien piiriin ja pian myös yleiseen käyttöön. Internetin yleistyminen muutti viestinnän rakenteita huomattavasti. Internet tarjoaa tavalliselle käyttäjälle sellaista esitystekniikkaa ja lukijakuntaa, jotka aikaisemmin olivat mahdollisia vain suurille viestintäinstituutioille. Viestintää pystyy tietoverkkojen kautta tuottamaan tavallisella kotitietokoneella ilman suuria perustamis-, tuotanto- tai ylläpitämiskustannuksia. (Linturi & Wiio 2001: 268.) Viittomakieliselle yhteisölle Internet avaa mahdollisuuden tuottaa viittomakielistä viestintää.

Internetin käyttö on lisääntynyt nopeasti. Tilastokeskuksen (2007) mukaan vuoden 2006 keväällä vähintään kerran viikossa internetiä käytti 65 % yli 15-vuotiaista suomalaisista ja noin puolet suomalaisista käytti internetiä päivittäin. Kotikäyttö on yleistynyt nopeasti erityisesti 2000-luvun alussa. Nuoret ikäluokat näyttävät ottaneen uuden tekniikan nopeammin haltuunsa; internetin käyttäjistä aktiivisimpia ovat nuoret miehet sekä lapset ja nuoret. Ikääntyneemmät käyttäjät ovat tulleet mukaan selvästi hitaammin. (Tilastokeskus 2007: 321.)

Heinosen (2002: 178) mukaan www-tekniikka on muuttanut viestintää entistä vuorovaikutteisemmaksi ja edullisemmaksi ja tämän vuoksi tarjoaa erilaisille kansalaisyhteisöille sekä yksityisille toimijoille oivan tilaisuuden viestintään. Viittomakielisen viestinnän osalta asia on juuri Heinosen kuvaamalla tavalla, www tarjoaa

viittomakieliselle yhteisölle edullisen ja jokaisen ulottuvilla olevan viestintä-kanavan, jolla tavoittaa nopeasti suuren yleisön. Vuorovaikutteisuus on jo näkyvillä mm. facebookissa, jossa osa kommentista on kirjoitetun kielen sijasta esitetty viittomakielisillä videoklipeillä. Toisaalta on myös esitetty arvioita siitä, että verkkoon tietoa tuottaa vain alle 5 % verkon käyttäjistä muiden tyytyessä lukijan rooliin². Voidaan myös pohtia, onko tiedon tuottajien määrä kasvussa www tekniikan tullessa yhä nopeammaksi ja edullisemmaksi ja sosiaalisen webin saadessa yhä suuremman jalansijan arkipäivän elämässä.

3.5. Verkkokirjoittaminen

Verkkokirjoittamisesta on julkaistu useita ohjeita ja suosituksia. Ne kaikki käsittelevät perinteistä kirjoittamista eli puhuttujen kielten sanojen, lauseiden ja tekstikonaisuuksien julkaisemista verkossa. Viittomakielistä verkkokirjoittamista eli viittomakielen tallentamista ja julkaisemista videoklippeinä verkossa ei ole juurikaan tutkittu.

Verkkokirjoittamista voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta. Ensinnäkin sivuja voidaan tarkastella sivujen rakennetta painottavasta näkökulmasta, jolloin huomio kiinnittyy verkkosivujen loogisuuteen. Toiseksi tarkastelun kohteeksi voidaan nostaa sivujen sisältö ja tutkia, kiinnostavatko sivuilla esitetyt asiat lukijaa. Kolmantena tarkastelun lähtökohtana on ilmaisun sopivuus välineeseen, jolla tarkoitetaan sitä, että kirjoitetun tekstin lukeminen ruudulta poikkeaa huomattavasti tekstin lukemisesta paperilta. Ruudulta luettaessa lukija ei voi tehdä esimerkiksi omia alleviivauksiaan, jolloin tekstin kirjoittajan vastuulla on muun muassa nostaa esiin ja painottaa tärkeitä kohtia eri tavalla kuin paperilla olevassa tekstissä. Neljäntenä tarkastelun lähtökohtana on tekstien rakenteellisuus eli se, millä tavoin sivuilla esitetty tieto järjestetty, otsikoitu ja otsikoiden alle valitut asiat esitetty. Viidentenä tarkastelun lähtökohtana on käytetty kieli. Verkossa tulee käyttää kieltä, joka mielletään helpoksi lukea ja joka on kohdistettu lukijoille ja jonka lukijat kokevat mielenkiintoiseksi. Lukija ei tule verkkoon vain etsimään tietoa vaan usein myös viihtymään. Viihtymistarkoitus tulee huomioida kirjoitettaessa verkkotekstejä. Huomioiminen voidaan toteuttaa esimerkiksi sisällyttämällä verkkoilmaisuuksiin tekstin ohella sekä kuvaa, ääntä, liikettä että vuorovaikutusta. (Uimonen 2003: 58 - 71.) Tässä tutkimuksessa tarkastelun alle on nostettu erityisesti edellä esitelty viides

² Arvion esitti Kari A. Hintikka esitelmässään suomi.fi-portaalin seminaarissa Helsingissä 7.4.2009.

lähtökohta eli kieli ja sen helppolukuisuus. Tässä tavoitteena ei tosin ole tutkia onnistuuko teksti viihdyttämään lukijaa vaan pikemminkin se, onko teksti lukijan mielestä helposti ymmärrettävää.

Verkkotekstin tulee olla helppolukuista ja yksiselitteistä, jolloin tekstit tulee kirjoittaa asiatyylisellä yleiskielellä, mikä tarkoittaa kieliopillisesti oikeita muotoja, lyhyiden ja tuttujen sanojen käyttöä sekä selkeää lause- ja virkerakennetta. Lisäksi tekstin tulee koostua lyhyistä ja tiivistä kappaleista sekä olla sidosteista, lauseiden ja virkkeiden tulee nivoutua ajatuksellisesti kiinteästi yhteen. (Luukkonen 2004: 98.) Edellä oleva määritelmä on hyvin samankaltainen luvussa 3.2. esitellyn Kotuksen viittomakielisen lautakunnan määritelmän kanssa. Hyvälle kirjoitetulle ja viitotulle verkkotekstille asetetut vaatimukset vaikuttavat näiden määritelmien valossa hyvin yhdenmukaisilta.

Verkkosivujen tekstin tulee sisältää mahdollisimman konkreettista tietoa, käytännön kuvauksia ja esimerkkejä. Koskaan printtinä julkaistua esitetekstiä ei tule sellaisenaan julkaista verkkotekstinä, vaan se on muokattava verkkosivuja varten. (Luukkonen 2004: 38.)

Sekä Uimonen (2003: 61) että Luukkonen (2004: 20) painottavat sitä, että verkkotekstejä luetaan silmäillen ja etsien itseä kiinnostavaa tietoa, mikä tulee huomioida verkkotekstejä kirjoittaessa. Läheskään aina lukija ei lue tekstiä kokonaan alusta loppuun asti vaan otsikon kiinnostavuuden perusteella valitsee, jatkaako lukemista eteenpäin. Mikäli lukija päättää sivun lukemisesta, hän silmäilee ruudulla olevaa tekstiä ja vasta, jos teksti vaikuttaa itselle merkitykselliseltä, tekee päätöksen paneutua tekstiin tarkemmin.

Perinteiset kirjoitetut tekstit (printtinä julkaistut tekstit) ovat lineaarisia. Niiden lukeminen on usein aloitettava alusta ja edettävä järjestelmällisesti eteenpäin. Verkkotekstit ovat monihaarisia, lyhyitä hyperlinkeillä toisiinsa yhdistettyjä tekstiverkkoja, ei-lineaarisia tekstejä. Verkkotekstien rakentaminen ja lukeminen edellyttää toisenlaista lukutaitoa kuin lineaarisesti etenevien printtitekstien.

Viittomakielisen verkkotekstin tuottamisella tarkoitetaan tässä koko sitä prosessia, jonka tuloksena on Internet-verkossa julkaistu viittomakielinen tallenne ts. videoklippii, viittomakielinen verkkoteksti. Prosessi voi noudattaa kahta erilaista polkua:

1. Kirjoittaja tuottaa tekstin suoraan viittomakielelle ilman kirjallista ennalta tehtyä käsikirjoitusta. Tuotos kuvataan ja julkaistaan verkossa. Tällaisia ovat esimerkiksi jostain tilaisuudesta tehdyt tallenteet.
2. Ensiksi kirjoitetaan kirjallinen teksti, käsikirjoitus esimerkiksi suomeksi tai ruotsiksi. Seuraavassa työvaiheessa tämä kirjallinen teksti käännetään viittomakielelle, kuvataan ja tuotos julkaistaan verkossa. Tällaisia ovat esimerkiksi kaikki julkishallinnon verkossa julkaisemat viittomakieliset tekstit.

Viittomakielistä verkkotekstin tuottamista on toistaiseksi tutkittu vielä varsin vähän, lingvistikseen näkökulmasta tehtyä tutkimusta ei ilmeisesti ole vielä ollenkaan. Käyttöliittymätasoa ovat tutkineet Fels, Richards, Hardman ja Lee (2006) ja Kitunen (2009). Ensiksi mainittu tutkimus pyrki selvittämään, miten hyperlinkit tulisi merkitä viittomakielisen tekstin oheen ja millaiset hyperlinkit olivat lukijoiden mielestä helppokäyttöisiä. Tutkimus etsi vastausta seuraaviin kysymyksiin: millainen symboli ja mihin kohtaan näyttöä symboli tulisi käyttöliittymässä sijoittaa, jotta lukija mieltäisi sen olevan katsomaansa viittomakieliseen verkkotekstiin liitetty hyperlinkki? Tutkimukseen osallistui 14 koehenkilöä. Jälkimmäinen tutkimus pyrki selvittämään ja antamaan suosituksia siitä, millainen käyttöliittymä ottaisi parhaiten huomioon viittomakieliset käyttäjät, heidän kielensä ja kulttuurinsa. Lisäksi Jyväskylän yliopisto on julkaissut suomalaisen viittomakielen oppiaineen sivuilla opiskelijatyönä valmistuneen ohjeen viittomakielisen esseen valmistamisesta (https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/oppiaineet_ks/viittomakieli/opiskelu/ohjeet/vkesseeohje07, luettu 26.11.2009). Ohje käsittelee vain viittomakielisen esseen ulkoasua ts. miten essee on teknisesti toteutettu, eikä ota kantaa käytettävään kieleen.

Viittomakielisen verkkotekstin tuottaminen edellyttää kirjoittamisen sijasta kuvaamista videokameralla. Kuvaus voidaan toteuttaa joko aidossa kielenkäyttötilanteessa tai erityisesti kuvausta varten järjestetyssä tilanteessa. Aidossa kielenkäyttötilanteessa viittojan lisäksi läsnä on myös viestin vastaanottaj(i)a, jolloin kyseessä on aito vuorovaikutustilanne ja viittoja saa läsnäolijoilta välittömästi palautetta viestin ymmärrettävyydestä. Aidossa tilanteessa merkitystä rakennetaan yhdessä vuorovaikutuksen kautta. Kuvausta varten järjestetyssä tilanteessa viittojan lisäksi paikalla on ehkä vain kuvaaja, jonka huomio on keskittynyt tekniseen toteutukseen, kuvaamiseen. Kuvaaja ei välttämättä hallitse viittomakieltä ollenkaan. Viittojan ja kuvaajan lisäksi kuvaustilanteessa voi olla myös kolmas henkilö, jonka

tehtävänä on seurata ja arvioida viitottavaa tekstiä, sen lingvististä ja sisällöllistä oikeellisuutta ja / tai käyttää teleprompteria. Viittoja käyttää usein teleprompteria muistinsa tukena, mikäli se vain on mahdollista. Vain harva viittoja tuottaa kuvattavan viittomakielisen tekstin ulkomuistista. Kuvaustilannetta varten viittoja laatii viitottavasta tekstistä esimerkiksi glossien³ avulla tekstin rungon, jota hän seuraa kuvaustilanteessa teleprompterin näytöltä. Mutta kuten jo aiemmin (luku 3.1.) todettiin, lingvistisen oikeellisuuden arviointi on vaikeaa ja yleensä vain henkilöiden intuitioiden varassa, koska tutkimustietoa ei ole. Oman käytännön kokemukseni mukaan kolmannen henkilön arviointia vaikeuttaa myös viitottavan tekstin liika tutuus. Hän on yleensä tutustunut tekstiin ennen kuvaustilannetta, ehkä jopa laatinut alkuperäisen käsikirjoitustekstin, jolloin tekstissä mahdollisesti olevien kielellisten virheiden tai epäjohdonmukaisuuksien arviointi on vaikeaa.

Kuvaustilanteessa viittomakielen tilankäyttö supistuu ja viittoja käyttää tilaa suppeammin kuin kasvokkaisessa viittomakielisessä keskustelussa. Osittain tähän vaikuttaa varmasti se, että viittoja haluaa varmistua siitä, että kädet pysyvät kameran kuvakulman sisällä. Kokemukseni mukaan kuvaustilanteen aluksi tehdään lähes aina pieni koe, jossa viittoja selvittää itselleen (ja kuvaajalle), millä alueella kädet ja viittojan vartalo voivat viittomisen aikana liikkua, jotta ne näkyvät kuvatussa materiaalissa kokonaan.

Tilankäytön supistumisen lisäksi viittojan katse näyttää kohdistuvan yksinomaan kameraan, kamera ikään kuin imee viittojan katseen itseensä. Katseen suuntautuminen yksinomaan kameraan selvästi vähentää katseen käyttöä kieliopillisena elementtinä. Lisäksi tallenteella kolmiulotteinen viittomakieli muuttuu väistämättä kaksiulotteiseksi, ikään kuin litistyneeksi liikkuvaksi kuvaksi.

Viittomakielisten verkkotekstien lukeminen eroaa kirjoitettujen tekstien lukemisesta. Kirjoitettuja verkkotekstejä luetaan usein silmäillen, ja silmäilyn perusteella lukija tekee päätöksen tekstin tarkemmasta ja yksityiskohtaisesta lukemisesta. Viittomakielisiä verkkotekstejä luetaan tekemieni huomioiden mukaan pääsääntöisesti lineaarisesti. Osa nuoremmista lukijoista tosin näyttää selaavan viittomakielisiä tallennetekstejä pikakelauksella, mutta tällöinkin lukeminen tapahtuu

³ Glossilla tarkoitetaan suuraakkosin kirjoitettua sanaa, jolla viitataan tiettyyn viittomaan. Sormiaakkosia merkitään yleisesti pienaakkosin, joiden välissä on väliviiva. Glossin tai pienaakkosten perään liitetyt numerot viittaavat tiettyihin alueisiin viittomatilassa. Glossin perässä oleva merkintä ”xx” tarkoittaa viittoman toistamista. (Savolainen, 2009, 181 – 182.)

lineaarisesti tekstin alusta kohden tekstin loppua. Käytännössä näyttäisi olevan mahdotonta lukea viittomakielisiä tallennetekstejä hyppien viittomakielisessä tallenteessa ei-lineaarisesti. Kokemukseni mukaan hyppiminen tekstin sisällä sattumanvaraisesti kohdasta toiseen eli viittomakielisen tallennetekstin lukeminen ei-lineaarisesti tekee tekstin ymmärtämisen lähes mahdottomaksi.

Viittomakielessä tapahtuvat muutokset eivät ilmene yksinomaan viittomakielisissä verkkotallenteissa. Viittomakielen tulkkipalvelut ovat myös siirtymässä ja osittain jo siirtyneet verkkoon. Tulkkipalvelussa ei ole kyse tallenteiden tekemisestä ja katsomisesta vaan reaaliaikaisesta viittomakielisestä verkossa tapahtuvasta vuorovaikutuksesta. Myös verkon kautta käytettävä tulkkipalvelu, etätulkkkaus, on vaikuttanut käytettyyn kieleen. Mindessin ym. (2006: 152 - 154) mukaan reaaliaikainen verkossa tapahtuva viittomakielinen viestintä on vaikuttanut viittomakieliseen kulttuuriin ja erityisesti tulkkipalvelutilanteiden kulttuuriin. Perinteisessä kasvokkaisessa tulkkaustilanteessa kuuro käy aina ensin tulkin kanssa kohteliaisuuskeskustelun (warm-up chat), jonka aikana vaihdetaan kuulumiset, tai mikäli kuuro ja tulkki tapaavat ensi kertaa, haetaan yhteinen kommunikaatiokieli. Verkon avulla tapahtuvassa kuvapuhelintulkkauksessa tällaiset kohteliaisuudet pääsääntöisesti ohitetaan. Mindess ym. (2006: 239 - 252) toteavat myös, että verkko litistää kolmiulotteisen kielen kaksiulotteiseksi, mutta ei tarkemmin erittele, miten se vaikuttaa esimerkiksi lause- ja tekstitasolla kielen rakenteisiin sekä tekstin ymmärtämiseen.

4. Sukellus viittomakielisiin verkkotesteihin

Tutkimukseni on kaksiosainen. Esittelen tutkimukseni kronologisessa järjestyksessä ts. toteuttamisjärjestyksessä. Aluksi on kuitenkin aiheellista esitellä tutkimuksessa käytetyt viittomakieliset tekstit (luku 4.1.). Tekstien jälkeen on vuorossa itse tutkimus. Tutkimuksen ensimmäinen osa kuuluu diskurssintutkimuksen alaan ja käytetyt menetelmät laadullisen tutkimuksen piiriin (luku 4.2.). Tutkimuksen keskiössä ovat viittomakieliset verkkotekstien lukijat ja heidän kokemuksensa helposti ja vaikeasti ymmärrettävistä viittomakielisistä verkkoteksteistä. Tutkimuksen toisessa osassa analysoidaan verkkotekstejä lingvistisestä näkökulmasta käsin ja käytetyt menetelmät ovat määrällistä tutkimusta (luku 4.3.). Lopuksi tutkimuksen ensimmäisen ja toisen osan tulokset liitetään yhteen (luku 4.4.).

4.1. Tekstit

Tutkimuksessa sekä ensimmäisen osan haastattelut että toisen osan lingvistiset analyysit kohdistuvat viiteentoista (15) viittomakieliseen videoklippiin. Klipeistä viisi (5) on poimittu internet-verkosta syys-lokakuussa 2008. Näistä teksteistä käytetään tässä tutkimuksessa nimitystä *perustekstit*. Kullekin perustekstille tehtiin kaksi *verrokkitekstiä*, jotka kuvattiin joulukuussa 2008. Siten muodostui viisi (5) kolmen (3) tekstin ryhmää. Kunkin viiden tekstiryhmän sisällä tekstien asiasisällöt olivat samanlaiset, mutta tekstit erosivat toisistaan kielelliseltä rakenteeltaan.

Perustekstien valinta käynnistyi suomi.fi-portaalin kautta. Suomi.fi-portaaliin on koottu tietoja, jotka ovat julkishallinnon tai niitä tukevien järjestöjen tuottamia ja tärkeitä kansalaisten arkielämässä. Portaalin palvelukielinä ovat suomi, ruotsi ja englantia. Lisäksi portaaliin on koottu tietoa myös viittomakielellä. Suomi.fi oli vielä syksyllä 2008 hallinnollisesti sijoitettuna valtiovarainministeriöön ja siellä toimivaan valtioneuvoston tietohallintoyksikköön. (<http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/index.html>, luettu 22.9.2008.) Vuoden 2009 alusta suomi.fi-portaali siirtyi valtionkonttorin toiminnaksi, ja samalla portaalin sisältöä ryhdyttiin uudistamaan. Uudistetun portaalin on määrä olla valmiina syksyllä 2010.

Suomi.fi-portaalista löytyvien linkkien lisäksi pyrin kartoittamaan kattavasti myös kaikki muut suomalaista viittomakieltä sisältävät sivustot. Viittomakieltä sisältäviä sivuja löytyi viittomakielistä yhteisöä lähellä olevien järjestöjen, yritysten, evankelisluterilaisen kirkon ja oppilaitosten lisäksi muutaman kunnan tai kuntayhtymän sivuilta.

Jaoin verkosta löytämäni viittomakieliset tekstit karkeasti neljään tekstityyppiin:

- 1) ohjeita ja toimintatapoja antaviin teksteihin (instruktiivisiin teksteihin)
- 2) tapahtumista tiedottaviin tai niitä mainostaviin teksteihin
- 3) organisaatiota ja asioita kuvaileviin tai kertoviin teksteihin (narratiivisiin tai deskriptiivisiin teksteihin)
- 4) kyselyihin.

Kyselyjä lukuun ottamatta tekstit näyttivät asettavan lukijan passiivisen vastaanottajan asemaan. Tekstien sisällöissä ei ollut havaittavissa mahdollisuutta tai kannustusta interaktiivisuuteen, vuorovaikutteisuuteen, eivätkä tekstit pyrkineet

aktivoimaan lukijaa aktiiviseksi osallistujaksi. Tekstit eivät siten tukeneet luvussa 3.4. esitettyä näkemystä verkkoviestinnän vuorovaikutteisuutta edistävästä linjasta.

Päädyin valitsemaan perustekstit instruktiivisten tekstien joukosta. Valitsemi-
eni tekstien tavoitteena oli antaa lukijalle toimintaohjeita tai kuvailla toimintatapoja
jonkin asian hoitamiseksi. Valintani kohdistui instruktiivisiin teksteihin, koska ne
mielestäni edustavat tekstilajiltaan tyyppillistä viittomakielistä verkkotekstin tyyppiä
ts. valtaosa kaikista verkossa julkaistuista viittomakielisistä teksteistä näyttäisi
lingvistiseltä muodoltaan olevan valitsemiä tekstien kaltaisia. Siten niitä voidaan
pitää teksteinä, joihin työni alussa kertamani viittomakielisen kuuron miehen antama
kritiikki kohdistui. Samalla ne osaltaan edelleen vahvistavat sitä tekstityyppiä, jota on
totuttu pitämään viittomakielisen verkkotekstin perustekstityyppinä.

Tutkimukseen valittujen perustekstien otsikot ja verkko-osoitteet olivat seuraavat:

1. *Mobiilitulkin käyttöohjeita*

<http://www.mobiilitulkki.fi/manuals.fi.html>

2. *Vanhuuseläke*

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/260107144134AK?openDocument>

3. *Pienten lasten hoitoa tuetaan*

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/260107144134AK?openDocument>

4. *Läheisen kuoltua*

<http://www.kl-deaf.fi/Page/d40eb973-9127-48ad-878f-305e860213ff.aspx>

5. *Rikosasian selvittelyn eteneminen*

<http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/F07E4C9C281C6D7BC2256E3600369D2A>

Kahdesta tekstistä (*Mobiilitulkin käyttöohjeita* ja *Läheisen kuoltua*) oli klipin yhtey-
dessä vastaava suomenkielinen teksti. Kolmen muun tekstin osalta vastaavaa tekstiä
ei verkosta ollut saatavilla, joten käänsin viittomakieliset perustekstit suomen kielelle
(liite 1). Tein käännökset lausetason vastaavuudella, jolloin tekstin asiasisällön
esittämisjärjestys on sama sekä viittomakielisessä tekstissä että siitä tekemässäni
suomenkielisessä käännöstekstissä. Tein lausetason käännökset, koska verkossa jo
olleet kaksi suomenkielistä tekstiä olivat lausetasolla yhdenmukaisia niihin liittyvien
viittomakielisten tekstien kanssa. Tällä halusin varmistaa tekstien yhdenmukaisen
käsittelyn työvaiheessa, jonka tuloksena syntyivät verrokkitekstit.

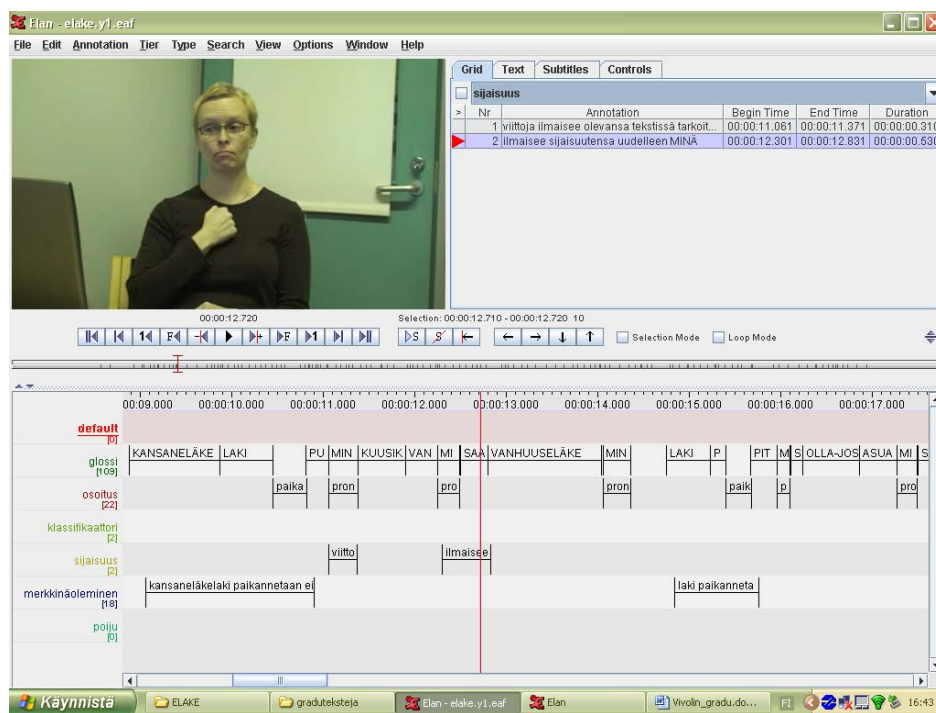
Informoin jokaista perustekstin viittojaa siitä, että käytän hänen verkkoon viittomaansa materiaalia tutkimuksessani. Yhden viittojan kohdalla jouduin informoimaan tekstin taustalla olevaa yhteisöä, sillä en saanut käsiini kyseisen viittojan yhteystietoja. Viestissäni korostin, että tutkimukseni kohdistuu tekstiin, ei viittojaan. Koin tärkeäksi korostaa tätä näkökulmaa, sillä kokemukseni mukaan viittomakielinen teksti henkilöityy hyvin helposti sen viittojaan ja tästä halusin selkeästi irtautua. Yksi perustekstin viittojista vastasi viestiini ja pahoitteli, että olin valinnut häneltä ”*niin vanhan tekstin*”.

Loput kymmenen tekstiä on tuotettu perustekstien pohjalta tätä tutkimusta varten siten, että kustakin perustekstistä on laadittu kaksi *verrokkitekstiä*. Verrokkitekstit tuotettiin perustekstien suomenkielisten kirjallisten tekstien perusteella siten, että annoin kirjalliset tekstit viittoja Maarit Widberg-Palolle. Widberg-Palo on natiivi toisen polven viittomakielinen kuuro. Ohjeistin viittojaa laatimaan kustakin tekstistä yhden verrokkitekstin siten, että viittoja edustaa tekstissä sitä toimijaa, jolle teksti antaa toimintatapaohjeita (verrokkiteksti 1), ja toisen verrokkitekstin siten, että viittoja edustaa ohjeiden laatijaa (verrokkiteksti 2). Tavoitteena oli, että jokaisesta perustekstistä olisi kaksi lingvistikalta rakenteeltaan erilaista verrokkitekstiä ja että nämä kaksi verrokkitekstiä olisivat lingvistikalta rakenteeltaan samankaltaisia muiden perusteksteistä laadittujen verrokkitekstien kanssa.

Poimimani perustekstit eivät olleet Widberg-Palolle ennalta tuttuja. Lisäksi sovimme, että hän ei tutustu niihin ennen kuvaustilannetta. Tällä pyrimme välttämään perustekstien vaikutuksen verrokkitekstien viittomiseen. Verrokkitekstit kuvattiin marras-joulukuussa 2008. Käänsin kuvatut verrokkitekstit aivan tutkimukseni lopuksi suomen kielelle (liite 1). Tällä työjärjestyksellä halusin ehkäistä tekstien suomenkielisten käännosten mahdollisen vaikutuksen analysointivaiheessa.

Seuraavaksi translitteroin kaikki viisitoista viittomakielistä tekstiä ELAN-annotointiohjelmalla (the Eudico Linguistics Annotator). ELAN-annotointiohjelma on hollantilaisen Max Planck -instituutin kehittämä erityisesti kielen tutkimukseen kehitetty tietokoneohjelma, joka mahdollistaa tekstien tutkimisen ja analysoinnin videota ja tekstiä yhdistämällä. ELAN-annotointiohjelma on saatavilla ilmaiseksi verkosta osoitteesta <http://www.mpi.nl/tools/elan.html>. ELANin työpöydällä (kuva 1 seuraavalla sivulla) tutkittava video näkyy vasemmassa yläkulmassa. Välittömästi videoruudun alapuolella ovat näppäimet, joilla videota ohjataan. Videota voidaan katsoa esimerkiksi normaalilla nopeudella (nuolinäppäin), sekunnin välein (näppäin,

jossa on 1 ja nuoli) tai kuva kovalta (F). Näppäinten alapuolella näkyy aikajana, joka osoittaa ajan kulumista videota katsottaessa. Tutkittavien ominaisuuksien rivi näkyy aikajanan alapuolella (tier). Kommentit ja huomiot (annotation) tutkittavista ominaisuuksista kirjataan halutulle riville siihen kohtaan aikajanaa, johon kommentti liittyy. Uusia tutkittavia ominaisuuksia ja niiden kommentteja perustetaan ELANin työpöydän yläreunassa olevan komentorivin kautta. Luotuja ominaisuuksia ja niihin kirjattuja kommentteja voi tarkastella oikeassa yläkulmassa olevan valikon kautta. Kuvassa 1 on näkyvillä merkintöjä, joita tein kustakin tutkittavasta videosta. Tekstien rakenteen kattava analysointi auttoi minua perehtymään tekstien muotoon ja merkitykseen mahdollisimman syvällisesti. Tekstien syvällistä tuntemusta tarvitsin tutkimukseni ensimmäisessä osassa eli haastatteluvaiheessa. Ominaisuuden ja kommentin lisäksi näkyvillä on myös kommenttimerkinnän alkamis- ja päättymisaika sekä kommentin kesto. Ylhäällä olevan komentorivin kautta on mahdollista tehdä ominaisuuksista ja kommentteista erilaisia hakuja.

Kuva 1: ELAN-annotointiohjelman työpöytä.

Tutkija voi tarkastella videota ohjaamalla sitä aikajanaan sidoksissa olevan punaisen pystyviivan avulla. Punaista viivaa liikutetaan hiiren avulla halutulla nopeudella aikajanan suunnassa joko eteen- tai taaksepäin. Punaisen viivan avulla

määritellään kommenttien alkamis- ja päättymisajankohdat. Työpöydän oikeassa reunassa keskellä on säädin (kaksi kolmiota päällekkäin), jolla videon ruutua voi säätää halutun kokoiseksi. Muiden näppäinten avulla liikutaan haluttuun kohtaan tutkittavia ominaisuuksia ja kommentteja (nuolinäppäimet eteen- ja taaksepäin sekä ylös ja alas). Tekstien translitteroinnin jälkeen suoritin haastattelut.

4.2. Lukijan näkökulma

Tutkimukseni tavoitteena oli löytää lukijan näkökulma tekstien ymmärrettävyyteen. Tutkimusmenetelmänä käytin strukturoitua haastattelututkimusta, jonka toteutin yksilöhaastatteluna. Koska tutkimuksen kohteena on tekstien lisäksi myös ihminen ja hänen näkemyksensä, on tärkeää, että haastateltava voi yhdessä tutkijan kanssa rakentaa yhteistä merkitystä asialle ja olla tutkimuksessa aktiivisena osapuolena. Haastattelututkimuksen käyttö puolusti paikkaansa myös siksi, että viittomakielisiä verkkotekstejä ei ilmeisesti ole vielä tutkittu lainkaan – oman tutkimukseni aikana en löytänyt yhtään verkkotekstien lingvistiseen rakenteeseen kohdistunutta tutkimusta. Haastattelututkimus myös tarjoaa tutkijalle mahdollisuuden tarvittaessa pyytää haastateltavilta selvennyksiä ja perusteluja heidän antamiinsa vastauksiin. Strukturoidun haastattelun valitsin siksi, että siten pystyin parhaiten rajaamaan tutkimusalueen ja välttämään haastattelutilanteen liiallisen rönsyilyn. Ryhmähaastattelun sijasta päädyin yksilöhaastatteluun, koska halusin ehkäistä ryhmän mielipiteen mahdollisen vaikutuksen yksilön mielipiteeseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007: 199 - 207.)

4.2.1. Haastateltavat

Kaikki haastateltavat olivat viittomakielisiä kuuroja keski-ikäisiä naisia, jotka asuivat pääkaupunkiseudulla. Valitsin haastateltavat siten, ettei heillä kellään ollut sukulaisuussuhdetta kehenkään perus- tai verrokkitekstin viittojaan. Kaikki perustekstien viittojat mobiilitulokkausta käsittelevän tekstin viittojaa lukuun ottamatta olivat haastateltaville tuttuja, sillä he ovat usein viittojina eri tuottajien julkaisemissa viittomakielisissä ohjelmissa tai teksteissä. Myös verrokkitekstien viittoja oli kaikille haastateltaville tuttu.

Haastateltavat valitsin tuntemieni viittomakielisten kuurojen naisten parista. Koska viiden koehenkilön ryhmä on niin pieni, ettei se mitenkään voi edustaa koko viittomakielisten kuurojen ryhmää (mm. sukupuoli-, ikä- ja maantieteellinen asuin-

paikkajakauma), päädyin etsimään mahdollisimman homogeenistä koehenkilöiden ryhmää. Rajaamalla potentiaalisten haastateltavien ryhmää sukulaisuuden perusteella pyrin minimoimaan tutkimustulokseen mahdollisesti vaikuttavia muita kuin teksteistä lähtöisin olevia asioista. Hylkäsin mahdottomana sellaisen valintakriteerin, että haastateltavat eivät tuntisi henkilökohtaisesti ketään viittojista tai eivät olisi aikaisemmin nähneet heitä viittomassa julkisissa tai yksityisissä tilanteissa. Lähes kaikki perustekstien viittojat ovat muun muassa jossain vaiheessa toimineet esimerkiksi YLEN tuottamien viittomakielisten uutisten viittojina ja ovat siten tulleet tutuksi kaikille maamme viittomakielisille kuuroille.

Haastateltavista yksi kuului ikäluokkaan 21 - 30 vuotta, kolme ikäryhmään 41 - 50 vuotta ja yksi ryhmään 51 - 60 vuotta. Kaikkien vanhemmat olivat kuulevia. Ainoastaan nuorimman haastateltavan kotona oli käytetty viittomia, lähinnä viittottua puhetta ja tukiviittomia ennen kouluikää. Keskimmäisestä ikäryhmästä yhden kotona oli käytetty kotiviittomia. Kolmen muun haastateltavan kohdalla kotona ei käytetty viittomia tai viittomakieltä. Kaikilla haastateltavilla ensimmäinen kosketus viittomakieleen oli vasta esikoulussa tai koulussa eli noin 5 - 8-vuotiaana.

Jokainen haastateltava aloitti koulunsa kuulovammaisten koulussa. Yksi keskimmäiseen ikäryhmään kuuluvista haastateltavista siirtyi myöhemmin kuulevien peruskouluun. Yksi keskimmäiseen ikäryhmään kuuluvista haastateltavista oli käynyt kuurojen ammattikoulun, vanhimpaan ikäryhmään kuuluva oli opiskellut ammatin oppisopimuksen kautta ja muut kolme olivat peruskoulun jälkeen opiskelleet tavallisissa toisen asteen oppilaitoksissa. Nuorin vastaajista oli ainoana suorittanut sekä ylioppilas- että ammattikorkeakoulututkinnon.

Kaksi keskimmäiseen ikäryhmään kuuluvista haastateltavista seuraavat aktiivisesti viikoittain viittomakielisiä verkkotekstejä. Muut haastateltavat seuraavat viittomakielisiä verkkotekstejä vain harvoin, joko noin 2 - 3 kertaa kuukaudessa tai vielä harvemmin. Kaksi keskimmäiseen ryhmään kuuluvista haastateltavista kertoi seuraavansa jonkin verran ja selvästi verkkotekstejä useammin viittomakielisiä TV-uutisia.

Haastateltavista käytetään jatkossa tunnuksia A, B, C, D ja E siten, että nuorimpaan ikäryhmään (21 - 30 v.) kuuluva haastateltava on A ja vanhimpaan ikäryhmään (51 - 60 v.) kuuluva on E. Keskimmäiseen ikäryhmään (41 - 50 v.) kuuluvat haastateltavat ovat B, C ja D. Yhteenveto haastateltavista on koottu taulukkoon 1.

Haastateltavien perustiedot	A	B	C	D	E
Kuuluu ikäryhmään 21 - 30 vuotta	x				
Kuuluu ikäryhmään 40 - 50 vuotta		x	x	x	
Kuuluu ikäryhmään 51 - 60 vuotta					x
Haastateltavan lapsuudessa: kotona ei viitottu		x	x		x
- käytettiin kotiviittomia				x	
- käytettiin tukiviittomia	x				
- käytettiin viitottua puhetta	x				
Ikä vuosissa, jolloin ensikosketus viittomakieleen	6	6	5	7	8
Käynyt kuulovammaisten peruskoulun	x	x	x	x	x
Käynyt kuulevien peruskoulua				x	
Käynyt kuurojen ammattikoulun			x		
Suorittanut oppisopimuskoulutuksen					x
Suorittanut ammattikorkeakoulututkinnon	x				
Seuraa aktiivisesti viittomakielisiä verkkotekstejä			x	x	
Seuraa viittomakielisiä verkkotekstejä 2 – 3 krt / kk tai harvemmin	x	x			x
Seuraa aktiivisesti viittomakielisiä tv-uutisia			x		
Seuraa joskus viittomakielisiä tv-uutisia		x			

Taulukko 1: Yhteenveto haastateltavien perustiedoista.

Mielestäni haastateltavat edustivat perustietojen valossa tarkasteltuna hyvin tyypillistä työikäistä viittomakielistä aikuista. Heidän lapsuudessaan kotona käytettiin viittomakielien sijasta yksittäisiä viittomia, jotka oli joko kehitetty kotona (koti-viittomat) tai lainattu viittomakielestä (tukiviittomat, viitottu puhe). Jokainen haastateltava oli saanut ensikosketuksen viittomakieleen vasta aloittaessaan kuulovammaisten koulun noin 5 - 8 vuotiaana. Haastateltavista jokainen oli käynyt kuulovammaisten peruskoulun ja ainoastaan yhdellä oli kokemusta myös kuulevien peruskoulusta. Peruskoulun jälkeisten opintojen suorittaminen kokemukseni mukaan kuvaa hyvin keskivertotilannetta, nuoremmilla viittomakielisillä kuuroilla on usein enemmän koulutusta kuin vanhemmilla kuuroilla. Viittomakielisten tallennetekstien aktiivisessa seuraamisessa ryhmän sisällä oli jonkin verran eroja; nämäkin erot näkemykseni mukaan vastaavat tavallisia ihmisten välisiä eroja.

4.2.2. Haastattelu

Haastattelut yhtä lukuun ottamatta tehtiin joko minun tai haastateltavan työpaikalla. Yksi haastattelu tehtiin haastateltavan kotona. Tapasin kaikki koehenkilöt yksitellen, ja haastattelutilanteessa oli läsnä vain haastateltava ja minä. Haastattelut tehtiin vuoden 2009 tammi-huhtikuun aikana.

Sovin haastattelusta tapaamalla haastateltavat, ja haastattelusta sovittaessa kerroin mahdollisimman tarkasti tutkimukseni sisällöstä ja tavoitteesta. Kukaan ei kieltäytynyt haastattelusta, joten koehenkilöiden löytäminen sujui ongelmitta. Kunkin haastattelun aluksi kertosin uudelleen tutkimuksen sisällön tavoitteen ja toimintatavan ja pyysin haastateltavaa allekirjoittamaan kirjallisen tutkimusluvan (liite 2). Tämän jälkeen kartoitin haastateltavan perustiedot lomakkeella, jonka haastateltavat täyttivät haastattelun aluksi (liite 3) joko itsenäisesti tai siten, että viitoin kysymykset ja kirjoitin lomakkeeseen haastateltavan viittomat vastaukset. Haastateltava päätti itse, kumpaa tapaa käytettiin. Haastateltavien perustiedot on esitelty luvussa 4.2.1. Perustietolomakkeen alareunassa oli kirjallisesti myös haastattelussa käytetty kysymysrunko. Kävin kysymysrunгон läpi myös viittoen sekä tutkimuksen aluksi että myös jokaisen kolmen tekstin ryhmän katsomisen yhteydessä. Pyrin kaikin mahdollisin tavoin varmistumaan siitä, että haastateltava varmasti tietää, mitä asioita tutkimus käsittelee ja mihin hänen odotetaan antavan arvionsa.

Tutkimusluvan saamisen ja perustietojen kirjaamisen jälkeen siirryttiin perus- ja verrokkitekstien lukemiseen. Näytin kaikki viisitoista tekstiä haastateltaville kolmen tekstin ryhmissä. Kukin ryhmä koostui yhdestä perustekstistä ja sen kahdesta verrokkitekstistä. Kunkin tekstiryhmän jälkeen pyysin haastateltavaa nimeämään kustakin kolmen tekstin ryhmästä (perusteksti ja kaksi verrokkitekstiä) helppolukuisimman ja vaikealukuisimman sekä perustelemaan valintansa. Saamani vastaukset kirjasin mahdollisimman tarkasti muistiin laatimalleni lomakkeelle (liite 4). Kunkin tekstiryhmän haastattelun päätteeksi kävin vielä kirjaamani vastaukset läpi yhdessä koehenkilön kanssa, sillä halusin varmistua, että olin varmasti tulkinnut ja kirjannut haastateltavan vastaukset siten kuin hän oli ne tarkoittanut.

4.2.3 Tulokset

1. Mobiilitulkin käyttöohjeita

Helpoimmin ymmärrettävä

Vastaukset helpoimmin ymmärrettävästä tekstistä jakaantuivat verrokkitekstin 1 ja verrokkitekstin 2 välillä siten, että kahden (2) haastateltavan mielestä verrokkiteksti 1 oli helpoimmin ymmärrettävä ja kolmen (3) mielestä verrokkiteksti 2 oli helpoimmin ymmärrettävä. Molemmat verrokkitekstin 1 helpoimmaksi kokeneet vastaajat kuuluvat keskimmäiseen ikäryhmään. Perusteluina he mainitsivat tekstin selkeyden ja neutraalisuuden. Verrokkitekstin 2 helpoimmaksi kokeneet haastateltavat perustelivat kantaansa sillä, että viittojan käyttämä sinä-muoto sopi tähän asiasisältöön. Yksi (1) vastaaja mainitsi erikseen, että ei yleensä pidä siitä, jos viittoja käyttää sinä-muotoa ja siten antaa suoria lähes käskeviä ohjeita, mutta hänenkin mielestään valinta käyttää sinä-muotoa on sopiva juuri tämän sisällöiseen tekstiin. Kahden (2) muun haastateltavan mielestä viittoja olisi voinut käyttää ehkä hieman vähemmän yksikön toista persoonapronominia, jolloin teksti olisi heidän mielestään ollut vielä miellyttävämpää lukea.

Vaikeimmin ymmärrettävä

Kaikki vastaajat (5) olivat sitä mieltä, että perusteksti oli vaikeimmin ymmärrettävä, ja neljä vastaajaa viidestä (4/5) kuvaili tekstiä raskaaksi katsoa eli lukea. Perustelut tekstin kokemiselle raskaaksi olivat kaikilla vastaajilla hyvin yhdenmukaisia. Sekä tekstin asiajärjestys että yksittäisten lauseiden viittomajärjestys koettiin jopa viittomakielen vastaiseksi. Vastaajat myös kokivat, että tekstin sisältämä viesti hajosi. Viestin hajoamiseen vaikutti se, että lukijat kokivat visuaalisuuden hävinnan kokonaan. Haastateltavat kommentoivat muun muassa: ”*Klipissä käytetty viittomakieli on liian rajoittunutta.*” ja ”*Ei ole viittomakieltä, tosi jäykkää, vaikea tunnistaa, mitä viittoja haluaa sanoa.*” sekä ”*TOSI RASKASTA KATSOA, tuntuu samalta kuin yrittäisi lukea aivan liian pienellä fontilla kirjoitettua kirjallista tekstiä.*”. Yksi (1) vastaajista lisäksi kommentoi viittomisen olevan ”*kuulevien viittomakieltä*”. Tämä teksti oli ainoa tutkimuksessa käytetty teksti, jonka viittoja oli kuuleva. Kaikki muut tutkimuksessa käytetyt tekstit olivat kuurojen viittomia. Yhden (1) vastaajan mielestä viittojan ilmeettömyys visuaalisuuden puuttumisen ohella vaikutti siten, että tekstiä oli lähes mahdotonta ymmärtää. Yksi (1) vastaajista

kommentoi viittojan käyttävän yksinomaan ”*passiivimuotoa*”, joka ei vastaajan mielestä ole viittomakielessä edes mahdollinen. Hänen mielestään viittomakielinen lause vaatii aina tekijän. Passiivimuodolla tulkitseen hänen tarkoittavan viittomakielistä tekstiä, jossa ei esiinny lainkaan sijaisuutta (sijaisuudesta luvussa 4.3.1.). Lisäksi hän kommentoi, että kieltomuodon pitää näkyä koko lauseen ajan eikä vain yksittäisen viittoman ajan.

2. Vanhuuseläke

Helppoisin ymmärrettävä

Haastateltavien mielipiteet helpoisin luettavasta tekstistä jakaantuivat perustekstin ja verrokkitekstin 1 välillä.

Nuorimpaan ikäryhmään kuuluvan vastaajan mielestä kaikki kolme tekstiä olivat ymmärrettävyydeltään samaa tasoa. Hän piti perustekstiä tyyliltään parhaiten Kelan sivuille sopivana; molempien verrokkitekstien tyylit olivat hänen mielestään liian puhekielenomaisia eivätkä siksi olleet sopivia Kelan tiedotukseen. Myös vanhimpaan ikäryhmään kuuluva haastateltava piti perustekstiä helpoisin ymmärrettävänä, koska se oli selkein, rauhallisin ja neutraalein.

Keskimmäiseen ikäryhmään kuuluvien haastateltavien mielestä (3) verrokkiteksti 1 oli helpoisin ymmärrettävä teksti. Erityisesti kiiteltiin tekstin non-manuaalisia piirteitä. Yksi (1) heistä koki, että teksti oli selvästi lukijalle osoitettu ja siksi helppo ymmärtää.

Vaikeimmin ymmärrettävä

Vaikeimmin ymmärrettävä teksti jakoi haastateltavien mielipiteet. Siinä missä nuorimpaan ikäryhmään kuuluva haastateltava piti perustekstiä parhaana eikä halunnut lainkaan nimetä vaikeimmin ymmärrettävää tekstiä, kaksi (2) keskimmäiseen ikäryhmään kuuluvaa vastaajaa piti perustekstiä kaikkein vaikeimmin ymmärrettävänä. Perusteluissa he mainitsivat, että eivät juurikaan ymmärtäneet asiasisältöä: ”*Viittomisesta puuttui jotain, samoin tyyli sellainen, että en ymmärrä asiasisältöä.*” ja ”*Asia meni yli hilseen, vaatii todella paljon keskittymistä, jotta ymmärtää mitään asiasisällöstä.*”. Kaikki haastateltavat (5) moittivat verrokkitekstiä 2 liian puhekielenomaiseksi, lapselliseksi ja sekavaksi ja toisaalta myös kylmäksi ja kovaksi.

3. Pienten lasten hoitoa tuetaan

Helpoimmin ymmärrettävä

Haasteltavien mielipiteet jakaantuivat jälleen kahden tekstin kesken helpoimmin ymmärrettävän tekstin valinnassa. Kolmen (3) vastaajan mielestä, yksi vastaaja joka ikäryhmästä, verrokkiteksti 2 oli helpoimmin ymmärrettävä. Perusteluina oli muun muassa se, että tekstin koettiin koskevan parhaiten omaa elämää.

Kaksi (2) keskimmäiseen ikäryhmään kuuluvista haastateltavista piti verrokkitekstiä 1 helpoimmin ymmärrettävänä. Perusteluina mainittiin muun muassa se, että lukijalle tuli se vaikutelma, että asia oli viittojalle hyvin tuttu – ehkä oman kokemuksen kautta. Toinen vastaajista ei ollut täysin tyytyväinen tekstiin, vaan hän olisi toivonut viittojan käyttävän hieman enemmän ”tilaa” ja ”paikantavan” asioita hieman enemmän, vaikka hän pitikin verrokkitekstiä 1 parhaana kolmesta näkemästään tekstistä. Tulkitsen toiveen tilankäytöstä ja paikantamisesta tarkoittavan merkkien käyttöä (merkeistä luvussa 4.3.1.).

Vaikeimmin ymmärrettävä

Vaikeimmin ymmärrettävänä tekstinä kaikki (5) pitivät perustekstiä. Vastaajat moittivat tekstin asia- ja viittomajärjestystä. Haastateltavat kommentoivat tekstiä muun muassa seuraavasti: ”*Tämä ei ole kunnan käänös, ihan kuin käänösprosessi olisi jäänyt kesken.*” ja ”*Viitottu liian putkeen, en saanut selvää asiasisällöstä.*”, ”*Jos ajattelee suomeksi, ei tule viittomakielistä ilmaisua.*”

4. Läheisen kuoltua

Helpoimmin ymmärrettävä

Kaksi (2) vastaajaa, nuorimman ikäryhmän ja yksi keskimmäisen ikäryhmän vastaaja, piti perustekstiä helpoimmin ymmärrettävänä tekstinä. He kokivat tekstin olevan aiheeseen sopivan neutraali ja muodostavan selkeän asiakokonaisuuden.

Samoin kaksi (2) vastaajaa, vanhimpaan ikäryhmään kuuluva vastaaja ja yksi keskimmäiseen ikäryhmään kuuluva vastaaja, piti helpoimmin ymmärrettävänä tekstinä verrokkitekstiä 1. Vanhimman ikäryhmän vastaajan mielestä teksti oli hyvin jäsennelty, mikä helpotti ymmärtämistä, ja keskimmäisen ikäryhmän vastaajan mielestä teksti oli kuin henkilökohtainen keskustelu tai viittomakielinen kirje. Tosin hän olisi toivonut, että ”*tilankäyttö*” olisi ollut hieman niukempaa.

Kolmas keskimmäiseen ikäryhmään kuuluva haastateltava olisi yhdistänyt kaksi tekstiä. Ymmärrettävin teksti olisi hänen mielestään koostunut siten, että tekstin alku olisi otettu perustekstistä ja tekstin loppu verrokkitekstistä 2. Olen tämän vastauksen tulkinut siten, että vastaaja piti verrokkitekstiä 2 helpoimmin ymmärrettävänä.

Vaikeimmin ymmärrettävä

Kukaan haastateltavista ei suoraan nimennyt tästä ryhmästä vaikeimmin ymmärrettävää tekstiä. Arvioinnit liittyivät enemmän siihen, pitikö haastateltava tekstin tyylistä, kuin tekstin ymmärrettävyyteen.

Nuorimpaan ikäryhmään kuuluva vastaaja koki verrokkitekstin 1 aliarvioivan lukijaa, pitävän lukijaa tyhmänä. Verrokkiteksti 2 oli tyyliältään vanhimpaan ikäryhmään kuuluvan vastaajan mielestä suorastaan vastenmielinen.

Yksi keskimmäiseen ikäryhmään kuuluvista vastaajista pohti perustekstin kohdalla tottuneensa tekstin edustamaan tyyliin, mutta totesi samalla, että ”*lähemmin tarkasteltuna en oikeastaan ymmärrä sitä kovin hyvin*”. Perustekstin saisi hänen mielestään ymmärrettävämmäksi lisäämällä tekstin sisäistä toistoa.

5. Rikosasian selvittelyn eteneminen

Helpoimmin ymmärrettävä

Kaikkien haastateltavien (5) mielestä verrokkiteksti 1 oli helpoimmin ymmärrettävä. Perusteluissa kaksi vastaajaa mainitsi erityisesti ”*tilankäytön*” tekevän tekstin helposti ymmärrettäväksi. Tosin kahden vastaajan mielestä tilankäyttöä olisi voinut vielä parantaa. Tilankäytön tulkitsen tässä tarkoittavan sekä sijaisuuden että merkkien käyttöä. Sijaisuudesta ja merkeistä on tarkemmin luvussa 4.3.1.

Vaikeimmin ymmärrettävä

Kaikkien haastateltavien (5) mielestä perusteksti oli vaikeimmin ymmärrettävä. Tekstiä moitittiin sekavaksi ja viittomisesta puuttui tauotus. Kaksi vastaajaa kritisoi myös sormiin kohdistettua paikantamista, joka pikemminkin vaikeutti kuin selkeytti tekstisisällön ymmärtämistä. Tekstistä syntyi haastateltaville täydellinen virhetulkinta. Haastateltavat tulkitsivat tekstin tarkoittavan, että rikosten selvittelyssä on monta eri vaihtoehtoa, vaikka todellisuudessa tarkoituksena oli sormiin tehtävän paikantamisen avulla kertoa yhden toimintatavan eri vaiheista. Sormiin paikantamisen tulkitsen tässä tarkoittavan poijua (poijuista tarkemmin luvussa 4.3.1.).

Haastateltavat havaitsivat tehneensä perustekstistä virhetulkinnan vasta nähtyään verrokkitekstin 1.

Verrokkitekstissä 2 paljon käytetty yksikön toinen persoona ja sen johdosta tekstissä usein esiintyvä viittoma SINÄ sekoittui vastaajien mielestä liikaa tekstissä olleeseen viittomaan SYYTTÄJÄ.

Muita huomioita

Kaikkien tekstien osalta kaikki haastateltavat eivät pystyneet tai halunneet nimetä helpoimmin tai vaikeimmin ymmärrettävää tekstiä. Joidenkin tekstien kohdalla haastateltavat luokittelivat tekstejä sen perusteella, mistä he pitivät ja mistä eivät – ymmärrettävyysluokittelun sijasta. Tekstit, joista haastateltava vastasi pitävänsä eniten, merkitsin helpoimmin ymmärrettävien luokkaan, ja ne tekstit, joista haastateltavat vastasivat pitävänsä vähiten, merkitsin vaikeimmin ymmärrettävien luokkaan.

Haastateltavan voi olla vaikea jaotella tekstejä ymmärrettävyyden mukaan siksi, että kun samansisällöisen tekstin lukee kolme kertaa peräkkäin, on ehkä helpointa muodostaa kuva siitä, mikä tekstimuoto on miellyttävin lukea ymmärrettävyysluokittelun sijasta. Lyhimmillään kommentti jonkin tekstin kohdalla oli ”YÖK”. Sen tarkemmin haastateltava ei osannut tai halunnut tekstiä kommentoida tai analysoida.

Muutamien perustekstien kohdalla haastateltavat luokittelivat niiden kuuluvan ”uutistyyliin”, jolla he tarkoittivat YLEn viittomakielisissä uutisissa käytettyä viittomakieltä. Haastateltavat kertoivat tottuneensa kyseiseen tyyliin, mutta eräs heistä totesi uutistyyllisen tekstin olevan melko vaikeasti ymmärrettävää. Samoin uutistyyliin usein liitetyn passiivimuodon käyttämistä kritisoitiin; vastaajien mielestä viittomakielessä ei ole suomen kielen kaltaista passiivimuotoa. Näiden vastausten perusteella voidaan perustellusti esittää, että YLEn viittomakieliset uutiset ovat olleet yksi erittäin merkittävä kielenohjailun tekijä viittomakielisessä viestinnässä. Sen käyttämää tekstityyppiä on alettu pitää normina kaikessa muussakin viittomakielisessä tallenneviestinnässä ja myös siis viittomakielisessä verkkoviestinnässä. Viittomakielisissä uutisissa on kuitenkin ennen kaikkea kyse uutisista ja uutistyylistä. Sitä ei tulisi sellaisenaan automaattisesti ulottaa koskemaan kaikkea muuta-kin viittomakielistä viestintää ja kaikkia tekstityyppejä.

Merkittävä ymmärtämistä helpottava tekijä on viittomisen oikea tauotus. Monen tekstin kohdalla vastaajat kritisoivat tekstin olevan ”liian putkeen viitottua” ja olevan siksi vaikeasti ymmärrettävää.

Joidenkin tekstien kohdalla haastateltavat pohtivat myös sitä, että toisinaan viittomakielisestä tekstistä tulee se kuva, että viittoja itse ei oikein ymmärrä viittomansa asian sisältöä ja tämä näkyy viittomisesta, tekee sen vaikeammin ymmärrettäväksi. Tällöin käänösprosessi on todennäköisesti jäänyt kesken ja lähtökielen (eli kirjallinen suomenkielinen) teksti vaikuttaa liiaksi viittomakieliseen tekstiin.

Yhden vastaajan mielestä yksikön toisen persoonan käyttö sopii vain isku-tyyliisiin teksteihin, kuten esimerkiksi teksteihin, joilla on tarkoitus kerätä rahaa. Uutena näkemyksenä vastauksista nousi esiin se, että tekstin muut viittomat voivat myös vaikuttaa siihen, milloin esimerkiksi yksikön toinen persoona sopii tai ei sovi viitottuun tekstiin. Esimerkkiteksteistä yhdessä toistui usein viittoma SYYTTÄJÄ, joka sekä käsimuodoltaan että liikeradaltaan muistuttaa huomattavasti viittomaa SINÄ. Tällaisessa tilanteessa tekstissä tulisi välttää sinä-muodon käyttämistä, koska se pikemminkin vaikeuttaa kuin selkiyttää tekstin ymmärtämistä kahden muodoltaan liian samankaltaisen mutta merkitykseltään hyvin erilaisen viittoman vuoksi.

Seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon (taulukko 2) on koottu kunkin haastateltavan antamat vastaukset kysyttäessä, mikä kolmen tekstin ryhmästä oli helpoimmin ja mikä vaikeimmin ymmärrettävä teksti. Kahden tekstin kohdalla vastaajat olivat hyvin yksimielisiä. *Mobiilitulkin käyttöohjeteksteistä* perusteksti on kaikkien (5) mielestä kaikista vaikeimmin ymmärrettävä ja *Rikosasian selvittelyn etenemisteksteistä* verrokkiteksti 1 on kaikkien (5) vastaajien mielestä kaikkein helpoimmin ymmärrettävä. Lähes yhtä suureen yksimielisyyteen yltävät myös tekstit *Rikosasian selvittelyn eteneminen* ja *Pienten lasten hoitoa tuetaan*, joiden perustekstejä neljä viidestä (4/5) vastaajasta piti kaikkein vaikeimmin ymmärrettävänä. Muiden tekstien kohdalla mielipiteet jakaantuivat jonkin verran. Vastaukset jakaantuivat huomattavasti *Läheisen kuoltua* -perustekstin osalta, jota kolme (3) vastaajaa piti kaikkein vaikeimmin ymmärrettävänä ja kaksi (2) vastaajaa taas kaikkein helpoimmin ymmärrettävänä.

Teksti	A	B	C	D	E
1. Mobiilitulkin käyttöohjeita, perusteksti	O	O	O	O	O
verrokkiteksti 1		X		X	
verrokkiteksti 2	X		X		X
2. Vanhuuseläke, perusteksti	X	O		O	X
verrokkiteksti 1			O		O
verrokkiteksti 2		X	X	X	
3. Pienten lasten hoitoa tuetaan, perusteksti	O	O		O	O
verrokkiteksti 1		X	X		
verrokkiteksti 2	X		O	X	X
4. Läheisen kuoltua, perusteksti	X	O	O	X	O
verrokkiteksti 1	O	X			X
verrokkiteksti 2			X		
5. Rikosasian selvittelyn eteneminen, perusteksti	O		O	O	O
verrokkiteksti 1	X	X	X	X	X
verrokkiteksti 2		O			

Taulukko 2: Helpoimmin ja vaikeimmin ymmärrettäviksi koetut tekstit.

Taulukossa X:llä on merkitty helpoimmin ymmärrettäväksi koettu teksti ja O:lla vaikeimmin ymmärrettäväksi koettu teksti. Kirjaimet A, B, C, D ja E viittaavat haastateltaviin (kts. luku 4.2.1.).

Taulukko tukee saamaani ja johdantoluvussa kerrottua kommenttia verkkotekstien vaikeasta ymmärrettävyydestä. Kolme (3) verkosta poimittua perustekstiä (*Mobiilitulkin käyttöohjeita*, *Pienten lasten hoitoa tuetaan*, *Rikosasian selvittelyn eteneminen*) kaikkiaan viidestä (5) tutkitusta tekstistä saa oman ryhmänsä teksteistä haastattelun tulosten perusteella vaikeimmin ymmärrettävän tekstin aseman. Neljäskin perusteksti (*Läheisen kuoltua*) saa kolme ääntä viidestä (3/5). Yksikään tässä tutkimuksessa mukana olleista perusteksteistä ei selviä ilman vaikeimmin ymmärrettävän tekstin tuomiota, sillä viideskin perusteksti (*Vanhuuseläke*) on kahden (2) vastaajan mielestä ryhmänsä vaikeimmin ymmärrettävä teksti.

4.3. Tekstien kielelliset piirteet

Tutkimuksen toisessa osassa on analysoitu haastattelussa käytettyjen tekstien kielellisiä piirteitä. Tavoitteena on ollut selvittää, löytyykö vaikea- tai helppolukuisiksi koetuista teksteistä sellaisia kielen rakenteeseen liittyviä tekijöitä, jotka selittäisivät lukijan kokemuksia. Tekstien analysoinnissa on käytetty Liddellin (2003) kuvausta amerikkalaisen viittomakielen (ASL) rakenteesta. Liddellin (2003) malliin päädyttiin kahdesta syystä: suomalaisen viittomakielen kieliopista ei ole vielä saatavilla kattavaa kuvausta ja suomalaisesta viittomakielestä julkaistujen lause- tai tekstin rakenteeseen liittyvien tutkimustulosten perusteella (Rissanen 1984, 1992, 1998, 2000, 2003; Jantunen 2003, 2009) näyttäisi siltä, että Liddellin (2003) malli soveltuisi käytettäväksi myös suomalaisen viittomakielen tutkimuksen pohjana. Lisäksi Lukasczyk (2008) ja Varsio (2009) ovat pro gradu -tutkimuksissaan käyttäneet Liddellin (2003) mallia ja havainneet sen käyttökelpoiseksi ja avanneen jopa uusia näkökulmia suomalaisen viittomakielen rakenteeseen.

4.3.1. Liddellin malli

Liddellin mallissa näkemys ASL:n pronomineista noudattaa Meieria (1990), jonka mukaan ASL:ssa on vain kaksi persoonamuotoa: ensimmäinen ja muu kuin ensimmäinen persoona. Meierin (1990) näkemys on Toddin (2009) mukaan varsin laajalti hyväksytty viittomakielen lingvistien parissa. Todd (2009) sen sijaan esittää vahvaa kritiikkiä sekä Liddellin (2003) että Meierin (1990) näkemyksiä kohtaan. Toddin (2009) mukaan raja ikonisuuden ja morfeemin välillä on kuin veteen piirretty viiva. Mihin raja milloinkin vedetään, vaikuttaa vahvasti siihen, mikä viittomakielessä tulkitaan persoonapronominiksi ja mikä ikoniseksi osoitukseksi. Seuraavaksi tarkemmin Liddellin (2003) näkemyksistä.

Tila

Liddellin (2003: 66) mukaan yksi merkittävimmistä eroista puhuttujen ja viitottujen kielten välillä on niiden artikulaattorien erilaisuus. Puhutuissa kielissä artikulaattorit kuten kieli ja kurkunpää ovat näkymättömissä. Viitotuissa kielissä artikulaattorit eli kädet ja niiden liikkeet ovat näkyvissä ja mahdollistavat viittomien suuntaamisen ja sijoittamisen tilaan viittojan ympärillä tavalla, joka kantaa merkitystä.

Silloin, kun esimerkiksi viitataan läsnä olevaan tarkoitteeseen todellisessa tilassa, se tehdään tarkoitteen suuntaan kohdistuvalla pronominaalisella osoituksella.

Pronominaalinen osoitus voi kohdistua sekä elolliseen että elottomaan kohteeseen. Tällaisen osoituksen käsimuoto on ojennettu etusormi muiden sormien ollessa koukussa. Pronominaalisen osoituksen liike voi olla suoraan viittojasta yksittäisen tarkoitteen suuntaan (suora liike); tällöin käsivarsi ojentuu hieman tarkoitteen suuntaan. Silloin, kun pronominaalinen osoitus kohdistuu joukkoon tarkoitteita, käsimuoto on edelleen ojennettu etusormi ja liike kohdistuu kohden tarkoitteita mutta liikkeen muoto on kaareva (kaariliike). Liikkeen suunta ja muoto antavat vastaanottajalle vihjeen siitä, mihin niillä viitataan. (Liddell 2003: 66 – 67.)

Liddellin mukaan (2003: 97 – 99) amerikkalaisessa viittomakielessä (ASL) on suuri ryhmä transitiivisia verbejä, jotka suuntautuvat niihin liittyvien tarkoitteiden sijainnin mukaan. Transitiivisen verbin liikerata ja paikka määräytyy todellisessa tilassa olevien tarkoitteiden sijainnin perusteella. Esimerkiksi verbi ASK *‘kysyä’* suuntautuu kysyjästä kohden sitä henkilöä, jolta kysytään. Lisäksi verbiä ASK voidaan taivuttaa myös monikossa (Liddell 2003: 106 – 107), jolloin viittoman liike muuttuu kaariliikkeeksi kohden kysymyksen kohteena olevien tarkoitteiden sijaintia. Viittoman liikkeen suuntautumisen lisäksi viittojan kasvot ja katse kohdistuvat samaan suuntaan kuin mihin verbiviittoman liike suuntautuu (Liddell 2003: 117 – 118).

Myös intransitiivisia verbejä voi taivuttaa tarkoitteen sijainnin mukaan. ASL:ssä tällainen verbi on esimerkiksi BE-ALONE, joka voidaan sijoittaa siihen kohden viittomatilaa, jossa sen ilmaisema toiminto tapahtuu. (Liddell 2003: 121 – 122.)

Vaikka edellä oleva teksti on kuvausta ASL:n kieliopista, pätevät samat säännöt myös suomalaiseen viittomakieleen. Rissanen (1998: 126 – 141) kuvaa suomalaisen viittomakielen kielioppia hyvin samankaltaisesti kuin Liddell edellä. Jopa Liddellin käyttämien esimerkkien ASK ja BE-ALONE suomalaisen viittomakielen samaa merkitsevät viittomat KYSYÄ ja OLLA-YKSIN käyttäytyvät mielestäni juuri Liddellin kuvaamalla tavalla. Jantusen (2003: 100 – 106) näkemys suomalaisen viittomakielen peruslausetyypeistä pohjautuu Rissanen (1998) tekemään tutkimukseen ja on samankaltainen Liddellin tässä esitellyn näkemyksen kanssa.

Reaalitila (real space)

Liddell (2003: 82) tarkoittaa käsitteellä *reaalitila* tilaa, joka on yksilön välittömässä läheisyydessä. Reaalitilaan sisältyvät kaikki yksilön aistiensa kautta havainnoimat tarkoitteet. Reaalitilaan kuuluvat siten esimerkiksi näköaistin kautta erotettavat

ympäristössä olevat esineet, tuntoaistin kautta aistittu istuin, kuuloaistin kautta havaittu tietokoneen tuulettimen tuottama ääni jne. Yksilö mieltää aistiensa kautta havainnoimat ympäristössä olevat tarkoitteet todellisiksi ja itsensä ulkopuolella juuri siinä tilassa oleviksi todellisiksi ja olemassa oleviksi tarkoitteiksi erotuksena mielessä kuvitelluista tai luoduista tarkoitteista.

Silloin kun viittomakieltä kuvataan tallennetta varten, viittoja ei voi juurikaan hyödyntää pronomien käyttöä todellisessa tilassa, sillä yleensä ruudussa ei ole näkyvissä muuta kuin viittoja ja tarkemmin vielä viittojan vartalo lantioista ylöspäin. Mikäli viittoja käyttää pronomineja, joilla hän viittaa ympärillään oleviin tarkoitteisiin, ei vastaanottaja näe, mihin niillä viitataan ja viesti jää tällöin todennäköisesti kokonaan tai ainakin osittain ymmärtämättä. Poikkeuksena tästä ovat persoonapronomini SINÄ, joka viittaa vastaanottajaan, ja HENKILÖ, joka viittaa viittojan vieressä olevaan toiseen henkilöön, joka on vastaanottajan nähtävissä tallenteella yhtä aikaa viittojan kanssa.

Mentaalitila (mental space)

Käytämme kieltä myös kertomaan asioista, jotka eivät ole konkreettisia ja yksilön, kertojan tai vastaanottajan aistiittavissa – todellisessa kertojaa ja vastaanottajaa ympäröivässä tilassa vaan ainoastaan olemassa heidän *mentaalitilassaan*. Tällöin viestin lähettäjän on annettava vastaanottajalle vihjeitä siitä, mihin hän muun muassa käyttämillään tarkoitteisiin kohdistuvilla osoituksilla, pronomineilla viittaa. Vihjeeksi riittää esimerkiksi aiemmin kerronnassa esiintyneet tarkoitteet, joihin jatkossa voidaan viitata pronomilla ilman että viestin ymmärrettävyys kärsii. Viestin lähettäjä voi esimerkiksi kertoa ostaneensa uuden kynän, joka ei ole nyt hänellä mukana, mutta jolla voi kirjoittaa veden alla. Viestin vastaanottaja yhdistää ensimmäisessä lauseessa mainittuun kynään siihen jälkimmäisissä lauseissa viittaavat pronominit. (Liddell 2003: 78 – 79).

Viitottaessa tallenteelle viittoja käyttää pääasiassa mentaalitilaa, sillä viittojan oma keho yleensä täyttää suurimman osan kuvaruudun pinta-alasta. Viittoja ei juurikaan voi viitata tarkoitteisiin ympärillään, sillä ne jäävät kameran kuvakulman ja siten myös tallenteen katsojalle näkyvän näkymän ulkopuolelle.

Tilojen yhdistäminen (blend)

Sekä reaali-tilaa että mentaali-tilaa on mahdollista käyttää tavalla, josta Liddell (2003: 145 – 151) käyttää nimitystä *yhdistäminen*. Reaali-tilan yhdistämisessä (real-space blends) kertoja rakentaa eräänlaisen kartan (mapping), jota hän käyttää apuna kerronnassaan. Tällöin todelliset esineet kuten esimerkiksi kahvikupit voivat edustaa taloja ja veitset teitä ja asettelemalla ne jäljittelemään oikeiden talojen ja teiden sijoittumista toisiinsa nähden, kertoja voi käyttää niitä osana kertomustaan ja viitata kahvikuppiin silloin kun itse asiassa tarkoittaa kahvikupin edustamaa oikeaa taloa. Mentaali-tilan yhdistäminen on käytössä esimerkiksi silloin, kun kertoja kertoo kolmannelle henkilölle aikaisemmin toisen henkilön kanssa käymästään keskustelusta lainaten keskustelussa esitettyjä lauseita.

Sijaisuus (surrogates)

Toimimme puheemme aikana toisinaan siten, kuin olisimme toisessa ympäristössä kuin missä oikeasti olemme. Esimerkiksi teatterin näyttämöllä näyttelijät toimivat mentaali-tilassa eivätkä reaali-tilassa, ja näyttämö ja näyttelijät edustavat jotain muuta kuin Liddellin tarkoittamaa reaali-tilaa. Esiityksen katsojat tietävät tämän ja pystyvät tekemään näytelmän tulkinnan tämän tiedon kautta. Myös viittojat hyvin usein käyttävät ympärillään olevia esineitä ja tilaa mentaali-tilan tavoin, viittoja käsitteellistää itsensä sekä tilan ja esineet ympärillään. Viestin sisältö ymmärretään väärin, mikäli vastaanottaja tulkitsee viestin reaali-tilan kautta kirjaimellisesti eikä viestin lähettäjän käyttämän käsitteellistämisen kautta. Esimerkiksi kertoessaan kalan perkaamisesta viittoja käyttää omaa kehoaan kalan kehon korvikkeena ja viittojan vatsa edustaa kalan vatsaa ja viittoja kohdistaa omaan vatsaansa ne toimenpiteet, jotka todellisessa tilassa kohdistuvat oikean kalan vatsaan. Samalla viittojan kädet edustavat kalan perkaajan käsiä ja toimivat siten kuin kalan perkaaja todellisessa tilassa toimii. Liddell käyttää edellä kuvatusta kielen rakenteesta ilmaisua *surrogates*. (Liddell 2003: 141 – 142.)

Lukasczyk (2008) on kääntänyt Liddellin (2003) termin *surrogates* *surrogaatiksi*. Tässä tutkimuksessa englanninkielisen *surrogatesin* ja Lukasczykin käyttämän *surrogaatin* sijasta käytetään termiä *sijaisuus*.

Viittoja voi olla myös osa reaali-tilan yhdistämistä. Liddell (2003: 151 – 157) viittaa tekemäänsä tutkimukseen viittomakielisestä kertomuksesta, jossa viittoja kertoo sarjakuvahahmosta Karvinen ja tämän omistajasta Jonista. Välillä viittoja

toimii Jonin sijaisena, viittoon Jonin puhekuplat, toimii ja liikkuu, kohdistaa katseensa kuten Jon, ja välillä taas viittoja toimii Karvisen sijaisena ja toimii omalla kehollaan kuten Karvinen toimii kyseisessä sarjakuvassa. Välillä kertoja palaa kertojan rooliin ja kuvailee sarjakuvan tapahtumia kertojan näkökulmasta. Näiden sijaisuuksien välillä viittoja antaa vastaanottajalle vihjeen siitä, kenen sijaiseksi on siirtymässä esimerkiksi viittomalla KISSA, juuri ennen kuin ryhtyy toimimaan Karvisen sijaisena.

Merkki (tokens)

Viittoja käyttää usein tilaa siten, että tietty rajattu alue viittojan lähellä edustaa jotakin tiettyä laajempaa kokonaisuutta, joka voi olla konkreettinen asia tai esine, esimerkiksi talo, kaupunki tai ei-konkreettinen asia, esimerkiksi luonnonsuojelu. Viittoja ei ole itse osallisena tai sijaisena tässä tarkoitteessa millään tavoin tai miltään osin. Tätä tietylle asialle varattua tilaa nimitetään tässä tutkimuksessa *merkiksi*. Tällaiset merkit eivät koskaan ole topografisia, jolloin niiden avulla ei voi ilmaista esimerkiksi välimatkaa tai suhdetta toisiin merkkeihin ts. niiden edustamiin tarkoitteisiin. (Liddell 2003: 190.) Lukasczyk (2008) on tutkimuksessaan suomentanut Liddellin (2003) käyttämän tokenin *tokeeniksi*.

Viittoja sijoittaa useita merkkejä yhtä aikaa ympäröivään tilaan. Esimerkiksi viittoja voi käyttää merkkejä siten, että hän sijoittaa useita eri elokuvakategorioita siten, että kukin niistä varaa oman tietyn tilan, ja viittoja voi kerronnan edetessä viitata pronominaalisella osoituksella siihen tilaan, jonka edustamasta elokuva-kategoriasta hän aikoo seuraavaksi kertoa. (Liddell 2003: 194 – 198.) Viittojan vartalon suuntautuminen osoittaa sen, mikä merkki on kulloinkin aktiivisena ja mikä asia milloinkin on kerronnan kohteena (Liddell 2003: 222).

Kun merkkiä verrataan sijaisuuteen, perusero on siinä, että sijaisuudessa viittoja tai osa hänestä on jollain tavalla osallisena tai mukana jossain roolissa kerronnassa. Kun viittoja käyttää merkkiä, edustavat tietyt osat häntä ympäröivässä tilassa tiettyjä tarkoitteita mutta viittoja itse on täysin ulkopuolinen eikä mikään osa hänestä ole millään tavalla osallisena kerronnassa. (Liddell 2003: 219 – 221.)

Rissanen (1992, 1998) viittaa suomalaisen viittomakielen tutkimuksessaan samoihin ilmiöihin kuin Liddell mutta käyttää termejä *näkökulman vaihtaminen* ja *paikantaminen*. Haastattelujen yhteydessä haastateltavat käyttivät kommentissaan viittomia, jotka tavallisimmin ja niin myös tässä tutkimuksessa käännettiin suomen-

kielisiksi termeiksi *tilankäyttö*, *paikantaminen* ja *visuaalisuus*. Ymmärtääkseni niillä viitataan samoihin viittomakielen rakenteen osiin, joista Liddell käyttää termejä merkki ja sijaisuus.

*Poiju (buoys)*⁴

Viittomat, jotka viittoja tuottaa ei-dominoivalla kädellä ja jotka pysyvät paikallaan samalla kun dominoiva käsi jatkaa viittomista, kutsutaan *poijuiksi*. Ei-dominoivan käden muodostama poiju toimii kerronnassa maamerkinä, jonka avulla ilmaistaan eri tarkoitteiden välisiä suhteita. Poijujen ajallinen kesto voi vaihdella hyvin lyhyestä ajanjaksosta hyvinkin pitkään keston. (Liddell 2003: 223.)

Liddell erottaa erilaisia poijuja. *Luettelopoijut* (lists buoys) sijoittuvat ei-dominoivan käden sormiin, siten, että kukin sormi edustaa luettelon yhtä kohtaa. Tällöin peukalo edustaa listan ensimmäisenä olevaa asiaa, etusormi toista jne. ja kerronnan jatkuessa viittoja voi kohdistaa esimerkiksi pronominaalisia osoituksia ja verbiviittomia kohden tiettyä sormeja ja siten sormen edustamaa tarkoitetta. Poijut tuotetaan yleensä rinnan korkeudella ja sormet ovat orientoituneet tavalla, jota voidaan pitää enemmän horisontaalina kuin vertikaalina. Sormien välit voivat tarvittaessa edustaa sormien edustamien tarkoitteiden välisiä esimerkiksi ajallisia välimatkoja. (Liddell 2003: 223 – 232.)

Myös suomalaisessa viittomakielessä on todettu esiintyvän luettelopoijuja, jotka noudattavat Liddellin (2003) näkemystä luettelopoijun ominaisuuksista. Suomalaisessa viittomakielessä luettelopoijujen tehtävänä on jäsenellä asioita ja mahdollistaa anaforiset viittaukset (Varsio 2009: 45 – 47). Varsion (2009) käyttämässä aineistossa luettelopoijuja esiintyi määrällisesti eniten. Tutkimustulosten mukaan luettelon ensimmäistä asiaa saattoi edustaa joko viittojan peukalo tai etusormi, ja käden orientaatioissa esiintyy vaihtelua (Varsio 2009: 23 – 27).

Teemapoiju (the THEME buoys) on yleensä ei-dominoivan käden pystyssä oleva ja ojennettu etusormi, ja se edustaa tekstin kannalta keskeistä teemaa tai käsitettä. Teemapoiju pysyy staattisesti paikallaan samalla kun dominoiva käsi jatkaa kerrontaa. Dominoivalla kädellä viittoja kohdistaa esimerkiksi paikan mukaan taipuvat verbit kohden ei-dominoivan käden teemapoijuja. Samoin teemapoijun edustamaan tarkoitteeseen viittaavat pronominit kohdistuvat teemapoijuun ja

⁴ Tässä työssä käytetään Liddellin poijuihin viittaavista termeistä samoja suomenkielisiä käännösvastineita kuin Varsio (2009) omassa pro gradu -tutkielmassaan.

ilmaisevat siten viittomisen aiheena olevan kohteen. Esimerkiksi viittoja tuottaa ASL:n kaksikätesen viittoman LINGUISTICS ja jättää ei-dominoivan käden poijuksi viittomatilaan siihen kohtaan, johon viittoma päättyi. Tämän jälkeen viittoja tuottaa dominoivalla kädellä yksikätesen viittoman THEORY. Teemapoijun käyttö tässä yhteydessä ilmaisee, että kyse on nimenomaan poijun edustaman tarkoitteen teoriasta. Teemapoijuun kohdistuvan viittomisen aikana sekä viittojan vartalo että katse on suuntautunut ei-dominoivan käden tuottamaan teemapoijuun. (Liddell 2003: 242 – 248.)

Varsion (2009: 40) mukaan suomalaisesta viittomakielestä on löydettävissä teemapoijun kaltainen rakenne. Tosin suomalaisen viittomakielen teemapoijussa käden orientaatio eroaa jossain määrin Liddellin (2003) määrittelemästä orientaatiosta. Tutkimuksessa (Varsio 2009: 40) käytetyn aineiston mukaan teemapoijut esiintyvät vain aineistossa, joka voidaan luokitella kuuluvaksi narratiiviseen kerrontaan. Varsio (2009: 44) toteaaakin, että teemapoijun esiintymistä tulisi tutkia myös asiatyylisestä ja virallisemmasta tekstityypistä.

Viittomakielissä esiintyy sekä yksi- että kaksikätesisiä viittomia. Silloin kun kaksikätesistä viittomaa seuraa yksikätesinen viittoma, on tavallista, että edellisen viittoman ei-dominoiva käsi jää ainakin osittain edellisen viittoman edellyttämään käsimuotoon, paikkaan ja orientaatioon. Liddell käyttää näistä edellisen viittoman jäänteistä nimitystä *fragmenttipoijut* (fragment buoys). Viittomisen edetessä viittoja voi kohdistaa fragmenttipoijuun viittomia, joita seuraa viittojan katse sekä fragmenttipoijuun kohdistuva osoitus. (Liddell 2003: 248 – 249.)

Varsion (2009: 21 – 22) mukaan suomalaisessa viittomakielessä on fragmenttipoijuja vaikka niihin ei kohdisteta katsetta tai osoitusta Liddellin (2003: 248 – 250) esimerkkien mukaisesti.

Osoittavat poijut (the POINTER buoys) tuotetaan ei-dominoivalla kädellä. Osoittavassa poijussa viittoja osoittaa ojennetulla etusormella sitä kohtaa viittomatilassa, jonka hän on varannut edustamaan tiettyä tarkoitetta. Dominoiva käsi jatkaa viittomista. Osoittava poiju ilmaisee tarkoitteen, josta dominoivalla kädellä tuotetuilla viittomilla kerrotaan. Esimerkiksi ilmaisussa *But the food was delicious* viittoja tuottaa viittoman FOOD ja dominoivan käden jatkaessa kertomalla sen olleen herkullista ei-dominoiva käsi osoittaa ruokaa edustavaa viittomatilaa. Osoittava poiju ilmaisee tarkoitteen, jota dominoivan käden tuottamat viittomat määrittävät lisää. (Liddell 2003: 250 – 260.)

Rissanen (2000) on kuvannut suomalaisesta viittomakielestä rakennetta, joka muistuttaa hyvin paljon Liddellin (2003) kuvaamaa poijua. Vaikka Rissanen (2000) on lähestynyt kyseistä rakennetta lauseopillisesta teema-reema-aspektista, itse ilmiö näyttäytyy hyvin samankaltaisena kuin Liddellin ASL:n tutkimustulokset. Myös Varsion (2009: 36 – 37) tutkimus osoittaa, että suomalaisesta viittomakielessä on rakenne, joka vastaa Liddellin (ibid.) määrittelemää osoittavaa poijua. Osa Rissanen (2000) teema-reema-aspektista tarjoaa tukea myös sille tulkinnalle, että Liddellin sijaisuus esiintyy myös suomalaisessa viittomakielessä. Arkikielisessä keskustelussa ja viittomakieltä vieraana kielenä opiskelevien keskuudessa ilmiöistä on perinteisesti Suomessa käytetty termejä *roolinvaihto* ja *paikantaminen*.

4.3.2. Tekstien analysointi

Perus- ja verrokkitekstit analysoitiin tutkimalla, missä määrin niissä esiintyy Liddellin (2003) mallin mukaisesti edellä esiteltyjä sijaisuuksia, merkkejä, poijuja sekä reaali- ja mentaalitiloja. Kukin tutkittava asia merkittiin ELANIin omalle rivilleen, minkä jälkeen kullekin riville merkittiin aikajanaa hyväksi käyttäen tieto siitä, missä kyseinen tieto tekstissä esiintyy, ja lyhyt luonnehdinta siitä, miten tieto kyseisessä kohdassa esiintyy. Lopuksi laskettiin numeerisesti yhteen, kuinka monta kertaa esimerkiksi merkki on tekstissä esiintynyt ja kuinka sitä on tekstissä käytetty. Luonnehdinta saattoi olla esimerkiksi seuraava (esimerkki on riviltä, johon kirjattiin merkit): ”etuoikealla KELA”. Merkintä tarkoitti sitä, että viittoja oli sijoittanut tarkoitteen *Kela* viittomatilaan viittojasta etuoikealle. Tekstin analysointivaiheessa huomioitiin myös kunkin tekstin ajallinen kesto. Seuraavaksi esitellään analysoinnin tulokset kunkin tekstin osalta.

1. Mobiilitulkin käyttöohjeita

Perusteksti, kesto 01:38 minuuttia.

Sijaisuus

Tekstissä ei esiinny sijaisuuden käyttöä.

Merkki

Tekstistä on erotettavissa kolme (3) merkkiä. Kaksi (2) merkkiä tuotetaan kiinteän viittoman perään liitettyllä osoituksella. Osoituksilla viittoja merkitsee kehonsa vasemmalla puolella olevan alueen Diakiksi. Tekstissä ei tämän jälkeen enää viitata kyseiseen paikkaan. Viittoja tuottaa lähes kaikki viittomat samassa kohdassa

viittomatilaa eli välittömästi vartalonsa edessä. Yksi (1) merkki tuotetaan fragmenttipoijulla, jotka edeltää kiinteä viittoma MATKAPUHELIN. Viittoja tuottaa fragmenttipojun edessään olevassa viittomatilassa ja samalla merkitsee kyseisen paikan edustavan tarkoitetta *‘matkapuhelin’*.

Poiju

Tekstissä on yksi (1) fragmenttipoiju, jonka viittoja tuottaa dominoivalla kädellä. Dominoiva käsi tuottaa ensin viittoman MATKAPUHELIN, jonka jälkeen käsi siirtyy poskelta neutraalitilaan hieman viittojan vartalon oikealle puolen samalla kun ei-dominoiva käsi tuottaa viittoman VIITTOA. Yleensä kaksikäteisesti tuotettu viittoma VIITTOA tuotetaan tässä ilmaisussa yksikäteisesti. Ilmaisun voi kääntää suomeksi: *Mikäli matkapuhelinta pidetään kädessä samalla kun viitotaan*. Muutos yksikäteiseksi viittomaksi johtuu siitä, että dominoiva käsi on varattuna fragmenttipoijuun.

Kyseessä on kuitenkin rajatapaus eikä selkeä fragmenttipoiju. Rajatapauksen siitä tekee mm. se, että fragmenttipoiju tuotetaan dominoivalla kädellä eikä viittoja kohdista katsetaan poijuun vaan kameraan. Tulkintaa vaikeuttaa se, että perustekstin viittomisessa esiintyy lukuisia kieliopillisia virheitä. Haastateltavat valitsivat tekstin yksimielisesti ryhmänsä vaikeimmin ymmärrettäväksi tekstiksi ja luonnehtivat sitä ”*ei-viittomakieliseksi*”.

Verrokkiteksti 1, kesto 01:28 minuuttia.

Sijaisuus

Aivan tekstin alussa on kolme (3) ilmaisua, joilla kerrotaan sijaisuuden käytöstä: ME TÄÄLLÄ DIAKISSA tai ME TÄÄLLÄ ja ME HUOMATA. Viittoja on ottanut kehoonsa Diakin sijaisuuden. Tämän jälkeen teksti jatkuu siten, että jokaisessa ohjeen yksittäisessä kohdassa on mukana persoonapronomini MINÄ. Persoonapronomini MINÄ esiintyy tekstissä yhteensä yhdeksän (9) kertaa. Persoonapronominin käyttö ilmaisee viittojan siirtyneen mobiilitulkkipalvelun käyttäjän sijaisuuteen. Tekstissä viittoja käyttää läpi tekstin kahta sijaisuutta. Aluksi viittoja ottaa Diakin sijaisuuden ja sen jälkeen mobiilitulkkipalvelun käyttäjän sijaisuuden. Tekstissä ei ole ainuttakaan ilmaisua, jossa ei käytettäisi sijaisuutta toisin kuin perustekstissä.

Merkki

Tekstistä on löydettävissä seitsemän (7) merkkiä. Niistä yksi (1) on selkeästi osoituksella tehty merkki. Kolme (3) on sellaista, joissa merkki tehdään sijoittamalla viittoma tarkoitteelle merkittyyn kohtaan viittomatilassa, esimerkki tällaisesta merkistä on kuvassa 2.

Kuva 2. Alue viittojan edessä merkitään sijoittamalla siihen viittoma PÖYTÄ

Loput kolme (3) merkkiä ovat sellaisia, joissa viittoja kohdistaa katseensa ja viittomisensa kohden aikaisemmin merkittyä paikkaa esimerkiksi inkorporoimalla verbiin tekemisen kohde. Kyseessä ei siis ole täysin uusi merkki vaan aikaisemmin tekstissä tuotettuun merkkiin viittaaminen.

Poiju

Tekstissä on kaikkiaan 15 poijua. Yksi (1) poijuista on osoittava poiju, jolla viitataan tietokoneeseen, ja kaksi (2) muuta ovat luettelopoijua. Loput 12 poijua ovat fragmenttipoijuja, joissa ei-dominoiva käsi edustaa tarkoitetta *'matkapuhelin'* dominoivan käden jatkaessa matkapuhelimeen viittaavaa kerrontaa siten, että viittomat kohdistuvat ei-dominoivan käden edustamaan matkapuhelimeen eli fragmenttipoijuun. Esimerkki tällaisesta fragmenttipoijusta on seuraavalla sivulla kuvassa 3.

Kuva 3. Fragmenttipoiju, jolla kerrotaan matkapuhelimen käytöstä.

Kuvassa viittojan ei-dominoiva käsi muodostaa fragmenttipojun dominoivan käden jatkaessa kerrontaa. Viittojan katse on kohdistunut fragmenttipoijuun.

Verrokkiteksti 2, kesto 01:12

Sijaisuus

Tekstin alkupuolella on kahdesti ilmaisu ME TÄÄLLÄ DIAK (*Me täällä Diakissa*). Ensimmäisen kerran se ilmaistaan heti tekstin alussa ajassa 00:05, seuraavan kerran ajassa 00:14. Tekstin alussa kerrotaan, mitä Diak on tehnyt (käynnistänyt mobiilitulkkauksenprojektiin, tehnyt havaintoja mobiilitulkkauksilanteisiin liittyvistä hyvistä käytänteistä). Tämän jälkeen tekstissä annetaan katsojalle selkeitä ohjeita siitä, miten viittomakielisen asiakkaan tulee toimia käyttäessään mobiilitulkkauksia. Viittojan keho edustaa Diakia, viittoja on siten ottanut Diakin sijaisuuden. Rakenne voidaan tulkita myös siten, että kyse on merkistä eikä sijaisuudesta ja että viittojan keho edustaa viittomatilassa Diakille merkittävää tilaa. Tässä olen tulkinnut ilmaisun siten, että kyseessä on sijaisuus.

Merkki

Tekstissä on viisitoista (15) kohtaa, joissa käytetään merkkiä. Yksi (1) merkki on rakenteeltaan sellainen, jossa viittomat kohdistuvat tilaan, joka edustaa aikaisemmin fragmenttipojulla ilmaistua tarkoitetta 'matkapuhelin'. Merkillä ilmaistaan matkapuhelimen kameran kuvakuvakulman kokoa. Matkapuhelimeen viittaavan fragmenttipojun voisi tulkita toimineen samalla myös merkinä, tässä tutkimuksessa niin ei kuitenkaan ole tehty. Kolme (3) merkkiä sijoittuvat horisontaaltilassa viittojan vartalon eteen. Hieman viittojan vartalon oikealle puolelle merkitään alue, joka tarkoittaa tietokonetta, edessä oleva alue merkitään ensiksi edustamaan erilaisia

tulkkaustilanteita ja tekstin edetessä pöytää, jolle matkapuhelin sijoitetaan. Merkit ilmaistaan siten, että kiinteä viittoma tuotetaan siinä kohdassa viittomatilaa, jonka halutaan edustavan kyseistä tarkoitetta, mikäli se viittoman fonologisen rakenteen vuoksi on mahdollista. Usein viittomaa seuraa myös merkkiä ilmaiseva osoitus.

Loput yksitoista (11) merkkiä ovat sellaisia, joissa lukija merkitään edustamaan mobiilitulkkauksen käyttäjää. Tämä ilmenee siten, että tekstiin sisältyvässä kussakin yksittäisessä ohjeessa on aina mukana katsojaan viittaava pronomini SINÄ. Tekstissä viittoma SINÄ esiintyi yhteensä 11 kertaa.

Poiju

Tekstissä on erotettavissa kaikkiaan yhdeksän (9) poijuja. Poijuista kaksi (2) on luettelopoijuja, joissa viittojan ei-dominoivan käden sormet edustavat erilaisia tulkkaustilanteita. Loput seitsemän (7) ovat fragmenttipoijuja, joissa ei-dominoiva käsi edustaa matkapuhelinta ja dominoiva käsi jatkaa kertomista matkapuhelimeen kohdistuvasta toiminnasta. Fragmenttipoijut ovat vastaavia kuin kuvan 3 poiju.

Yhteenvedo mobiilitulkin käyttöohjeteksteistä

Ryhmänsä vaikeimmin luettavaksi valittu *Mobiilitulkin käyttöohjeiden* perusteksti eroaa selkeästi molemmista saman ryhmän verrokkiteksteistä. Perusteksti ei käytä sijaisuutta toisin kuin molemmat verrokkitekstit. Lisäksi perustekstissä on käytetty huomattavasti vähemmän merkkejä ja poijuja kuin molemmissa verrokkiteksteissä. Sanallisissa arvoissa tekstiä pidettiin raskaslukuisena. Haastateltavien mielestä tekstin asia-, lause- ja viittomajärjestys oli osittain jopa viittomakielen vastainen, koska viittomisesta puuttui heidän mielestään viittomakielen rakenteeseen kuuluva visuaalisuus. Visuaalisuuden tulkitsen tässä tarkoittavan sijaisuuden ja merkkien puuttumista.

Tämän ryhmän helppolukuisimman tekstin osalta haastateltavien mielipiteet jakaantuivat kahden verrokkitekstin kesken. Suositummassa verrokkitekstissä 2 on löydettävissä enemmän merkkejä (15/7) mutta vähemmän poijuja (9/15) kuin verrokkitekstissä 1. Haastateltavien mukaan verrokkitekstissä 2 olisi voinut käyttää hieman vähemmän viittomaa SINÄ, jolloin teksti olisi ollut vielä miellyttävämpi lukea.

teksti	sijaisuus	merkki krt	poiju krt	ymmärrettävyys
perusteksti	ei ole	3	1	vaikein (5)
verrokkiteksti 1	on	7	15	helpoin (2)
verrokkiteksti 2	on	15	9	helpoin (3)

Taulukko 3: Yhteenvedo Mobiilitulkin käyttöohjetekstien rakenteesta ja ymmärrettävyydestä.

Tekstien analysoinnin tulosten vertaaminen haastattelun kautta saatuun arvioon tekstin ymmärrettävyydestä osoittaa selkeästi tämän tekstin kohdalla sen, että sijaisuuden, merkkien ja poijujen käyttö tekee tekstistä huomattavasti helppolukuisempaa. Vastaavasti niiden poisjättäminen muuttaa tekstin hyvin vaikeaksi ymmärtää, ja kuten haastateltavien perusteluissa mainitaan ”...*ei ole viittomakieltä...*” ja viittomakielisestä tekstistä ”*tulee aina käydä ilmi tekijä ja sen vuoksi passiivi-ilmaisuja ei tulisi käyttää*”. Verrokkiteksteissä esiintyvät poijut ja merkit lisäävät tekstin sisäistä sidosteisuutta. Viittoja viittaa molemmissa verrokkiteksteissä aiemmin teksteissä ilmaistuihin merkkeihin sekä antaa lisämääreitä matkapuhelinta merkitsevään poijuun. Viittoja ikään kuin sitoo yhteen tekstin sisällä erimittaisia asiakokonaisuuksia. Tämä sidosteisuus näyttää edesauttavan tekstin ymmärtämistä, kuten myös Luukkonen (2004: 98) toteaa.

Kuten haastatteluista kävi ilmi, osa lukijoista ei yleensä pidä tekstityypistä, jossa lukijaan viitataan toistuvasti viittomalla SINÄ. Tällaisessa selkeästi ohjeita antavassa tekstissä sitä voi kuitenkin kohtuudella käyttää.

Tilaa viittojan olisi ollut mahdollista käyttää reaali-tilan mukaisesti, tuottaa teksti käyttäen hyödyksi oikeaa tai lavastettua mobiilitulkkauksilannetta tai pitää esillä mobiilitulkkauksessa tarvittavaa matkapuhelinta. Reaali-tilan sijasta tekstissä käytettiin yksinomaan mentaali-tilaa.

2. Vanhuuseläke

Perusteksti, kesto 00:59

Sijaisuus

Tekstistä ei ole löydettävissä sijaisuuden käyttöä. Viittoja on koko tekstin ajan täysin asian ulkopuolisena kommentoijana tai selostajana.

Merkki

Tekstissä on yhteensä yhdeksän (9) kohtaa, jossa käytetään merkkiä. Kahdessa (2) kohdassa tekstiä tuotetaan peräkkäin viittomat HAKEA ja HENKILÖ viittomatilassa viittojan vartalon oikealla puolella. Viittomat toimivat samalla merkinä, ne merkitsevät tilasta paikan tarkoitteelle *'hakija'*. Tämän jälkeen tekstissä viitattiin em. tarkoitteeseen viittomalla OMA siten, että viittoman liikerata suuntautui kohden tarkoitteelle merkittyä paikkaa. Kolmesti (3) merkki ilmaistiin siten, että viittoja tuotti ensin kiinteän viittoman ja sen jälkeen etuvasemmalle kohdistuvan osoituksen. Jäljempänä tekstissä kyseisiin tarkoitteisiin viitataan niille merkittyihin paikkoihin kohdistuvalla osoituksella. Loput neljä (4) merkkiä sijoittuvat viittojan edessä olevaan tilaan ja merkityt tarkoitteet ilmaistiin viittomilla MUU TULO ja SUOMI sekä osoitus. Merkkien käyttöä voi luonnehtia niukaksi, eikä katsetta tai vartalon suuntaamista käytetä merkkien tukena.

Pojju

Tekstissä esiintyy kaksi (2) pojjuja. Toinen on luettelopojju, jolla viittoja sijoittaa ei-dominoivan käden sormiin erilaiset eläkemuodot ja viittaa niihin kaikkiin dominoivan käden etusormella. Viittaus on pyöriä liike ei-dominoivan käden kolmen ojennetun sormen yläpuolella. Toinen pojju on fragmenttipojju, jossa kaksikätesen viittoman LAKI jälkeen dominoivan käden etusormella tehdään osoitus ei-dominoivan käden kämmeneen (kuva 4.). Kämmen toimii tarkoitteen *'laki'* pojjuuna.

LAKI

fragmenttipojju *'laki'*

Kuva 4. Ei-dominoivan käden kämmen fragmenttipojju.

Kuvaparin ensimmäisessä kuvassa on kaksikäsinen viittoma LAKI ja jälkimmäisessä kuvassa osoitus, jolla ilmaisee ei-dominoivan käden toimivan fragmenttipojuna.

Verrokkiteksti 1, kesto 01:04

Sijaisuus

Tekstissä esiintyy 16 kertaa viittoma MINÄ, jolla viittoja ilmaisee käyttävänsä sijaisuutta 'eläkkeen saaja'. Sijaisuus säilyy muuttumattomana koko tekstin ajan.

Merkki

Tekstissä käytetään merkkiä yhteensä 13 kertaa. Merkit sijoitetaan viittomatilaan viittojasta etuoikealle ja etuvasemmalle. Se, mitä tarkoitetta merkit missäkin vaiheessa tekstiä edustavat, vaihtuvat tekstin edetessä. Kussakin vaihtumiskohdassa tekstissä ilmaistaan merkin edustama tarkoite kiinteällä viittomalla. Mikäli kiinteän viittoman foneettinen rakenne sallii, viittoma tuotetaan siinä kohdassa viittomatilaa, mikä merkitään edustamaan tarkoitetta. Tämän jälkeen tarkoite merkitään viittomatilaan osoituksella ja katseen suuntaamisella kohden tiettyä kohtaa viittomatilassa. Merkin ilmaisemisen jälkeen tekstissä annetaan kyseisestä tarkoitteesta lisämääreitä. Verbejä taivutetaan pääasiassa kahden tilan välillä siten, että verbiviittoman liikkeen alku- ja loppupiste ilmaisee tekijän ja tekemisen kohteen.

Poiju

Tekstissä on 4 poijua, jotka kaikki ovat fragementtipoijuja. Ne kaikki ovat muodoltaan samanlaisia: kaksikäsinen viittoman LAKI jälkeen ei-dominoiva käsi jää paikoilleen dominoivan käden tehdessä osoituksen kohden ei-dominoivan käden kämmentä. Viittojan katse seuraa osoitusta. Fragmenttipojun rakenne ja merkitys on vastaava kuin perustekstin fragmenttipojun (kuva 4).

Verrokkiteksti 2, kesto 01:04

Sijaisuus

Tekstissä viittoja toimii informaation antajana, mutta varsinaista Liddellin (2003) tarkoittamaa sijaisuutta tekstissä ei esiinny. Olen tulkinnut viittojan kehon edustavan merkkiä sijaisuuden asemesta.

Merkki

Kuten edellä todettiin, viittojan keho muodostaa yhden merkin. Tämä käy tekstistä ilmi vain implisiittisesti. Viittoja antaa suoria ohjeita, miten lukijan tulisi toimia hakiessaan eläkettä. Viittoja ei missään vaiheessa nimeä itseään tai merkitse kehonsa paikkaa eksplisiittisesti kielellisellä ilmaisulla. Viittojan kehon edustama paikka tulkitaan edustamaan Kelaa siksi, että teksti on tuotettu julkaistavaksi Kelan kotisivuilla. Tämän lisäksi tekstissä esiintyy kaikkiaan 14 kertaa viittoma SINÄ, jolla lukijan sijainti merkitään tarkoitteelle *'eläkkeen hakija'* sekä 11 muuta merkkiä, jotka ilmaisevat:

- eläkkeen hakijan tai saajan muita tuloja, ja ne on merkitty viittojasta etuoikealle
- eläkettä hakevaa tai saavaa henkilöä tai Kelaa eläkkeiden maksajana, ja ne on merkitty viittojasta etuvasemmalle.

Poikkeuksen edellä mainitusta tekee tekstin loppuosa, jossa viittoma KELA sijoitettiin viittojasta etuoikealle. Tekstissä käytettyjen verbien liikkeen suunta inkorporoi sekä tekijän että tekemisen kohteen.

Viittomisesta on erotettavissa kolmiomainen tilan merkitseminen. Yhden kulman muodostaa tekstin lukija, johon tekstissä viitataan viittomalla SINÄ. Toisen kulman muodostaa eläkkeen saaja tai hakija. Viittomatilan kolmas kulma edustaa eläkkeen saajan tai hakijan muita tuloja.

Poiju

Tekstissä on kuusi (6) poijuja. Kaikki poijut ovat fragmenttipoijuja. Poijuista kaksi on sellaisia, joissa kaksikätesen viittoman MAKSIMI jälkeen ei-dominoiva käsi jää paikalleen viittomatilaan dominoivan käden jatkaessa kerrontaa (kuva 5).

MAKSIMI

EI-VAIKUTA-JOHONKIN

Kuva 5. Fragmenttipoiju, joka viittaa tarkoitteeseen *'maksimi'*.

Kuvaparin ensimmäisessä viittomassa MAKSIMI näkyy myös, miten viittoma sijoitetaan siihen kohtaan viittomatilaa, johon aikaisemmin on merkitty tarkoitteelle *‘muut tulot’*. Jälkimmäisessä kuvassa on kuvattu viittoman EI-VAIKUTA-JOHONKIN alkupiste, jonka jälkeen dominoivan käden liike suuntautuu viittojasta vasemmalle. Verbiviittoma siten inkorporoi sekä tekijän että tekemisen kohteen. Kuvassa 5 olevan viittomisen suomenkielinen vastine on merkitty lihavoinnilla tämän verrokkitekstin käännökseen (liite 1).

Loput neljä (4) fragmenttipojjua ovat yhdenmukaisia perustekstin (kuva 4) ja verrokkitekstin 1 poijujen kanssa.

Yhteenveto Vanhuuseläke-tekstistä

Tämän ryhmän teksteissä haastateltavat kommentoivat enemmän tekstien tyyliä kuin helppo- tai vaikealukuisuutta. Käytetyn tyylin nähtiin vaikuttavan siihen, mitä tekstiä pidettiin vaikealukuisimpana tai ainakin sellaisena, jota ei pitäisi julkaista verkossa. Haastateltavien esittämät perustelut eivät siten suoraan liittyneet tekstien analysointivaiheessa tutkittuihin rakenteisiin. Mielipiteet helpoimmin ja vaikeimmin ymmärrettävien (tai pikemminkin tyyliltään sopivien tai epäsojivien) tekstien välillä hajaantuivat vastaajien kesken jonkin verran.

Perusteksti jakoi vastaajien mielipiteitä eniten, sillä se oli kahden (2) vastaajan mielestä tyyliltään sopivin eli helpoimmin ymmärrettävä ja kahden (2) mielestä tyyliltään epäsojivin eli vaikeimmin ymmärrettävä. Verrokkiteksti 2 oli kahden (2) vastaajan mielestä vaikeimmin ymmärrettävä eli tyyliltään tarkoitukseensa epäsojivin, eikä kukaan nimennyt sitä helpoimmin ymmärrettäväksi. Verrokkiteksti 1 oli kolmen (3) vastaajan mielestä helpoimmin ymmärrettävä, eikä kukaan nimennyt sitä vaikeimmin ymmärrettäväksi. Haastateltavien mielestä verrokkitekstissä 1 esiintyvät non-manuaaliset piirteet sekä se, että teksti tuntui osoitetun suoraan lukijalle, tekivät siitä helpposti ymmärrettävän.

Tekstien analysointi osoittaa, että ainoastaan verrokkitekstissä 1 käytetään sijaisuutta. Merkin käytössä on perus- ja verrokkitekstien välillä selviä eroja. Perustekstissä merkkiä on käytetty 9 kertaa, verrokkitekstissä 1 yhteensä 13 kertaa ja verrokkitekstissä 2 peräti 26 kertaa. Verrokkitekstien välinen ero merkkien käytössä on melko suuri. Poijuja teksteissä käytetään 2 – 6 kertaa.

teksti	sijaisuus	merkki krt	poiju krt	ymmärrettävyys
perusteksti	ei ole	9	2	helpoin (2) vaikein (2)
verrokkiteksti 1	on	13	4	helpoin (3)
verrokkiteksti 2	ei ole	26	6	vaikein (2)

Taulukko 4: Yhteenveto Vanhuuseläketekstien rakenteesta ja ymmärrettävyydestä.

Suurin ero eri tekstien välillä on sijaisuuden käytössä. Verrokkitekstissä 1 käytetään sijaisuutta toisin kuin perustekstissä ja verrokkitekstissä 2, joissa sijaisuutta ei esiinny lainkaan. Perustekstissä viittoja asetuu ja lukija asetetaan täysin tekstin ulkopuolelle. Verrokkitekstissä 2 lukijan sijainti edustaa tarkoitetta *’eläkkeen hakija’* viittojan sijainnin ollessa tekstin ulkopuolella. Sijaisuuden käytöllä näyttäisi siis olevan ainakin jossain määrin yhteyttä siihen, mitä haastateltavat pitävät tyyliltään sopivana tekstinä myös julkishallinnon, tässä tapauksessa Kelan, tiedotukseen sopivana tyylinä. Toisaalta on myös huomioitava kahden vastaajan mielipide siitä, että ilman sijaisuuden käyttöä viitottu perusteksti koettiin tyyliltään Kelan tiedotukseen sopivana ja miellyttävänä lukea.

3. Pienten lasten hoitoa tuetaan

Perusteksti, kesto 01:23 min

Sijaisuus

Tekstissä ei esiinny sijaisuutta.

Merkki

Tekstissä on kahdeksan (8) kohtaa, joissa voidaan tulkinta olevan Liddellin (2003) määrittämä merkki. Merkeistä seitsemän (7) on yksittäisiä toisistaan riippumattomia osoituksella tai viittoman sijoittamisella tilaan merkittyjä paikkoja. Esimerkiksi viittoma YKSITYINEN-PÄIVÄHOITO sijoitetaan aluksi viittomatilaan viittojasta *oikealle*, ts. paikka viittojan oikealla puolella merkitään tarkoitteelle *’yksityinen päivähoito’*. Kun tekstissä myöhemmin palataan samaan tarkoitteeseen, merkitään viittomatila viittojan *vasemmalta* puolelta sen sijaan, että viitattaisiin jo aikaisemmin ilmaistuun oikealla olevaan merkkiin. Samoin tarkoitteelle *’lapsi’* merkitty paikka vaihtuu kerronnan edetessä viittojan oikealta puolelta viittojan eteen. Tähän edessä olevaan merkkiin viitataan tekstissä myöhemmin uudelleen annettaessa tarkoitteelle

lisämääreitä mutta siten, että merkki ilmaistaan uudelleen, jolloin se on tulkittu tässä kahdeksanneksi merkiksi. Verbeissä ei esiinny inkorporointia.

Poiju

Tekstissä on kaksi (2) poijsua, jotka ovat luettelopoijsuja. Ne ovat muodoltaan ja merkitykseltään samankaltaisia: viittojan ei-dominoivan käden etu- ja keskisormi ovat ojennettuina ja sormet edustavat tarkoitetta *'vanhemmat'*, poijsu tuotetaan viittojan vartalon edessä hartialinjan korkeudella, käden orientaatio on vertikaali. Ei-dominoivan käden pysyessä luettelopojuna dominoiva käsi jatkaa vanhempiin kohdistuvaa kerrontaa. Poijsussa esiintyvä käden vertikaali orientaatio ei noudata Liddellin (2003: 223) määritelmää horisontaaliorientaatiosta mutta tukee Varsion (2009: 27) huomiota siitä, että luettelopoijsussa käden orientaatio voi varioida.

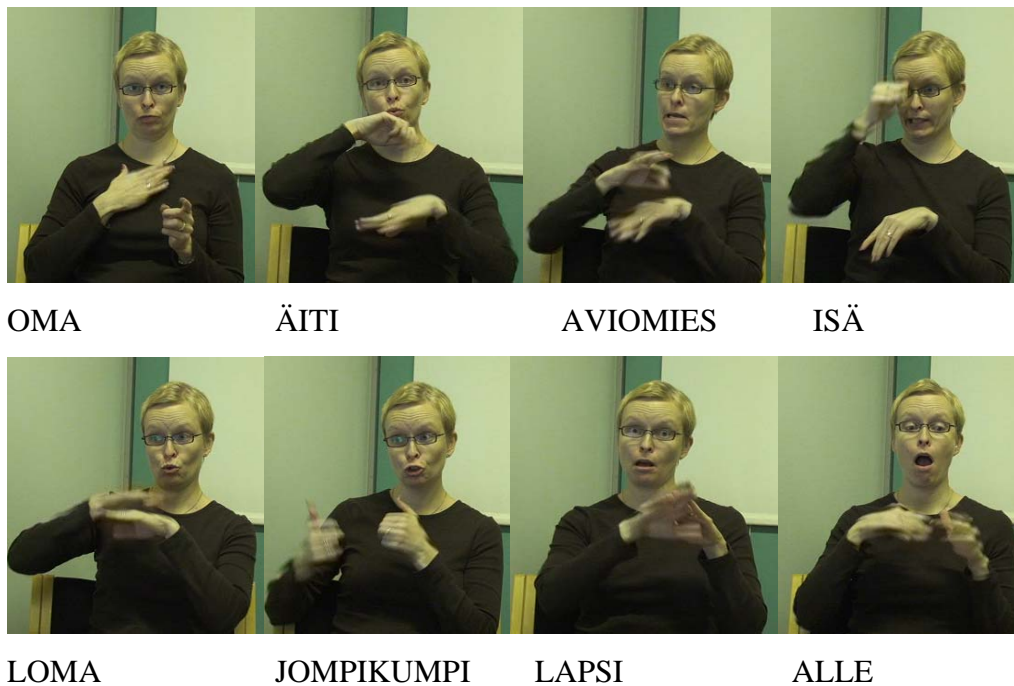
Verrokkiteksti 1, kesto 01:41

Sijaisuus

Tekstissä on alusta loppuun saakka selkeästi nähtävissä sijaisuus. Viittojan keho edustaa johdonmukaisesti tarkoitteen *'lapsi'* toista vanhempaa, äitiä. Tekstin alussa viittoja tekee viittauksen tarkoitteeseen *'isä'* tavalla, joka samalla ilmaisee viittojan kehon ottaneen tarkoitteen *'äiti'* sijaisuuden. Isä ilmaistaan tuottamalla kiinteä viittoma ISÄ ja sitä seuraavalla osoituksella sekä kehon suuntaamisella kohden paikkaan, joka merkitään tarkoitteelle isä. Osoitus ilmaisee, missä tarkoite *'isä'* sijaitsee suhteessa tarkoitteisiin *'äiti'* ja *'lapsi'*. Sijaisuus ilmenee sekä pronominaalisilla viittomilla kuten MINÄ ja MINUN sekä inkorporoituneissa verbeissä.

Merkki

Tekstissä on yhdeksän (9) Liddellin (2003) määritelmän mukaista merkkiä, joista osa on aikaisemmin ilmaistuun merkkiin tehtyjä viittauksia. Viittojan keho sekä välittömästi viittojan kehon oikealla puolella oleva alue merkitään tarkoitteille *'vanhemmat'*. Tästä merkistä on erotettavissa kaksi aluetta, joista alue viittojan vartalon läheisyydessä oikealla puolella edustaa tarkoitetta *'isä'* ja viittojan oman kehon alue tarkoitetta *'äiti'*. Viittojan keho vaihtelee kerronnan aikana sijaisuudesta merkkiin: välillä viittoja ottaa äidin sijaisuuden ja välillä viittojan paikka viittomatilassa on merkitty tarkoitteelle *'äiti'*. Viittojan kehosta vasemmalla oleva alue merkitään edustamaan tarkoitetta *'lapsi'* (kuva 6 seuraavalla sivulla).

Kuva 6. Yhden ilmaisun aikana merkitään kolme tilaa.

Paikan merkintä ilmaistaan sijoittamalla viittoma viittomatilaan ja suuntaamalla viittojan vartalo ja katse kohden sitä kohtaa, johon viittoma on sijoitettu. Kuvasarjan (kuva 6) suomenkielinen käännös on merkitty lihavoinnilla liitteen 1 tekstiin. Kuvasarjassa ovat mukana ne ilmaisussa käytetyt viittomat, joista tilan merkintä käy ilmi.

Myöhemmin tekstissä merkitään alue viittojasta etuvasemmalla tarkoitteille *'Kela'*, *'kunnallinen päivähoito'* ja *'päiväkoti'* ja alue etuoikealla tarkoitteille *'yksityinen hoitopaikka'* ja *'kaupunki'*. Alueet viittoja merkitsee samoin kuin kuvassa 6 eli tuottamalla kiinteän viittoman ja liittämällä siihen vartalon ja katseen suuntaamisen sekä tarvittaessa myös osoituksen kohden merkittyä paikkaa. Tarkoitteita määrittäviin verbeihin inkorporoidaan johdonmukaisesti sekä toimija että toiminnan kohde.

Poiju

Tekstissä oli yksi osoittava poiju. Viittojan ei-dominoiva käsi jää osoittamaan tarkoitteelle *'yksityinen hoitopaikka'* merkittyä paikkaa viittomatilassa dominoivan käden jatkaessa siihen liittyviä määritteitä.

Verrokkiteksti 2, kesto 01:39*Sijaisuus*

Tekstissä ei esiinny sijaisuutta.

Merkki

Tekstissä on erotettavissa kaikkiaan 13 merkkiä. Merkkejä käytetään kolmion muodossa. Viittojasta oikealla oleva alue edustaa tarkoitteita *'Kela'*, *'toimisto'* tai *'kaupunki'*, vasemmalla oleva alue tarkoitetta *'hoitopaikka'*, *'yksityinen hoitopaikka'* tai *'kunnallinen hoitopaikka'* ja katsojan lähellä oleva kolmas alue merkitään edustamaan tekstin lukijaa eli vanhempia, joille teksti on kohdistettu. Oheisessa kuvasarjassa (kuva 7, kuvasarja jatkuu seuraavalla sivulla) on esimerkki kahden tilan merkinnästä yhden ilmaisun sisällä.

OMA

ÄITYS

LOMA

AVIOMIES

ISÄ

LOMA

PÄÄTTYÄ

JOMPIKUMPI

OLLA LUPA

JÄÄDÄ KOTIIN

HOITAA

ALLE

3 VUOTIAS

LAPSI

merkin ilmaiseva osoitus

Kuva 7. Kahden tilan merkintä.

Kuvasarjasta käy ilmi tarkoitteille *'vanhemmat'* ja *'lapsi'* merkityt paikat viittomatilassa hieman viittojan vartalosta eteenpäin ts. lähellä katsojaa. Vanhempia edustavan tilan merkintä käy ilmi ilmaisun alussa olevan viittoman OMA liikkeen suunnasta ja orientaatiosta, viittoman JOMPIKUMPI paikasta ja viittojan katseesta, jolla on vahva katsojaan kohdistuva intensiteetti. Lisäksi ilmaisuun sisältyvien vanhempia määrittävien viittomien voidaan tulkita siirtyneen hieman edemmäksi viittojan vartalosta ja lähemmäksi katsojan paikkaa eli kohden paikkaa, joka on merkitty tarkoitteelle *'vanhemmat'*. Tarkoitteelle *'lapsi'* merkitään paikka viittojasta katsoen etuvasemmalle kiinteällä viittomalla LAPSI ja sitä seuraavalla osoituksella. Viittomisen suomenkielinen käännös on liitteessä 1 lihavoituna tekstinä.

Tarkoitteet, joita merkinnät tilassa edustavat, ilmaistaan lauseessa lähes poikkeuksetta usealla tavalla. Yleensä tarkoite ilmaistaan viittomatilaan sijoitetulla kiinteällä viittomalla, lisäksi viittojan vartalo suuntautuu kohden merkittyä paikkaa ja viittoja suuntaa katseensa merkittävään kohtaan sekä tuottaa osoituksen kohden merkittävää tilaa ja usein myös tuottaa inkorporoituneen verbiviittoman.

Poiju

Tekstissä ei ole poijuja.

Yhteenveto tekstistä Pienten lasten hoitoa tuetaan

Perustekstin ja verrokkitekstien välillä ei ole huomattavissa merkittävää eroa tekstien rakenteen (sijaisuus, merkki, poiju) ja ymmärrettäväksi kokemisen välillä jos tarkastelee ainoastaan taulukkoon 5 numeerisesti koottua yhteenvetoa. Perustekstissä ja verrokkitekstissä 2 ei ole erotettavissa sijaisuuden käyttämistä, ellei verrokkitekstissä käytettyä neuvojan roolia luokitella kuuluvaksi sijaisuuteen. Tässä neuvojan

rooli luokitellaan edustavan pikemminkin merkkiä kuin sijaisuutta. Merkistä se poikkeaa kuitenkin siinä, ettei tekstissä nimetä millään tavoin *'neuvojan'* paikkaa suoraan vaan viittojan keho edustaa neuvojaa. Paikka on ilmaistu epäsuorasti esimerkiksi viittomien SINÄ ja SINUN kautta ja havaittavissa, kun tekstiä tarkastelee kokonaisuutena.

Poijuja kaikissa kolmessa tekstissä on löydettävissä erittäin vähän: perustekstissä ja verrokkitekstissä 1 vain 1 - 2 kertaa, verrokkitekstissä 2 poijuja ei ole ollenkaan.

teksti	sijaisuus	merkki krt	poiju krt	ymmärrettävyys
perusteksti	ei ole	8	2	vaikein (5)
verrokkiteksti 1	on	9	1	helpoin (2)
verrokkiteksti 2	ei ole	13	0	helpoin (3)

Taulukko 5: Yhteenveto Pienten lasten hoitoa tuetaan -tekstien rakenteesta ja ymmärrettävyydestä.

Haastateltavien arviot helpoimmin ymmärrettävästä tekstistä jakaantuvat verrokkitekstien 1 ja 2 välillä lähes tasan. Vaikeimmin ymmärrettävästä tekstistä kaikki haastateltavat ovat samaa mieltä, he kokivat perustekstin vaikeimmin ymmärrettäväksi. Haastateltavat moittivat erityisesti perustekstin sekä asia- että viittomajärjestystä. Analysoinnin perusteella tekstin kokemista vaikealukuiseksi voi selittää myös sijaisuuden puuttuminen yhdistettynä vähäiseen merkkien käyttöön. Perustekstissä merkit koostuivat yksittäisistä tilan merkitsemisistä, joilla ei ole ajallista jatkumoa eli kerran merkittyyntilaan ei enää viitata tuonnempana tekstissä eikä tilan merkinnöillä ole yhteyttä muihin merkkeihin – tekstistä puuttuu sidosteisuus. Perustekstistä poiketen molemmat verrokkitekstit merkitsevät tilaa kolmion muodossa. Yhtä kolmion kärjistä edustaa viittojan oma keho, toinen kärki sijoittuu viittojasta etuoikealle ja kolmas etuvasemmalle. Tarkoitteet, joita viittomatilaan merkityt paikat edustavat, ovat pysyviä. Merkityillä paikoilla on ajallinen jatkumo, ja niihin viitataan tekstissä myöhemmin. Kerran merkittyyntilaan viitataan myöhemmin osoituksella sekä taivuttamalla verbiä paikan mukaan ja siten tekstiä voi pitää sidosteisena. Verrokkiteksteissä on havaittavissa myös aivan viittojan edessä olevan tilan merkintää, mutta selkeästi vähemmän kuin perustekstissä. Tiivistettynä voidaan todeta, että merkkien käyttö vaikuttaa

ratkaisevasti tekstin helppolukuiseksi kokemiseen. Tätä huomiota tukee myös yhden haastateltavan kommentti, jossa hän toivoi, että verrokkitekstissä 1 olisi ”*tilaa käytetty vieläkin enemmän*” eli tilaa olisi merkitty edustamaan tiettyjä tarkoituksia.

4. Läheisen kuoltua

Perusteksti, kesto 02:32

Sijaisuus

Tekstissä ei ole käytetty sijaisuutta. Tekstin loppupuolella tekstissä on ilmaus LÄHEINEN KUOLEMA VOI-OLLA VAIKEA MINÄ TUNTEA (*läheisen kuolema voi tuntua minusta vaikealta*), joka voidaan tulkita siten, että viittoja ottaa vainajan omaisen sijaisuuden. Sijaisuus esiintyy vain edellä mainitun ilmauksen ajan eikä ole sitä sen ajallisen lyhyiden vuoksi laskenut sijaisuudeksi.

Merkki

Tekstissä on löydettävissä kahdeksan (8) merkkiä. Kolme (3) merkkiä ovat sellaisia, joissa viittojan edessä oleva neutraalitila merkitään tarkoitteelle ’*vainaja*’. Tila merkitään kaksiosaisen vainajaa tarkoittavan viittoman KUOLLA HÄN jälkimmäisellä osalla (HÄN) siten, että se tuotetaan siinä kohdassa tilaa, joka merkitään edustamaan tarkoitetta ’*vainaja*’. Neljässä (4) kohdassa tekstiä tarkoittavat ’*seurakunta*’, ’*verotoimisto*’ ja ’*väestörekisterikeskus*’ merkitään tilaan, joka sijaitsee viittojasta etuoikealle. Tilaa merkitään tuottamalla ensin tarkoitteeseen viittaava kiinteä viittoma tai osa siitä siinä kohdassa tilaa, joka halutaan merkitä edustamaan tarkoitetta. Kiinteää viittomaa seuraa merkittävään tilaan kohdistuva osoitus. Yhden (1) kerran tekstissä viitataan katsojaan viittomalla SINÄ. Tällöin katsojan paikka merkitään henkilöksi, jonka lähiomainen on kuollut.

Poiju

Tekstissä on yksi (1) fragmenttipoiju. Poijun rakenne on yhdenmukainen vanhuuseläkkeessä käytetyn poijun rakenteen kanssa (kuva 4): kiinteää kaksikäristä ja kaksiosaista viittomaa KUOLINTODISTUS seuraa ei-dominoivaan käteen kohdistuva osoitus, joka muodostaa ei-dominoivasta kädestä fragmenttipoijun tarkoitteelle ’*kuolintodistus*’.

Verrokkitesti 1, kesto 03:11*Sijaisuus*

Tekstissä ilmaistaan sijaisuutta yhteensä 41 kertaa. Sijaisuus ilmenee viittomilla MINÄ tai OMA, joilla viittoja ilmaisee ottaneensa vainajan omaisen sijaisuuden. Edellä mainittuja viittomia joko edeltää tai seuraa verbiviittoma, jonka liikeradan toinen pää on viittojan kehon kohdalla ja toinen pää joko etuoikealla tai etuvasemmalla eli verbiviittoma inkorporoi toimijan ja toiminnan kohteen.

Merkki

Tekstissä käytetään merkkiä yhteensä 36 kertaa. Tekstissä tilan merkintä kohdistuu kahtaalle. Toinen tilan merkintä kohdistuu viittojan vartalosta etuoikealle ja toinen etuvasemmalle. Etuoikealle merkitään tekstissä esiintyvät instituutiot ja viranomaiset (Kela, kuntoutussihteerit, kirkkoherranvirasto,...) ja etuvasemmalle ´vainaja´ ja vainajan hautaukseen liittyvät tarkoitteet.

Tila merkitään edustamaan tiettyä tarkoitetta sijoittamalla tarkoitteeseen viittaava viittoma haluttuun kohtaan viittomatilaa, tällöin myös viittojan vartalo suuntautuu kohden merkittävää tilaa. Lisäksi käytetään osoitusta sekä merkittyä tilaa määrittävän verbiviittoman taivutusta eli toimijoiden ja/tai toiminnan kohteen inkorporoimista verbiviittomaan.

Poiju

Tekstissä ei ole poijuja.

Verrokkitesti 2, kesto 02:58*Sijaisuus*

Tekstissä ei ole sijaisuutta.

Merkki

Tekstissä käytetään merkkiä yhteensä 81 kertaa. Merkki ilmaistaan pääsääntöisesti siten, että viittoja tuottaa peräkkäin esimerkiksi viittomat LÄÄKÄRI ILMOITTAA siten, että verbiviittoma ILMOITTAA ilmaisee liikkeen suunnalla ja päätepiteellä, mikä kohta viittomatilasta merkitään edustamaan tarkoitetta ´lääkäri´ (seuraavalla sivulla kuva 8, suomenkielinen käännös on lihavoituna liitteessä 1). Tällaiset inkorporoituneet verbit on laskettu yhdeksi merkiksi. Verbin olisi voinut osassa

tilanteita laskea myös kahdeksi merkiksi, sillä osassa sekä sen alku- että päätepiste ilmaisevat tietyn tilan edustavan jotain tarkoitetta. Tässä on kuitenkin päädytty laskemaan tällaiset verbit yhdeksi merkiksi.

Kuva 8. Inkorporoitunut verbi ilmaisee merkin.

Tekstissä viittomatila on jaettu seitsemään eri alueeseen. Eri alueet edustavat erilaisia tarkoituksia:

1. viittojan edessä lähellä vartaloa tuotetaan viittomat: KUOLLA, OMAISUUS, VELKA, PERUNKIRJA
2. viittojan edessä kauempana vartalosta: SUKULAISET
3. viittojasta etuvasemmalla: VAINAJA, VÄESTÖREKISTERIKESKUS, KIRKKOHERRANVIRASTO, SOSIAALITOIMISTO, VAKUUTUS, HAUDATA, KULUTTAA, KELA TOIMISTO, KUURO PAPPI, SEURAKUNTA, TYÖNTEKIJÄT
4. viittojasta etuoikealla: HAUTAUSTOIMISTO, MUUT, KELA, TOIMISTO, VAKUUTUSYHTIÖ, VEROTOIMISTO, SEURAKUNTA, LIITTO, KUNTOUTUSSIHTEERI
5. viittojasta etuoikealla, ylhäällä: LÄÄKÄRI, TERVEYSKESKUS
6. viittojan vartalon vieressä oikealla ylhäällä: LIIKENNEVAKUUTUS
7. viittojan edessä horisontaalisti laaja alue: AVUNTARJOAJA, LAAJA JOUKKO

Kuten edellä olevasta luokittelusta ilmenee, tietyssä paikassa voi olla useita eri merkkejä, jotka kaikki viittaavat eri tarkoituksiin. Tekstissä tilaa merkittiin aina siten, että yhdessä ilmaisussa oli käytössä pääasiassa vain kaksi tilaa, joiden merkitys ilmaisiin kiinteällä viittomalla, dominoivan käden osoituksella ja katseen

kohdistamisella osoituksen suuntaan. Lisäksi tilat sijaitsivat pääsääntöisesti joko viittojan oikealla ja vasemmalla puolella tai sitten viittojan edessä ja joko oikealla tai vasemmalla puolella.

Joissakin kohdissa oli nähtävissä kolmen tilan yhtäaikainen käyttö. Esimerkiksi lauseessa PANKKI ILMOITTAA SINUN-OMA SUKULAINEN KUOLLA SYY EISAA JOKU MUU KÄYTTÄÄ VÄÄRIN SUKULAINEN OMA TILI (*Sinun tulee ilmoittaa pankkiin omaisesi kuolemasta, jotta kukaan muu ei voi käyttää hänen tiliään*) viittojan vasemmalla puolella oleva tila edustaa pankkia ja pankkitiliä (tila merkitään verbillä ILMOITTAA, viittoman liike alkaa viittojan kehosta ja päättyy tilaan viittojan vasemmalla puolella), viittojan edessä oleva tila edustaa lukijaa (SINUN-OMA) ja viittojan oikealla puolella oleva tila muita ihmisiä (JOKU MUU, jossa jälkimmäisen viittoman liike merkitsee tilasta alueen viittojan oikealla puolella). Merkityt tilat vaikuttavat myös verbeihin siten, että toimija ja toiminnan kohde eli niitä edustavat alueet viittomatilassa inkorporoituvat verbeihin, mikäli verbin fonologinen rakenne sallii inkorporoitumisen.

Pojju

Tekstissä on käytetty osoittavaa poijua yhden (1) kerran. Poiju sisältyy lauseeseen, jossa kerrotaan vakuutuksista (kuva 9).

HENKI ERILAINEN VAKUUTUS

Kuva 9. Osoittava poiju.

Pojjussa ei-dominoivan käden etusormi jää osoittamaan viittomatilaa ts. vakuutuksille merkittyä paikkaa viittomatilasta viittojan vasemmalla puolella. Ilmaisuu, jossa poijua on käytetty, voidaan kääntää suomeksi (kuvan 9 viittomien käänös lihavoituna): *Sukulaisellasi saattaa olla henkivakuutus ja siksi sinun tulee ilmoittaa kuolemasta myös vakuutusyhtiölle.* Poijun esiintymiseen voi ehkä vaikuttaa myös viittomaa

VAKUUTUS edeltävä viittoma ERILAINEN, joka on kahden käden viittoma (kuvasarjan keskimäinen kuva) ja jonka käsimuoto on yhdenmukainen (ojennettu etusormi, muut sormet koukussa kämmentä vasten) poijun käsimuodon kanssa.

Yhteenveto tekstistä Läheisen kuoltua

Läheisen kuoltua -teksteissä haastateltavien arviot helppolukuisimmasta tekstistä jakaantuivat tasaisesti kaikkien kolmen tekstin kesken, siten että sekä perusteksti että verrokkiteksti 1 oli helppolukuisin kahden (2) vastaajan mielestä ja verrokkiteksti 2 yhden (1) vastaajan mielestä. Vaikeimmin ymmärrettävän tekstin osalta mielipiteet jakaantuivat kahden tekstin kesken siten, että perusteksti oli vaikealukuisin kolmen (3) vastaajan mielestä ja verrokkiteksti 1 yhden (1) vastaajan mielestä.

Analysoinnin kautta tekstit erosivat toisistaan selkeästi sekä merkkien että osittain myös sijaisuuden osalta. Perustekstissä ja verrokkitekstissä 2 ei käytetty sijaisuutta ollenkaan. Verrokkitekstissä 1 viittoja otti vainajan läheisen sijaisuuden ja kuvasi toimintavaihtoehtoja omaisen näkökulmasta katsoen.

Merkkejä käytettiin perustekstissä kahdeksan (8) kertaa, verrokkitekstissä 1 yhteensä 36 kertaa ja verrokkitekstissä 2 peräti 81 kertaa. Verrokkitekstin 2 suuren merkkien lukumäärän selittää se, että tekstissä esiintyi runsaasti merkittyjen paikkojen mukaisesti taivutettuja verbejä. Verrokkitekstissä 2 myös viittomatilasta merkittyjä alueita oli huomattavan monta. Monessa muussa tässä tutkimuksessa mukana olleissa teksteissä tilaksi merkittyjä alueita on tekstin aikana käytössä 3 – 4 aluetta, verrokkitekstissä 2 oli kaikkiaan seitsemän (7) eri aluetta. Toisaalta tämän ryhmän tekstien merkkien lukuisuutta voi osaltaan selittää myös tekstien ajallinen pituus. Läheisen kuoltua -klipit olivat pisimpiä tässä tutkimuksessa käytettyjä tekstejä (kaikkien tekstien pituudet näkyvät taulukossa 8, luvussa 4.4.). Teksteissä käytettiin poijua vain yhden (1) kerran (verrokkiteksti 2).

teksti	sijaisuus	merkki krt	poiju krt	ymmärrettävyys
perusteksti	ei ole	8	1	helpoin (2) vaikein (3)
verrokkiteksti 1	on	36	0	helpoin (2) vaikein (1)
verrokkiteksti 2	ei ole	81	1	helpoin (1)

Taulukko 6: Yhteenveto Läheisen kuoltua -tekstien rakenteesta ja ymmärrettävyydestä.

Tekstien välisistä merkittävistä eroista huolimatta tämän ryhmän tekstit jakoivat vastaajien mielipiteitä eniten eikä yhtä suosituinta tai epäsuosituinta tekstiä voida haastattelujen perusteella nimetä. Tämän ryhmän tekstien osalta vastaajat eivät myöskään halunneet luokitella tekstejä yksinomaan ymmärrettävyyden perusteella vaan vastauksissa nousi selkeästi esiin tekstin miellyttävyys ymmärrettävyyttä tärkeämpänä arviointikriteerinä. Helposti ymmärrettäväksi koettuja tekstejä mainittiin aiheeseen sopivan neutraaleiksi, selkeän asiakokonaisuuden tai jäsentelyn sisältäviksi teksteiksi. Koska haastateltavien mielipiteet jakaantuivat tasaisesti kysyttäessä helpoimmin ymmärrettävää tekstiä, ei tekstin analysoinnin kautta voida nostaa yhtä tai useampaa syytä ylitse muiden. Ryhmän vaikeimmaksi koettu teksti on vastausten perusteella perusteksti, jossa esiintyy huomattavasti vähemmän merkkien käyttöä kuin kahdessa verrokkitekstissä. Merkkien käytön voi tulkita tukevan tekstien kokemista helpoksi ymmärrettäväksi. Toisaalta on myös huomioitava, että haastateltavat eivät halunneet nimetä tästä ryhmästä vaikeimmin ymmärrettävää tekstiä, vaan arviot liittyvät enemmänkin tekstin tyyliin ja siihen, kokeeko haastateltava tekstin miellyttäväksi vai epämiellyttäväksi lukea.

5. Rikosasian selvittelyn eteneminen

Perusteksti, kesto 01:09

Sijaisuus

Tekstissä ei ole sijaisuutta.

Merkki

Tekstissä on yhteensä kuusitoista (16) merkkiä. Viittojan vartalon edessä oleva tila merkitään kolme (3) kertaa tarkoitteille *'rikos'*, *'rikospaikka'* ja *'valitus'*. Viittojasta oikealle oleva tila merkitään seitsemän (7) kertaa tarkoitteille *'poliisi'*, *'syyttäjä'*, *'oikeus'*, *'rikoksen uhri'*, *'tuomioistuin'*, *'syyttäjä'* ja *'korkein oikeus'*. Viittojasta vasemmalle oleva tila merkitään kuusi (6) kertaa tarkoitteille *'rikoksen uhri'*, *'muu henkilö'*, *'rikos'*, *'rikosasia'*, *'syyttäjä'* ja *'uhri'*. Merkintä tehdään tuottamalla kiinteä viittoma siinä kohdassa viittomatilaa, joka merkitään edustamaan kyseistä tarkoitetta, mikäli viittoman foneettinen rakenne sen sallii. Kiinteää viittomaa seuraa osoitus, joka ilmaisee merkityn tilan tai vahvistaa kiinteällä viittomalla tehtyä merkkiä. Merkit ovat toisistaan irrallisia eikä niihin viitata uudelleen jäljempänä tekstissä.

Poiju

Tekstissä käytetään luettelopojua siten, että viittoja sijoittaa ei-dominoivan käden sormiin rikoksen käsittelyn viisi peräkkäistä vaihetta (kuva 10). Lisäksi tekstissä käytetään järjestystä ilmaisevia kiinteitä viittomia (ENSIMMÄINEN, TOINEN,...) tai viittomaa SEURAAVAKSI aina ennen uuden vaiheen sijoittamista ei-dominoivan käden sormiin.

ENSIMMÄINEN

Kuva 10. Perustekstissä käytetty luettelopoiju.

Ylärivillä olevassa kuvassa on poijun maininta ensimmäisen kerran. Ensimmäisessä kuvassa (ENSIMMÄINEN) ei-dominoiva käsi on jo noussut valmiusasentoon ennakkoimaan seuraavaa viittomaa eli luettelopojua. Ylärivin toisessa kuvassa on näkyvisä itse luettelopoiju. Kuvasarjan viimeisessä kuvassa eli viidettä rikoksen selvittelyn vaihetta merkitsevässä luettelopojussa, viittojan ei-dominoivan käden orientaatio on muuttunut verrattuna poijun muiden osien käden orientaatioon. Poijuissa käden orientaatio ei ole selkeästi horisontaali vaan pikemminkin vertikaalin ja horisontaalin välimaastossa. Viimeisessä kuvassa käden orientaatio on selkeästi vertikaali. Vertikaalisuus johtunee ainakin osittain käden orientaation muutoksesta, joka tekee käden vertikaalisen orientaation ergonomisesti hankalaksi tuottaa.

Verrokkiteksti 1, kesto 01:01

Sijaisuus

Tekstissä viittoja ilmaisee sijaisuutta kaksi (2) kertaa. Tekstin alussa viittoja ilmaisee ottaneensa rikoksen uhrin sijaisuuden inkorporoimalla verbiin oman kehonsa (kuvassa 11 on viittoma LYÖDÄ-MINUA).

Kuva 11. Verbiviittoma ilmaisee sijaisuutta.

Myöhemmin tekstissä viittoja tuottaa ensin viittoman SYYTTÄJÄ, jonka jälkeen osoituksella merkitään viittomatilasta alue, joka edustaa tarkoitetta 'syyttäjä'. Lopuksi viittoja ottaa syyttäjän sijaisuuden tuottamalla viittoman MIETTIÄ ja suuntaamalla vartalon ja katseen syyttäjälle merkitystä paikasta kohden tilaan merkittyjä muita tarkoitteita, joihin myös ei-dominoiva käsi osoittaa (kuva 12).

SYYTTÄJÄ

merkki

MIETTIÄ

Kuva 12. Katseen ja vartalon suunta ilmaisevat sijaisuutta.

Ei-dominoivan käden osoitusta voi pitää myös osoituspoijuna. Keskimmaisessä kuvassa viittojan katse ei kannä kieliopillista merkitystä vaan kohdistuu viittojan muistin tukena olleeseen tekstiin tietokoneen näyttöruudulla. Viimeisessä kuvassa tulkitsen katseen liittyvän sijaisuuden ottamiseen ja viittomaan MIETTIÄ.

Merkki

Tekstissä on 15 merkkiä. Merkittyjä alueita on viisi (5):

- 1) välittömästi viittojan vartalon edessä oleva alue merkitään tarkoitteelle *'rikospaikka'*
- 2) edempänä viittojan vartalosta oleva alue merkitään tarkoitteelle *'tuomio'*
- 3) viittojasta vasemmalla oleva alue merkitään tarkoitteelle *'poliisi'* ja *'syyttäjä'*
- 4) viittojasta vasemmalla ylhäällä oleva alue tarkoitteelle *'korkein oikeus'*
- 5) viittojasta oikealla oleva alue merkitään tarkoitteelle *'joku muu'* ja *'tuomioistuin'*.

Merkit ovat pysyviä ja osaan niistä palataan myöhemmin tekstissä. Esimerkiksi tarkoitteeseen *'syyttäjä'* viitataan tekstissä kolme kertaa. Jokaisessa kohdassa ilmaisen rakenne on sama: ensin tuotetaan kiinteä viittoma SYTTÄJÄ ja viittomaa seuraa osoitus, jolla viittomatilasta merkitään tarkoitteelle aina sama paikka viittojasta vasemmalle. Merkkejä käytetään pääasiassa horisontaalitasossa vasen-oikea-akselilla. Poikkeuksena horisontaalitasosta on tarkoite *'korkein oikeus'*, joka merkitään viittomatilassa vasemmalle yläviistoon.

Poiju

Tekstissä on yksi osoittava poiju, joka on kuvattu edellä merkin yhteydessä (kuva 12).

Verrokkiteksti 2, kesto 01:05

Sijaisuus

Tekstissä ei esiinny sijaisuutta.

Merkki

Tekstissä on yhteensä 20 merkkiä, joista 11 viittaa lukijaan. Lukijan paikka merkitään edustamaan rikoksen uhria käyttämällä ilmauksia SINÄ ja SINÄ UHRI, jotka kohdistetaan kohden katsojaa (kuva 13 seuraavalla sivulla).

SINÄ

LYÖDÄ-SINUA

Kuva 13. Katsojan merkintä rikoksen uhriksi.

Kuvasta 13 käy ilmi, miten viittoja tuottaa ensin viittoman SINÄ kohden katsojaa ja siten merkitsee katsojan rikoksen uhriksi. Tämän jälkeen tekstissä kohdistetaan katsojaan kaikki rikoksen uhria määrittävät viittomat kuten esimerkiksi verbi LYÖDÄ, joka inkorporoi tarkoitteelle *'rikoksen uhri'* merkityn tilan.

Tila viittojasta etuvasemmalle merkitään tarkoitteille *'poliisi'* ja *'rikos-tuomioistuin'*. Tila viittojasta etuoikealle merkitään tarkoitteelle *'syyttäjä'*. Tila viittojan oikealla puolella hieman yläviistossa merkitään tekstin alussa tarkoitteelle *'muut ihmiset'* ja tekstin lopussa tarkoitteelle *'korkein oikeus'*. Tilan merkintä tehdään tarkoitteeseen viittaavalla kiinteällä viittomalla, jota seuraa osoitus. Osoitukseen liittyy aina myös katseen suuntaaminen kohti osoituksella merkittyä tilaa.

Yhdessä kohdassa viittoja inkorporoi verbin VALITTAA niiden tilojen välillä, jotka on aikaisemmin tekstissä merkitty tarkoitteille *'poliisi'* (etuoikea) ja *'tuomioistuin'* (etuvasen). Verbin taivuttamisen yhteydessä tekstissä ei enää ilmaista tarkoitteita uudelleen vaan lukijan oletetaan muistavan aikaisemmin käytetyt merkit ja niihin liittyvät tarkoitteet.

Poiju

Tekstissä ei ole poijuja.

Yhteenvedo tekstistä Rikosasian selvittelyn eteneminen

Tekstien analysointi osoitti, että perus- ja verrokkitekstien välillä suurin ero oli poijujen käytössä. Perustekstissä esiintyy luettelopoiju, jota käytettiin toistuvasti tekstin edetessä. Verrokkitekstissä 1 esiintyi osoittava poiju yhden ilmaisun aikana. Verrokkitekstissä 2 ei esiintynyt lainkaan poijuja. Tekstit erosivat toisistaan myös sijai-

suuden käytössä. Perustekstissä ja verrokkitekstissä 2 ei käytetty sijaisuutta toisin kuin verrokkitekstissä 1, jossa viittoja otti rikoksen uhrin sijaisuuden. Merkkejä esiintyi kaikissa teksteissä runsaasti. Tiedot on koottu yhteen taulukkoon 7.

teksti	sijaisuus	merkki krt	poiju krt	ymmärrettävyys
perusteksti	ei ole	16	1	vaikein (4)
verrokkiteksti 1	on	15	1	helpoin (5)
verrokkiteksti 2	ei ole	20	0	vaikein (1)

Taulukko 7: Yhteenvedo Rikosasian selvittelyn eteneminen -tekstien rakenteesta ja ymmärrettävyydestä.

Haastateltavien vastaukset olivat tämän ryhmän tekstien osalta hyvin yhdenmukaisia. Kaikki pitivät verrokkitekstiä 1 helpoimmin ymmärrettävänä tekstinä. Vastaajien mielestä helppolukuisuuteen vaikutti tekstin tilankäyttö. Vastaajien käyttämän termin ”*tilankäyttö*” tulkitsen tässä tekstissä merkitsevän sijaisuuden käyttämistä, sillä sijaisuuden käyttämisen osalta teksti eroaa huomattavasti kahdesta muusta saman ryhmän tekstistä. Viittoja ottaa tekstissä selkeästi rikoksen uhrin sijaisuuden ja asiasisältö kerrotaan sen kautta. Merkkien käyttö ei näytä tässä ryhmässä vaikuttavan tekstien helppo- tai vaikealukuisuuteen. Tekstin poijuttomuus ei myöskään ole este tekstin helppolukuisuudelle. Haastateltavien mielestä perustekstissä esiintyvät luettelopoijut koettiin jopa vaikealukuisuutta lisääväksi tekijäksi. Haastateltavat luulivat aluksi luettelopoijun tarkoittavan, että kyse on eri toimintavaihtoehdoista. Oikea tulkinta olisi ollut, että tekstissä kerrotaan saman asian eri toimintavaiheista. Haastateltavien kommentit ”*sormiin paikantamisesta*” tulkitsin Liddellin tarkoittamaksi luettelopoijuksi. Neljä (4) vastaajaa piti perustekstiä vaikeimmin ymmärrettävänä tekstinä. Yhden (1) vastaajan mielestä vaikeimmin ymmärrettävä teksti oli verrokkiteksti 2.

4.4. Yhteenveto haastattelujen ja tekstien analysoinnin tuloksista

Haastattelut ja tekstien analysointi tuottivat sekä numeerista että tekstipohjaista tietoa. Analysoinnin tulokset on koottu oheiseen taulukkoon (taulukko 8).

teksti	aika	sij.	merkki	poiju	H	V
Mobiilitulkin käyttöohjeita perusteksti	1:38	E	3	1		5
verrokkiteksti 1	1:28	K	7	15	2	
verrokkiteksti 2	1:12	K	15	9	3	
Vanhuuseläke perusteksti	0:59	E	9	2	2	2
verrokkiteksti 1	1:04	K	13	4	3	
verrokkiteksti 2	1:04	E	26	6		2
Pienten lasten hoitoa tuetaan perusteksti	1:23	E	8	2		5
verrokkiteksti 1	1:41	K	9	1	2	
verrokkiteksti 2	1:39	E	13	0	3	
Läheisen kuoltua perusteksti	2:32	E	8	1	2	3
verrokkiteksti 1	3:11	K	36	0	2	1
verrokkiteksti 2	2:58	E	81	1	1	
Rikosasian selvittelyn eteneminen perusteksti	1:09	E	16	1		4
verrokkiteksti 1	1:01	K	15	1	5	
verrokkiteksti 2	1:05	E	20	0		1

Taulukko 8: Yhteenveto haastattelujen ja tekstien analysointien tuloksista.

Taulukon ensimmäisessä sarakkeessa (teksti) on lueteltu kukin teksti. Seuraavassa sarakkeessa (aika) on tekstin ajallinen pituus. Pituus on ilmaistu minuutteina ja sekunteina. Kolmannessa sarakkeessa (sij.) on merkitty, esiintyykö tekstissä sijaisuutta, kyllä esiintyy (K) vai ei esiinny (E). Neljännessä sarakkeessa (merkki) ilmaistaan, montako kertaa tekstissä esiintyy merkkejä. Viidennessä sarakkeessa (poiju) kerrotaan, montako kertaa tekstissä on käytetty poijua. Kuudes sarake (H) ilmaisee, kuinka moni haastateltava oli valinnut tekstin helpoimmaksi ymmärtää. Seitsemäs sarake (V) ilmaisee, kuinka moni haastateltava oli valinnut tekstin vaikeimmaksi ymmärtää.

Tutkimus antoi selkeää tietoa siitä, mitkä tutkimuksen tekstit koettiin helpoksi ja vaikeaksi ymmärtää. Tutkimus antaa myös viitteitä siitä, mitkä kieliopilliset asiat vaikuttavat ymmärrettävyyteen. Yksiselitteisinä tai keskenään ristiriidattomina tässä esitettyjä arvioita ei tule kuitenkaan pitää.

Tutkimuksessa käytetyistä tekstistä löytyi sellaisia tekstejä, joiden helppoa tai vaikeasta ymmärrettävyydestä haastateltavat antoivat hyvin yhdenmukaisen arvion. Tällaisia tekstejä löytyi yhteensä neljä (4) kappaletta ja ne olivat

- 1) Mobiilitulkin käyttöohjeita -perusteksti, kaikkien vastaajien mielestä ryhmänsä vaikeimmin ymmärrettävä teksti.
- 2) Pienten lasten hoitoa tuetaan -perusteksti, kaikkien vastaajien mielestä ryhmänsä vaikeimmin ymmärrettävä teksti.
- 3) Rikosasian selvittelyn eteneminen -perusteksti, neljä vastaajaa viidestä (4/5) nimesi ryhmänsä vaikeimmin ymmärrettäväksi tekstiksi, tekstin asiasisällöstä kaikki haastateltavat tekivät samankaltaisen virhetulkinnan.
- 4) Rikosasian selvittelyn eteneminen -verrokkiteksti 1, joka oli kaikkien haastateltavien mielestä oman ryhmänsä helpoimmin ymmärrettävä teksti.

Kolme ensiksi mainittua ovat kaikki sellaisia tekstejä, joissa ei käytetä sijaisuutta ja ne koettiin ryhmänsä vaikeimmin ymmärrettäviksi teksteiksi. Neljäs teksti, jonka kaikki vastaajat valitsivat ryhmänsä helpoimmin ymmärrettäväksi, sisältää sijaisuuden käytön. Sijaisuuden käyttöä voidaan siten pitää hyvin ratkaisevana kieliopillisena tekijänä, joka lisää tekstin ymmärrettävyyttä. Sijaisuuden käyttö tekee tekstistä helpommin lähestyttävän ja antaa myös käännosteksteille, sen leiman, että käännosprosessi on viety loppuun asti eikä jätetty puolitiehen. Haastateltavien mukaan lauseita, joissa ei ”*ilmaista tekijää*”, ei tulisi viittomakielisissä (verkko)teksteissä käyttää ollenkaan.

Sijaisuuden ohella ymmärrettävyyttä ja tekstin miellyttävyyttä lisääviksi tekijöiksi nousivat tekstin neutraalisuus ja tekstin sisältöön sopiva tyyli. Haastateltavat ovat tottuneet ja tunnistavat vaivatta Ylen viittomakielisten uutisten luoman tekstigenren, jota he nimittivät ”*uutistyyliksi*” tai ”*Ylen tyyliksi*”. Mutta vaikka siihen on totuttu, sen koetaan toisinaan myös vaikeuttavan ymmärtämistä. Ylen uutisten käyttämän tekstigenren ei tulisi olla ainoa viittomakielisissä verkkoteksteissä käytetty tekstityyppi edes silloin, kun on kyse asiateksteistä kuten tässä tutkimuksessa. Sijaisuutta voidaan käyttää neutraalisuuden ja sopivan tekstityypin kärsimättä, kunhan näihin seikkoihin kiinnitetään huomiota. Sijaisuutta tulee käyttää

tavalla, joka ei muuta tekstiä lapselliseksi tai tuo siihen sävyä, joka koetaan olevan ”*liian selittävä*”, kuten haastateltavat joidenkin verrokkitekstien kohdalla kokivat.

Toisaalta esimerkiksi julkishallinnon alaan kuuluva teksti voidaan toteuttaa myös ilman, että tekstissä käytetään sijaisuutta ymmärrettävyyden kärsimättä. Tällöin tulee kiinnittää erityistä huomioita merkkien käyttöön. Merkkien käyttö korostuu teksteissä, joissa viittoja ei käytä sijaisuutta. Merkkien ei tule koostua yksittäisistä, toisistaan irrallisista tilan merkinnöistä vaan niihin tulee aina liittyä tekstin sisällä ajallinen jatkumo, ts. viittojan tulisi tekstin edetessä viitata aikaisemmin esiintyneisiin merkkeihin. Merkkien ajallisella jatkumolla on mielestäni yhteys tekstin sidosteisuuteen, sen avulla tekstin sisältö sidotaan ajatuksellisesti yhteen, mikä on yksi hyvän tekstin edellytys.

Viittomakielinen teksti litistyy kuvaustilanteessa kolmiulotteisesta kielestä kaksiulotteiseksi. Tässä tutkimuksessa verrokkitekstien viittoja toteutti usein kolmionmallista tilankäyttöä. Kolmion yksi kulma sijoittui aina selkeästi viittojasta oikealle, toinen kulma vasemmalle ja kolmas kulma joko viittojaan itseensä tai katsojaan. Tilan merkitseminen tällä tavoin oli monissa verrokkiteksteissä silmiinpistävän selkeää. Olisi mielenkiintoista tutkia, miten tilaa merkitään ei-talennettaviksi tarkoitetuissa teksteissä ja onko eri viittojien välillä eroja. Tässä tutkimuksessa kaikki verrokkitekstit olivat saman henkilön viittomia ja kaikki tekstit (perus- ja verrokkitekstit) oli viitottu kuvausta ja verkkolevitystä varten. Lisäksi ne kaikki olivat käännostekstejä.

Poijujen käyttö on toisinaan välttämättömyys, ja toisinaan se voi jopa vaikeuttaa tekstin ymmärrettävyyttä. Teksteissä esiintyi eniten fragmenttipoijuja (26 kertaa) mutta ne lähes kaikki olivat Mobiilitulkin käyttöohje -teksteissä (20 kertaa). Siten ei voida suoraan esittää arviota, että fragmenttipoiju olisi yleisin suomalaisen viittomakielen poijutyyppi. Luettelopoijuja (8 kertaa) oli teksteissä hieman enemmän kuin osoittavia poijuja (4 kertaa). Teemapoijuja ei tutkimusaineistossa esiintynyt lainkaan. Luettelopoijujen käyttöä tulee tulosten perusteella harkita tarkkaan, sillä nyt yhdessä tekstissä käytetty luettelopoiju johti kaikkien haastateltavien kohdalla tekstin asiasisällön osalta samankaltaiseen virhetulkintaan. Luettelopoijujen osalta merkittävää voi olla se, mitä viitotaan ennen luettelopoijun käyttöä eli miten teksti johdattaa luettelopoijun käyttöön.

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi nousi esiin myös muita verkkotekstille tärkeitä näkökulmia. Verkkotekstien ymmärrettävyys lisääntyy, mikäli teksti

muodostaa selkeän ja hyvin jäsenneilyn asiakokonaisuuden. Teksti, joka on viitottu ”*liian putkeen*”, kuten haastateltavat asian ilmaisivat, vaikeuttaa ymmärtämistä. Putkeen viitotusta tekstistä puuttuu oikea rytmitys ja ymmärtämistä tukeva tauotus.

Tässä tutkimuksessa analysoitiin teksteissä esiintyvää sijaisuutta, merkkien ja poijujen esiintymistä sekä tilaa. Kolmen ensimmäisen kohdan osalta teksteistä löytyi eroja. Viimeisen kohdan eli tilan osalta tutkimus ei täyttänyt sille asetettua tehtävää, sillä kaikissa teksteissä käytettiin yksinomaan mentaalitilaa. Reaalitilan tai tilojen yhdistämisen vaikutusta tekstien ymmärrettäväksi kokemiseen ei voitu tutkia niiden puuttumisen vuoksi.

5. Pohdinta

Tutkimukseni päätavoitteena oli tutkia viittomakielisten verkkotekstien ymmärrettävyyttä. Kipinä tutkia ymmärrettävyyttä syntyi viittomakielisistä verkkoteksteistä vuosien aikana kuulemieni kommenttien ja työtehtävieni pohjalta. Tutkimuksessa aihetta lähestyttiin lukijan näkökulmasta käsin. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa lukijoiden näkemyksiä kartoitettiin haastatteluiden avulla. Haastateltavia pyydettiin nimeämään kustakin viidestä kolmen tekstin muodostamasta ryhmästä ne tekstit, joita he pitivät ryhmänsä helpoimmin ja vaikeammin ymmärrettävinä. Haastattelujen jälkeen tutkimuksen toisessa vaiheessa tekstejä analysoitiin Liddellin (2003) luoman mallin pohjalta. Analysoinnin tavoitteena oli tutkia, löytyykö helpoksi tai vaikeaksi nimettyjen tekstien rakenteesta sellaisia yhteisiä tekijöitä, jotka selittäisivät niiden helpoksi tai vaikeaksi koettua ymmärrettävyyttä. Vaikka Liddellin (2003) malli on rakennettu ASL:n tutkimusten pohjalta, malli soveltuu myös suomalaisen viittomakielen tutkimukseen.

Tutkimustulosten perusteella näyttää siltä, että Liddellin (2003) mallin mukaisen sijaisuuden ja merkkien käyttäminen helpottaa verkkotekstien ymmärrettävyyttä. Sijaisuudesta on suomalaisessa viittomakielessä perinteisesti käytetty nimityksiä näkökulman vaihtaminen ja roolinvaihto. Merkki näyttäisi tarkoittavan samaa kuin mistä Suomessa on perinteisesti käytetty termejä paikantaminen ja tilankäyttö. Sijaisuuden ja merkkien puute tekee tekstistä sellaista, jota haastateltavat nimittivät ”*passiivimuotoiseksi viittomakieliseksi tekstiksi*”. Haastateltavien mielestä suomalaisessa viittomakielessä ei ole passiivimuotoa, ja siksi passiivin käyttö tekee verkkotekstistä vaikeasti ymmärrettävää. Haastateltavien näkemyksen mukaan useimmissa viittomakielisissä verkkoteksteissä samoin kuin Ylen viittomakielisissä

uutisissa käytetään pääsääntöisesti ”passiivimuotoa”. Osa haastateltavista totesikin tottuneensa passiivimuotoiseen viittomakieliseen viestintään ja pitivät sitä joihinkin käyttöyhteyksiin sopivana ja hyväksyttävänä neutraalina kielen muotona. Osa haastateltavista myönsi, että vaikka he ovat tottuneet passiivimuotoisiin viittomakielisiin teksteihin, eivät he oikeastaan ymmärrä tekstien sisältöä kovinkaan hyvin.

Miksi viittomakielisissä verkkoteksteissä käytetään passiivimuotoa, vaikka se koetaan ei-oikeakieliseksi ja siksi vaikeasti ymmärrettäväksi viittomakielen muodoksi? Yhtenä syynä lienee maassamme 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä vaikuttanut oralismi. Tuolloin viittomakieltä ei vielä pidetty kielenä. Vasta aivan 1960-luvun lopulla viittomien käyttöä alettiin vähitellen hyväksyä ja siirryttiin aikakauteen, jossa viitotun puheen käyttö nähtiin välineenä, jonka avulla kuuroille voitaisiin opettaa ympäristön puhuttu kieli (Savisaari & Vanne 1979: 31 - 34). Näkemys eli hyvin vahvasti myös kuurojen parissa. Käytännössä se ilmeni siten, että myös kuurot itse käyttivät viitottua puhetta kaikissa virallisimmissa esiintymistä edellyttävissä tilanteissa, myös silloin kun yleisö koostui pääasiassa toisista kuuroista. Suomalaisen viittomakielen tutkimuksen käynnistyminen 1980-luvun alkupuolella alkoi vähitellen vahvistaa suomalaisen viittomakielen asemaa. Samalla viitotun puheen valta-asema alkoi vähitellen murentua sekä kuurojen että tulkkien koulutuksessa kuin myös virallisten tilaisuuksien käyttökielenä. (Salmi & Laakso 2005: 320 – 324, 375.) Viitotussa puheessa käytetään viittomakielen viittomia mutta ei sen rakennetta eikä siten myöskään sijaisuutta eikä merkkejä.

Viittomakielen tutkimustiedon vähäisyys lienee vaikuttanut myös niihin kielellisiin ratkaisuihin, joita Ylen viittomakielisten uutisten toimituksessa on tehty. Ylen uutistoiminnan lähtökohtana on kertoa uutiset neutraalisti, ilman että toimittajan oma kanta uutisoitavaan asiaan tulee ilmi. Uutistoiminnan alussa viittomakielisten uutisten toimitus sai katsojapalautetta⁵, jonka mukaan katsojat luulivat viittomakielisen uutistoimittajan olevan jonkun osapuolen kannalla esimerkiksi sodasta kertovissa uutisissa, mikäli uutisen viittomisessa oli käytetty sijaisuutta. Tällaisen palautteen johdosta viittomakielisissä uutisissa sijaisuutta käytetään edelleen varovasti. Edellä kerrotussa asiakaspalautteessa oli mielestäni kyseessä medialukutaidosta ja sen kehittymättömyydestä, katsojien vähäisistä tiedoista viittomakielen rakenteen osalta. Tutkimustiedon vähäisyys vaikuttanee myös tulkkauk-

⁵ Viittomakielisten uutisten päällikön Mikaela Tillanderin henkilökohtainen tiedonanto 17.2.2010.

nessa käytettävään viittomakieleen, sillä tulkkauksessa näkee usein tuotettavan viittomakieltä, jossa sijaisuutta, merkkejä ja tekstin sidosteisuutta ei esiinny juuri ollenkaan.

Malli ja perinteet sille, millaista viittomakieltä julkisissa yhteyksissä (viittomakieliset esiintyjät, Ylen viittomakieliset uutiset, tulkkipalvelu) ja siis myös verkkoteksteissä tulisi käyttää, kannustavat sijaisuuden ja merkkien vähäiseen käyttöön. Toisaalta tämä tutkimus osoitti, että viittomakielisten verkkotekstien lukijat näkevät sijaisuuden ja merkkien vähäisen käytön vaikeuttavan tekstin ymmärtämistä ja tekevän tekstistä ei-viittomakielistä. Jotta teksteistä saataisiin lukijoita paremmin palvelevia, tulisi tekstien tekijät ja lukijat saattaa aktiiviseen vuoropuheluun, jolloin tekstien tekijät voisivat paremmin huomioida lukijoiden kokemuksia verkkotekstien luettavuudesta.

Tämä tutkimus on toiminut pienimuotoisena foorumina käydä tuota vuoropuhelua tekstin tekijöiden ja lukijoiden kesken. Tässä tutkimuksessa käytetty tutkimusmetodi, jossa lukijoita pyydettiin haastatteluiden kautta arvioimaan verkosta poimittujen tekstien eli perustekstien ja niille tutkimusta varten tehtyjen verrokkitekstien ymmärrettävyyttä, antoi kuvaa lukijoiden näkökulmasta. Koska aiempia vastaavia tutkimuksia ei ilmeisesti ole tehty, oli tämä tutkimus päänavaus kehitetäessä viittomakielisiä verkkotekstejä. Haastateltavien ryhmän pienuus, viisi henkilöä, ei kuitenkaan anna pohjaa yleistää haastattelujen tuloksia kattamaan kaikkia viittomakielisten verkkotekstien lukijoita, vaikka tiettyä suuntaa se varmasti näyttää.

Tutkimuksessa käytettyjen perustekstien valinta oli onnistunut, sillä ne edustivat tyypillistä viittomakielistä verkossa julkaistua käännöstekstiä. Verrokkitekstien osalta ratkaisu ei ollut yhtä onnistunut. Ensinnäkin verrokkitekstit oli kuvattu vaatimattomimmissa oloissa kuin perustekstit. Perustekstit olivat ammattilaisten studiossa kuvaamia tekstejä. Verrokkitekstit oli kuvattu työhuoneessani ja kuvaajana oli ei-ammattilainen eli minä itse. Kuvakulmassa, viittojan taustassa ja valaistuksessa oli toivomisen varaa, ja materiaali oli selkeästi amatöörikuvaajan käsialaa. Amatöörimäisesti toteutetun kuvaamisen lisäksi verrokkitekstien viittojan ohjeistuksessa oli puutteita. Ennen ohjeiden antamista pohdin paljon sitä, millaiset ohjeet voin antaa ja miten ohjeet tulisi antaa. Verrokkitekstien viittojana oli toisen polven natiivi viittoja. Vaikka osaan viittomakieltä varsin hyvin, se on kuitenkin minulle vieras kieli. En voi viittomakielen osalta luottaa intuitiooni samalla tavoin kuin kielen natiivi puhuja. Aikaisempien kokemusteni mukaan tarkkojen ohjeiden antaminen siitä, millaista

viittomakieltä viittojalta jossakin tilanteessa odottaa, voi enemmänkin sekoittaa kuin auttaa natiivia viittojaa. Tämän vuoksi viittojalle antamani ohjeet olivat hyvin niukat eikä myöskään kuvaustilanteessa kokenut voivani puuttua hänen tuottamaansa kieleen. Kuvaustilanteessa luotin natiivin viittojan omaan intuitioon oikea-kielisyydestä. Siten verrokkitekstien lopullinen muotoilu jäi hyvin paljon viittojan itsensä varaan. Viittoja mielestäni noudatti tarkasti niitä niukkoja ohjeita, jotka suullisesti annoin. Verrokkitekstien osalta voidaan kuitenkin todeta, että ne vastasivat sitä muotoa, jonka olin niille suunnitelmistani asettanut. Nyt tutkimuksen tehtyäni olisin rohkeampi ohjaamaan verrokkitekstien viittojaa ja pohtimaan hänen kanssaan huomattavasti tarkemmin verrokkiteksteissä käytettävän kielen rakennetta.

Tutkimuksessa käytetty termi ymmärrettävyys ei käsitteenä ollut riittävän selkeä, sillä joidenkin tekstien osalta haastateltavat esittivät arvion tekstien miellyttävyydestä ymmärrettävyyden sijaan. Tutkimuksessa ei myöskään millään tavalla arvioitu tai testattu sitä, miten haastateltavat todella ymmärsivät tekstin. Tutkimuksessa nojaututtiin ainoastaan haastateltavien omaan arvioon siitä, missä määrin ja millä tavoin he ymmärsivät tekstien asiasisällön. Kolmen tekstin ryhmästä voi olla vaikea arvioida tekstien välistä ymmärrettävyyttä, sillä tekstin näkeminen yhden kerran varmasti vaikutti myös saman tekstin toisen ja kolmannen tekstiversion ymmärtämiseen. Haastateltava ei voinut mitenkään pyyhkiä pois mielestään kunkin tekstin ensimmäisenä tai toisena näkemäänsä versiota lukiessaan saamaa tekstiä kolmannen kerran, vaikka jokainen kolmesta tekstistä olisi viitottu käyttäen erilaista tekstityyppiä. Tällöin haastateltavan mielessä ehkä korostui näkemys tekstin miellyttävyydestä ymmärrettävyyden sijaan.

Tutkimuksessa tehty tekstien analysointi Liddellin (2003) pohjalta antoi vasta suppeasti tietoa ymmärrettävyyteen vaikuttavista kielellisistä tekijöistä. Analysointivaiheessa keskityttiin ainoastaan neljään viittomakielen rakenteen osaan, joista reaali- ja mentaalitilojen tutkiminen osoittautui merkityksettömäksi, koska kaikissa teksteissä käytettiin ainoastaan mentaalitilaa. Erilaisten tilojen vaikutusta tekstien ymmärrettävyyteen ei siten voitu arvioida. Sijaisuuden, merkin ja poijun vaikutuksesta ymmärrettävyyteen tutkimus antoi lisää tietoa. Toisaalta saadut tiedot ovat vasta viitteellisiä ja alustavia tutkimuksen pienuuden vuoksi (viisi haastateltavaa ja viisitoista tekstiä).

Tutkimuksen ulkopuolelle jätettiin käyttöliittymä ja sen vaikutus ymmärrettävyyteen. Verkkosivujen käyttöliittymällä eli sillä, mitä ruudussa viittojan lisäksi

on nähtävissä ja millainen suhde yksittäisellä viittomakielisellä tekstillä on sivuston koko rakenteeseen, on eittämättä vaikutusta myös viittomakielisen verkkotekstin ymmärrettävyyteen. Tämä olisi alue, jota tulisi jatkossa tutkia.

Tutkimuksen edetessä minulla on ollut mahdollisuus työni kautta kokeilla tutkimustulosteni käytettävyyttä ja soveltuvuutta viittomakielisten verkkotekstien laadinnassa, sillä työhöni kuuluu muun muassa ohjata viittomakielisten verkkotekstien viittoja. Olen esimerkiksi ehdottanut yksittäisissä lauseyhteyksissä rohkeampaa sijaisuuden käyttämistä ja saanut verkkotekstien viittoilta positiivista palautetta.

Lokakuussa 2009 Kuurojen kansanopistolla järjestettiin viittomakielisten verkkotekstien tekijöille kurssi, jossa minulla oli mahdollisuus esitellä tutkimustani. Sijaisuuden käyttäminen verkkotekstien käyttämällä tavalla herätti kokeneissa tekstien tekijöissä näkemyksiä sekä puolesta että vastaan. Vastustajat perustelivat kantaansa sillä, että he kokevat sijaisuuden käyttämisen käännosteksteissä itselleen vieraaksi ja jopa ahdistavaksi. Puolustajat puolestaan kokivat sijaisuuden muuttavan tekstin helpommaksi viittoa, tukevat merkkien käyttämistä sekä tekevän tekstin helpommin ymmärrettäväksi.

Koska valtaosa verkkoteksteistä on käännostekstejä ja ne on käännetty kirjoitetusta suomen kielestä suomalaiselle viittomakielelle, olisi tässä tutkimuksessa saaduista tuloksista uskoakseni hyötyä myös tulkkauksen tutkimukselle ja tulkki-koulutukseen. Problematiikka verkkotekstien ja simultaanitulkkaustekstien osalta on monelta osin sama:

- Tuleeko kaikissa viittomakielisissä teksteissä käyttää aina sijaisuutta?
- Miten puhutun tai kirjoitetun kielen passiivimuotoiset ilmaukset käännetään suomalaiselle viittomakielelle?
- Missä määrin ja millä tavoin sijaisuutta tulee käyttää, jotta teksti koettaisiin sekä neutraaliksi että luettavaksi ja oikeakieliseksi?
- Millä tavoin viittomakielisissä verkkotallenteissa tulisi käyttää merkkejä? Kamera litistää kolmiulotteisen kielen kaksiulotteiseksi ja tällä eittämättä on vaikutusta merkkien käyttöön.

Näiden suomalaisen viittomakielen rakenteeseen liittyvien kysymysten ohella tulisi paneutua viittomakielisten verkkosivujen tai kirjoitetun kielen ohella myös viittomakieltä sisältävien verkkosivujen käyttöliittymän tutkimukseen.

Lähteet

- FELS, DEBORAH & RICHARDS, JAN & HARDMAN, JIM & LEE, DANIEL. (2006) Sign Language Web Pages. *American Annals of the Deaf* Volume 151, No 4. Washington: Gallaudet University Press.
- HEINONEN, ARI. (2002) Joukkotiedotuksesta moniviestintään. Teoksessa Ruusunen, A. (toim.) *Media muuttuu*. Helsinki: Gaudeamus.
- HINTIKKA, KARI, A. (2009) Esitelmä suomi.fi seminaarissa Helsingissä 7.4.2009.
- HIRSJÄRVI, SIRKKA & REMES, PIRKKO & SAJAVAARA, PAULA. (2007) *Tutki ja kirjoita*. Keuruu: Tammi.
- JANTUNEN, TOMMI. (2001) Suomalaisen viittomakielen synnystä, vakiintumisesta ja kuvaamisen periaatteista. Helsinki: Kuurojen Liiton julkaisusarja L1/2001.
- (2003) Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Tampere: Finn Lectura.
- (2009) Tavu ja lause: tutkimuksia kahden sekventiaalisen perusyksikön olemuksesta suomalaisessa viittomakielessä. *Jyväskylä Studies in Humanities* 117. Jyväskylä: University of Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3549-8> , luettavissa osoitteessa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/20009/9789513935498.pdf?sequence=1>
- KITUNEN, SUVI. (2009) *Designing a Deaf culture specific web site*. MA Thesis 2009 / MediaLab University of Art & Design. Jyväskylä: The Finnish Association of the Deaf Publications. No. 53 and University of Applied Sciences Publications Series A. No. 25 http://dl.getdropbox.com/u/2547815/skitunen_MA_thesis.pdf
- KUSTERS, WOUTER. (2003) *Linguistics Complexity. The Influence of Social Change on Verbal Inflection*. Netherlands: LOT.
- LIDDELL, SCOTT. (2003) *Grammar, Gesture, and Meaning in American Sign Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LINTURI, RISTO & WIIO, OSMO (2001) Siirtykö joukkoviestintä uusmediaan. Teoksessa Nordenstreng, K. & Wiio, O. A. (toim.): *Suomen mediamaisema*. Helsinki: WSOY.
- LUKASCZYK, ULIKA. (2008) Sanottua, ajateltua ja tehtyä. Referointi kolmessa suomalaisella viittomakielellä tuotetussa fiktiivisessä kertomuksessa. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto / Opettajankoulutuslaitos.
- LUUKKONEN, MARSA. (2004) *Tekstiä tekemään! Kirjoittajan opas*. Juva: WS Bookwell Oy
- MEIER, RICHARD. (1990) *Person deixis in American Sign Language*. Teoksessa S. D. Fischer & P. Siple (toim.) *Theoretical issues in sign language research. Volume 1: Linguistics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- MINDESS, ANNA & HOLCOMB, THOMAS & LANGHOLTZ, DANIEL & MOYERS, PRISCILLA. (2006) *Reading between signs – Intercultural Communication for Sign Language Interpreters*. USA: Intercultural Press
- MORING, TOM. (2001) *Kielivähemmistöjen media*. Teoksessa Nordenstreng, K. & Wiio, O. A. (toim.): *Suomen mediamaisema*. Helsinki: WSOY.
- NORDENTRENG, KAARLE & STARCK, MARGARETHA. (2002) *Tiedonvälityksen varhaiskehitys*. Teoksessa Ruusunen, A. (toim.): *Media muuttuu*. Helsinki: Gaudeamus.
- PIETIKÄINEN, SARI & MÄNTYNEN, ANNE. (2009) *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- RISSANEN, TERHI. (1984) *Suomalaisen viittomakielen perusrakenne*. Department of General Linguistics, University of Helsinki, Publications No. 12. Helsinki: Yliopistopaino.
- (1992) *Näkökulman vaihtamisesta suomalaisessa viittomakielessä*. Itkonen E., Pajunen A., Haukioja T. (toim.) *Kielitieteen kentän kartoitusta*. 191 – 202. Turun yliopiston suomalaisen yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 39.
- (1998) *The Categories of Nominals and Verbals and their Morphology in Finnish Sign Language*. *Julkaisematon lisensiaattityö, yleinen kielitiede*, Turun yliopisto, Suomen ja yleisen kielitieteen laitos.
- (2000) *Suomalaisen viittomakielen lauseoppia*. Anja Malm (toim.) *Viittomakieliset Suomessa*, 147 - 167. Pieksämäki: RT-Print Oy.
- (2003) *Roolinvaihto, Käsillä Kääntäjät* 03, 36. Kuurojen Liitto ry.
- SALMI, EEVA & LAAKSO, MIKKO. (2005) *Maahan lämpimään – Suomen viittomakielisten historia*. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- SAJAVAARA, PAULA. (2000) *Kielen ohjailu*. Teoksessa Sajavaara, K. ja Piirainen-Marsh, A. (toim.): *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
- SAVISAARI, EINO & VANNE, ANTTI. (1979) *Viittomakieli*. Karkkila: Gaudeamus.

- SAVOLAINEN, LEENA. (2009) Viittomakielten kirjallistuminen Suomessa. Teoksessa Ruppel, K. (toim.): Omin sanoin. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus
Teos on luettavissa myös <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk6/>
- SHORE, SUSANNA & MÄNTYNEN, ANNE. (2006) Johdanto. Teoksessa Mäntynen, A., Shore, S. & Solin, A. (toim.) Genre – tekstilaji. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- SOLIN, ANNA (2006) Genre ja intertekstuaalisuus. Teoksessa Mäntynen, A., Shore, S. & Solin, A. (toim.) Genre – tekstilaji. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- TILASTOKESKUS (2007) Joukkoviestimet 2006 – Finnish Mass Media. Helsinki: Tilastokeskus.
- TILLANDER, MIKAELA (2010) Henkilökohtainen tiedonanto sähköpostilla 17.2.2010.
- TODD, PEYTON. (2009) Does ASL Really Have Just Two Grammatical Persons? Sign Language Studies Vol 9. No 2 Winter 2009. Washington: Gallaudet University Press.
- UIMONEN, TAINA. (2003) Taitoa tekijälle, tehoa teksteihin – Opas tiedottavaan kirjoittamiseen. Tampere: Inforviestintä Oy
- VARSIO, KAROLIINA. (2009) Kuvaus suomalaisen viittomakielen poijurakenteista. Pro gradu – tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto / Kielten laitos.
- VIVOLIN-KAREN, RIITTA & ALANNE, KAISA. (2004) Viittomakieli 1 – Suomalaista viittomakieltä aikuisopiskelijoille 1. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Internet-sivut

- Diakonia-ammattikorkeakoulu: <http://www.mobiilitulkki.fi/manuals.fi.html>, luettu 30.10.2008
- Jyväskylän yliopisto: https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/oppiaineet_ks/viittomakieli/opiskelu/ohjeet/vkesseeohje07, luettu 26.11.2009.
- Kansaneläkelaitos: <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/260107144134AK?openDocument>, luettu 30.10.2008
- Kotimaisten kielten tutkimuskeskus: <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=3> luettu 28.9.2009.
- Kuurojen Liitto ry: <http://www.kl-deaf.fi/Page/d40eb973-9127-48ad-878f-305e860213ff.aspx>, luettu 30.10.2008
- Poliisi: <http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/F07E4C9C281C6D7BC2256E3600369D2A>, luettu 30.10.2008
- Savonlinnan opettajankoulutuslaitos:
<http://sokl.joensuu.fi/aineistot/Aidinkieli/kielenhuolto/tekstit.html>, luettu 28.9.2009.
- Suomi.fi: <http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/tietopaketti/viittomakielisille/index.html>, luettu 7.4.2008.
- The Language Archiving Technology portal: <http://www.mpi.nl/tools/elan.html> luettu 26.11.2009
- Yle: <http://yle.fi/viittomakielisetuutiset/esittely.html> luettu 18.3.2008.

Liitteet 1 – 4

LIITE 1

VIITTOMAKIELISTEN TEKSTIEN SUOMENKIELISET KÄÄNNÖKSET

Mobiilitulkin käyttöohjeita, perusteksti

Lähde: <http://www.mobiilitulkki.fi/manuals.fi/html>

Käyttöohjeita

Diakin mobiilitulkkauksen testitilanteissa on havaittu, että uuden tekniikan vaatimukset on otettava huomioon viittomakielisessä mobiiliviestintätilanteessa. On havaittu muun muassa, että:

1. Viittomisvauhtia pitää rauhoittaa videopuhelinten välityksellä viitottaessa. Kieli on vielä eräänlaista hidastettua selkoviittomista. Lisäksi pieni ruutu asettaa omat haasteensa viittojalle.
2. Kannattaa harjoitella käsien näkymistä ruudulla, etteivät kädet ole omien kasvojen edessä tai katoa kokonaan näkyvistä. Kuvan kaksiulotteisuus vaikuttaa myös tilan käyttöön, sillä esimerkiksi liike viittoja edestä suoraan eteenpäin ei näy kameran kuvassa selkeästi.
3. Ymmärrettävät vaihtoehdot hankalille viittomille löytyvät parhaiten kokeilemalla. Sormiaakkoset ja numerot voivat olla haasteellisia. Myös huulioon ja ilmeisiin kannattaa kiinnittää tavallista enemmän huomiota, jotta ne näkyvät pienellä ruudulla.
4. Ennen tulkkauksen aloittamista valaistus on hyvä tarkistaa. Ihanteellista olisi tietysti hyvä kohdevalo viittojaan, mutta aina se ei ole mahdollista. On hyvä kuitenkin varmistaa, että ei ainakaan ole sijoittanut itseään vastavaloon.
5. Kännykkä sijoitetaan vakaalle alustalle, jotta molemmat kädet jäävät vapaaksi viittomiselle. Jos kännykkää pidetään kädessä, tärkeä ja heiluva kuva vaikeuttaa viestien ymmärtämistä.

Mobiilitulkkauksenhanke (verrokkiteksti 1)

Meillä täällä Diakissa on mobiilitulkkauksenhanke, mikä tarkoittaa sitä, että tulkkauspalvelua voi käyttää joko matkapuhelimen tai tietokoneen välityksellä. Olemme testanneet erilaisia mobiilitulkkauksitilanteita ja huomanneet seuraavaa: Ensinnäkin mobiilitulkkauksipalvelussa pitää kameran viitto hitaasti, rauhallisesti ja todella selkeästi. Pieni näyttöruutu ja kameran kuvakulma asettaa minulle viittojana haasteita viittoja tavallistakin selkeämmin. Toiseksi minun kannattaa etukäteen harjoitella, millä alueella kädet voivat liikkua, jotta ne eivät mene kameran kuvakulman ulkopuolelle. Joissakin viittomissa, kuten numeraaleissa käden orientaatiota pitää muuttaa siten, että sormet eivät osoita suoraan kohti kameraa vaan käsi tulee olla kohden kameraa siten, että sormet ovat koko pituudeltaan näkyvissä. Minun kannattaa myös kokeilla joistakin vaikeasti nähtävistä viittomista eri synonyymeja ja valita niistä se, mikä näkyy parhaiten. Numeraalien samoin kuin sormiaakkosten ja huulion sekä ilmeiden näkyminen etätulkkauksessa on huonompaa pienessä ruudussa. Ennen tulkkauksen käynnistymistä pitää tarkistaa, että valaistus on kunnossa. Parasta olisi, jos valo tulisi suoraan viittojan kasvoihin, mutta aina se ei ole mahdollista. Valo ei kuitenkaan koskaan saisi tulla suoraan minun eli viittojan takaa. Jos etätulkkausta käyttää kännykän kautta, puhelin tulisi asettaa vakaalle alustalle. Jos pidän puhelinta toisessa kädessä samalla kun viiton toisella kädellä, puhelin heiluu usein niin, että vastapuolen on vaikea saada viittomisestani selvää.

Mobiilitulkkaushanke (verrokkiteksti 2)

Meillä täällä Diakissa on käynnissä mobiilitulkkaushanke, joka tarkoittaa etätulkkauksen käyttämistä joko kännykän tai tietokoneen välityksellä. Olemme testanneet erilaisia mobiilitulkkaustilanteita ja huomanneet joitakin tärkeitä asioita, jotka mobiilitulkausta käytettäessä tulee huomioida. Mobiililaitella tulkkipalvelua käytettäessä sinun pitää viitto tavallista hitaammin, selkeämmin ja rauhallisemmin. Pieni ruutu asettaa viittomisellesi enemmän haastetta. Sinun kannattaa myös harjoitella, missä kohden viittomatilaa viittomat kannattaa tuottaa, jotteivät ne jäisi kameran kuvakulman ulkopuolelle. Sinun tulee huomioida kameran asettamat vaatimukset myös käden orientaatiossa. Esimerkiksi numeraaleja viittoessasi et voi kohdistaa sormenpäitä kohden kameraa vaan käden tulee olla sivusuunnassa kameraan nähden. Vaikeista viittomista sinun tulee etsiä paras mahdollinen ja käyttää sitä. Pienen näytön vuoksi sinun tulee kiinnittää huomiota myös siihen, että viitot numeraalit ja sormiaakkoset todella selvästi. Myös huuliosi ja ilmeidesi käyttöön sinun tulee kiinnittää huomiota, koska niiden välittyminen pienen ruudun kautta vastapuolelle on tavallista vaikeampaa. Kun käytät kännykkää, aseta se vakaasti pöydälle. Jos pidät kännykkää toisessa kädessäsi ja samalla viitot toisella, kamera heiluu ja vastapuolen on vaikea ymmärtää viittomistasi.

Vanhuuseläke, perusteksti, käännetty viittomakielisestä verkkotekstistä

lähde: <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/260107144134AK?openDocument>

Kansaneläkelaki määrittelee vanhuuseläkeiäksi 65 vuotta. Lain mukaan hakijan pitää asua lain määräämän ajan pysyvästi Suomessa, jotta oikeus eläkkeeseen on voimassa. Laki myös antaa enimmäismäärän, minkä vanhuuseläkkeen saaja saa ansaita muita tuloja, eläkkeitä tai korvauksia ilman että ne vaikuttavat vanhuuseläkkeen suuruuteen. Tulojen tulee jäädä lain määräämän rajan alle. Henkilön, joka on saanut työttömyyseläkettä, työkyvyttömyyseläkettä tai yksilöllistä varhaiseläkettä, ei tarvitse anoa vanhuuseläkettä. Kela muuttaa eläkkeen automaattisesti vanhuuseläkkeeksi siinä vaiheessa, kun eläkkeen saaja täyttää 65 vuotta. Kansaneläkkeen määrään vaikuttaa eläkeläisen muut uudet eläkkeet tai tulot. Jos hakija saa vanhuuseläkettä, hän menettää vammaistuen. Tällöin hän voi hakea eläkeläisen hoitotukea.

Vanhuuseläke (verrokkiteksti 1)

Kansaneläkelain perusteella ryhdyn saamaan kansaneläkettä sen jälkeen kun olen täyttänyt 65 vuotta. Lain mukaan minulla pitää olla kotipaikka Suomessa, jotta oikeus eläkkeeseen syntyy. En voi muuttaa ulkomaille. Laissa on määritelty katto sille, paljonko voin tienata tai saada muita etuuksia niiden vaikuttamatta kansaneläkkeeseen. Jos tuloni menevät tuon rajan yli, en voi saada vanhuuseläkettä. Jos saan työttömyyseläkettä, työkyvyttömyyseläkettä tai varhaiseläkettä, ne muuttuvat automaattisesti vanhuuseläkkeeksi eikä minun tarvitse anoa vanhuuseläkettä erikseen. Muut tulot tai eläkkeet vaikuttavat minulle maksettavaan eläkkeeseen. Samaan aikaan kun ryhdyn saamaan eläkettä, vammaistukeni katkeaa. Vammaistuen sijaan voin anoa hoitotukea.

Vanhuuseläke (verrokkiteksti 2)

Kansaneläkelain perusteella voit saada vanhuuseläkettä, sen jälkeen kun olet täyttänyt 65 vuotta. Lain mukaan kotipaikkasi tulee olla Suomessa, jotta voit saada eläkettä. Et voi muuttaa ulkomaille. Laissa on myös määräykset siitä, **paljonko voit saada muita korvauksia, tuloja tai eläkkeitä ilman että ne vaikuttavat eläkkeeseesi.** Jos tulosi

menevät tuon rajan yli, et lain mukaan voi enää saada vanhuuseläkettä. Jos olet jo saanut työttömyyseläkettä, työkyvyttömyyseläkettä tai varhaiseläkettä, ne muuttuvat automaattisesti vanhuuseläkkeeksi ilman, että sinun pitäisi anoa niitä erikseen. Jos sinulla on muita tuloja tai eläkkeitä, ne voivat vaikuttaa eläkkeeseesi. Samalla kun alat saada vanhuuseläkettä, vammaistukesi loppuu. Vammaistuen sijaan voit anoa Kelalta hoitotukea.

Pienten lasten hoitoa tuetaan, perusteksti, käännetty viittomakielisestä verkkotekstistä
<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/260107144134AK?openDocument>

Vanhempainrahakauden tai isyysrahakauden päätyttyä vanhemmat voivat jatkaa alle 3-vuotiaan lapsen hoitoa kotona työsuhteen katkeamatta. Tällöin perheen pitää anoa Kelalta kotihoidontukea. Kelan tuen on tarkoitus korvata palkka, eikä työnantajan siten tarvitse maksaa normaalia palkkaa. Molemmat vanhemmat eivät voi jäädä kotiin hoitamaan lasta vaan vanhempien pitää valita kumpi jää kotiin siihen saakka kunnes lapsi täyttää 3 vuotta. Kotihoidon tuki ei katkaise työsuhdetta mutta se vaikuttaa vuosiloman kertymiseen siten, että vuosilomaa ei kotihoidon tuen ajalta kerry. Alle kouluikäisen lapsen huoltajalla on oikeus saada lapselle kunnallinen päiväkotipaikka tai perhepäivähoitopaikka. Kunta maksaa hoidon ja perii perheeltä maksun, jonka suuruus määräytyy perheen tulojen perusteella. Jos lapsi hoidetaan kotona tai yksityisen hoidon kautta vanhemmat voivat hakea Kelalta lasten kotihoidon tukea tai yksityisen hoidon tukea. Huoltaja voi saada kotihoidontukea voi saada vain jos lapsi on alle 3-vuotias. Yksityisen hoidon tukea huoltaja saa alle kouluikäisestä lapsesta, joka ei ole kunnallisessa hoidossa kuten esimerkiksi yksityisessä päiväkodissa tai päivähoidossa.

Pienten lasten hoito (verrokkiteksti 1)

Kun minun äitiyslomani tai mieheni isyysloma päättyy, voi jompikumpi vanhemmista jäädä kotiin hoitamaan lasta siihen asti kunnes hän täyttää kolme vuotta ilman että työsuhte katkeaa. Minun tai mieheni pitää anoa kotihoidon tukea Kelalta. Tuki on ikään kuin palkkaa, jota työnantaja ei maksaa vaan raha tulee Kelalta. Molemmat vanhemmat eivät voi jäädä kotiin, vaan meidän pitää valita kumpi jää kotiin hoitamaan lasta kunnes tämä täyttää kolme vuotta. Kotihoidontuen saaminen ei katkaise työsuhdetta mutta vuosilomaa en voi siltä ajalta saada. Niin kauan kun lapseni on alle kouluikäinen eli alle 7 vuotta meillä on oikeus viedä hänet kaupungin päiväkotiin tai perhepäivähoitoon. Kaupunki maksaa päiväkodille ja perii sitten meiltä kustannuksia. Kunnan perimä maksu riippuu tulojemme suuruudesta. Jos emme vie lastamme päiväkotiin vaan hoidamme häntä itse kotona, voimme anoa Kelalta kotihoidontukea. Jos viemme lapsemme yksityiseen hoitoon, voimme saada Kelalta yksityisen hoidon tukea. Kela maksaa hoidon. Kotihoidontukea voi saada niin kauan kun lapsi on alle kolme vuotta. Jos viemme alle 7 vuotiaan lapsemme yksityiseen hoitoon, saamme yksityisen hoidon tukea.

Pienten lasten hoito (verrokkiteksti 2)

Kun sinun äitiyslomasi tai miehesi isyysloma päättyy, teistä jompikumpi voi jäädä kotiin hoitamaan alle kolmevuotiaista lastanne työsuhteen katkeamatta. Teidän pitää anoa kotihoidontukea Kelalta. Kotihoidontuki on kuin palkkaa. Työnantajan ei tarvitse maksaa teille mitään, Kela maksaa. Te molemmat vanhemmat ette voi jäädä kotiin, teidän täytyy päättää kumpi jää kotiin siihen asti kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Kotihoidontuen saaminen ei katkaise työsuhdetta, mutta se vaikuttaa vuosilomaa siten, että te ette saa sitä. Niin kauan kuin lapsesi ei ole vielä koulussa eli hän on alle 7-vuotias, teillä on oikeus viedä lapsi kaupungin päiväkotiin tai perhepäivähoitoon. Kaupunki maksaa päiväkodille ja perii teiltä maksun. Teiltä perittävän maksun suuruus riippuu teidän

tuloistanne. Jos ette vie lastanne päiväkotiin vaan hoidatte häntä kotona, voitte anoa ja saada kotihoidontukea Kelalta. Jos viette lapsenne yksityiseen hoitoon, voitte anoa ja saada Kelalta yksityisen hoidon tukea. Kotihoidontukea saa alle kolmevuotiaasta lapsesta. Jos lapsenne on alle 7-vuotias ja on yksityisessä hoidossa, saatte Kelalta yksityisen hoidon tukea.

Läheisen kuoltua, perusteksti, käännetty viittomakielisestä verkkotekstistä
<http://www.kl-deaf.fi/Page/d40eb973-9127-48ad-878f-305e860213ff.aspx>

Kun ihminen kuolee kotona, asiasta pitää ilmoittaa lääkärille. Ilmoituksen voi tehdä terveyskeskukseen tai sairaalaan. Lääkäri tekee kotikäynnin ja kirjoittaa kuolintodistuksen. Kuolintodistus tarvitaan, jotta vainaja voidaan haudata. Väestörekisteri tai seurakunta antaa hautausluvan sen jälkeen, kun lääkäri on kirjoittanut kuolintodistuksen. Hautaamisesta sovitaan kirkkoherranvirastossa. Jos vainaja ei ole kuulunut kirkkoon eikä hän ole halunnut kirkollista siunausta, sellaista ei toimiteta. Hautaustoimistot auttavat hautajaisten järjestelyissä. Palvelut ovat maksullisia. Rahallista apua hautajaisten kustannuksiin voi anoa sosiaalitoimistolta. Läheisen kuolemasta on hyvä ilmoittaa pankkiin, jotta turvataan tilin oikea käyttö ja mahdollisesti kuoleman jälkeen liikaa maksettujen eläkkeiden palauttaminen. Ilmoitus on hyvä tehdä myös postiin ja vakuutusyhtiölle, jos vainajalla on henki- tai muu vakuutus. Liikennevakuutus voi korvata hautajaiskuluja, jos ihminen kuolee liikenneonnettomuudessa. Perunkirjoitus pitää tehdä kolmen kuukauden kuluttua kuolemasta. Perunkirjaan merkitään vainajan ja mahdollisen lesken omaisuus ja velat. Perunkirjaan merkitään myös selvitys siitä, ketkä ovat perillisiä. Perunkirja on tehtävä, vaikka vainajalla ei olisi omaisuutta. Se pitää toimittaa verotoimistoon. Verotoimisto määrää perinnöstä maksettavan veron. Oikeusaputoimisto auttaa perunkirjan tekemisessä. On hyvä käydä henkilökohtaisesti Kelan toimistossa selvittämässä mahdollisuudet eläkkeisiin läheisen kuoleman jälkeen. Läheisen kuolema on vaikea asia. Siitä voi olla vaikea selvittää yksin. On hyvä puhua asiasta omaisten ja ystävien kanssa. Kuurojen papit ja seurakunnan työntekijät auttavat ja keskustelevat kuolemaan liittyvistä asioista. Heiltä saa myös lisätietoa, mitä muuta tukea seurakunnat järjestävät sureville ihmisille. Alueen kuntoutussihteeri keskustelee ja ohjaa surevaa ihmistä avun ja tuen hakemisessa.

Läheisen kuoltua (verrokkiteksti 1)

Jos joku henkilö kuolee minun kotonani, minun pitää ilmoittaa siitä lääkärille joko terveyskeskukseen tai sairaalaan. Lääkäri tulee kotiini, tarkistaa ja kirjoittaa kuolintodistuksen. Tarvitsen kuolintodistusta, jotta voin haudata vainajan. Minun tulee toimittaa kuolintodistus joko väestörekisteriin tai kirkkoherranvirastoon, jotka puolestaan antavat minulle luvan haudata vainajan. Kirkkoherranvirastossa voin sopia hautajaisjärjestelyistä. Jos vainaja ei ole ollut seurakunnan jäsen, seurakunta ei voi siunata häntä. Samoin siunausta ei voida tehdä, jos vainaja on elinaikanaan kieltänyt siunauksen. Minun tulee kunnioittaa vainajan päätöstä eikä kirkko siten siunaa vainajaa. Jos tarvitsen apua hautausjärjestelyistä, saan sitä hautaustoimistosta. Sen palvelut eivät kuitenkaan ole ilmaisia, minun pitää maksaa niiden palvelusta. Jos minulla ei ole varoja hoitaa hautausta, voin anoa rahallista tukea sosiaalitoimelta ja sillä rahalla sitten maksan hautajaiskulut. Minun tulee ilmoittaa omaiseni kuolemasta myös pankkiin, jotta kukaan ei voi käyttää väärin kuolleen omaiseni tilejä. Minun tulee ilmoittaa kuolemasta myös Kelaan, jotta se voi lopettaa eläkkeen maksamisen. Minun pitää palauttaa mahdollisesti liikaa maksetut tuet takaisin Kelaan. Minun pitää mustaa ilmoittaa myös postiin samoin kuin vakuutusyhtiöön siltä varalta, että omaisellani on henki- tai jokin muu vakuutus. Jos omaiseni on kuollut liikenneonnettomuudessa, kolarissa tai jäänyt auton alle, liikennevakuutus korvaa hautajaiskulut. Minun tulee huolehtia perunkirjoituksista kolmen kuukauden kuluessa kuolemasta. Perunkirjoituksissa vainajan sekä hänen miehensä tai vaimonsa omaisuus ja

velat kirjataan perunkirjaan, samoin perunkirjaan merkitään ylös perijät. Vaikka omaisellani ei olisi ollut lainkaan omaisuutta, on perunkirjoitus tehtävä siitä huolimatta. Perunkirjoituksen valmistuttua minun on toimitettava se verotoimistoon, joka määrää paljonko minun tulee maksaa perintöveroa. Jos minusta tuntuu vaikealta tehdä perunkirjoitusta, voin mennä oikeusaputoimistoon hakemaan apua. Olisi myös hyvä, jos menisin Kelan toimistoon selvittämään omaiseni kuolemaa ja kela voi sen perusteella selvittää minulle mahdollisesti kuuluvia etuuksia. Jos läheisen tai omaisen kuolema tuntuu hyvin vaikealta, ja minusta tuntuu, että en selviä siitä yksin, on tärkeää, että juttelen siitä ystävien ja sukulaisten kanssa. Voin myös mennä juttelemaan kuurojen papin tai seurakunnan työntekijän kanssa. Heiltä saan myös lisätietoa siitä, miten seurakunta tukee surevia ihmisiä. Jos minusta tuntuu raskaalta, voi mennä juttelemaan myös oman alueeni kuntoutussihteerin kanssa. Hän neuvoo, mistä voin saada apua ja tukea.

Läheisen kuoltua (verrokkiteksti 2)

Jos kotonasi joku kuolee, sinun tulee **ilmoittaa kuolemasta** joko terveyskeskuksen tai sairaalan **lääkärille**. Lääkäri tulee kotiisi, tekee vainajalle tutkimuksen ja kirjoittaa sinulle kuolintodistuksen. Tarvitset kuolintodistusta, jotta voit haudata vainajan. Anna lääkäriltä saamasi kuolintodistus joko kirkkoherranvirastoon vai väestörekisteri-keskukseen. Heiltä saat hautausluvan. Käy kirkkoherranvirastossa sopimassa hautajaisista. Jos omaisesi ei ole ollut kirkon jäsen, häntä ei voi siunata. Samoin, jos hän on esittänyt toiveen, ettei häntä siunata, sinun tulee kunnioittaa tuota toivetta. Jos tarvitset apua hautajaisjärjestelyissä, voit mennä hautaustoimistoon. Sen palvelut eivät ole ilmaisia, vaan sinun tulee maksaa niistä. Jos sinulla ei ole varoja hoitaa hautausta, voit mennä sosiaalitoimistoon ja he antavat sinulle rahaa hautajaiskuluja varten. Sinun tulee ilmoittaa omaisesi kuolemasta myös pankkiin, ettei kukaan muu pääse käyttämään omaisesi tiliä. Myös Kelalle on mahdollisesti palautettava sen liikaa maksama tuki. Sinun pitää muistaa ilmoittaa kuolemasta myös postiin. Siltä varalta, että omaisellasi on ollut henki- tai jokin muu vakuutus, sinun tulee ilmoittaa kuolemasta myös vakuutusyhtiöön. Jos omaisesi on kuollut autokolarissa tai jäänyt auton alle, liikennevakuutus korvaa myös hautajaiskulut. Sinun tulee muistaa tehdä perunkirjoitus kolmen kuukauden kuluessa kuolemasta. Perunkirjoituksissa merkitään muistiin vainajan sekä tämän puolison omaisuus ja velat sekä perijät. Vaikka vainajalla ei olisi ollut minkäänlaista omaisuutta, perunkirjoitus on tehtävä siitä huolimatta. Kun perunkirja on valmis, sinun tulee toimittaa se verotoimistoon, joka ilmoittaa sinulle, paljonko sinun tulee maksaa perintöveroa. Jos sinusta tuntuu, että et osaa tehdä itse perunkirjaa, voit pyytää apua oikeusaputoimistosta. Sinun olisi hyvä käydä myös Kelan toimistossa selvittämässä, mitä eläkettä voit mahdollisesti saada omaisesi kuoleman johdosta. Lähiomaisen kuolema voi olla niin vaikea asia, että sinusta tuntuu, että et selviä siitä yksin. On tärkeää, että juttelet siitä sukulaistesi ja ystäviesi kanssa. Voit myös mennä kuurojen papin tai seurakunnan työntekijän luokse keskustelemaan kuolemaan liittyvistä asioista. Heiltä saat tietoa, miten seurakunta tukee surevaa ihmistä. Jos sinusta tuntuu kovin raskaalta, voit mennä myös alueesi kuntoutussihteerin luokse, he osaavat neuvoa, mistä saat apua ja tukea.

Rikosasian selvittelyn eteneminen, perusteksti, käännetty suomalaisesta viittomakielestä lähde:

<http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/F07E4C9C281C6D7BC2256E3600369D2A>

Rikosasiain selvittely alkaa sillä, että rikoksen uhri tai joku muu henkilö tekee poliisille rikosilmoituksen. Poliisi saapuu rikospaikalle ja aloittaa tutkimukset. Seuraavassa vaiheessa poliisi siirtää rikosasian syyttäjälle. Syyttäjä vie asian oikeuteen tai tekee syyttämättäjäättämispäätöksen. Rikoksen uhri voi myös valittaa tästä päätöksestä. Neljännessä vaiheessa rikostuomioistuimien käsittelee rikosasiaa oikeudenistunnossa ja

ilmoittaa tuomionsa. Viidennessä vaiheessa uhri tai syytetty voivat valittaa päätöksestä, mikäli hän ei ole tuomioon tyytyväinen. Jos valitus tehdään, käsittely jatkuu korkeammassa tuomioistuimessa. Korkein tuomioistuin joko hyväksyy valituksen tai sitten ei hyväksy sitä.

Rikosasian selvittelyn eteneminen (verrokkiteksti 1)

Jos joku pahoinpitelee minua tai varastaa minulta, minusta tulee rikoksen uhri. Kuinka tätä asiaa aletaan selvittää? Minä rikoksen uhri tai joku muu tekee rikosilmoituksen poliisille. Poliisi tulee rikospaikalle ja alkaa tutkia. Kun poliisin tutkinta on valmis, asia siirretään syyttäjälle. Tämän jälkeen syyttäjä päättää, lähtee se syyttämään vai jättääkö asian syyttämättä. Jos minä en ole tyytyväinen syyttäjän päätöksen, voin valittaa siitä. Jos syyttäjä päättää nostaa syytteen, asiaa ryhdytään käsittelemään oikeudessa. Oikeus ilmoittaa sitten tuomionsa. Jos minä uhrina tai syyttäjä ei ole tyytyväinen oikeuden päätökseen, voimme valittaa siitä. Valitus tarkoittaa sitä, että juttu siirretään korkeimpaan oikeuteen, joka sitten päättää hyväksyykö se vai hylkääkö tehdyn valituksen.

Rikosasian selvittelyn eteneminen (verrokkiteksti 2)

Kuinka rikos selvitetään?

Jos joku lyö sinua tai varastaa sinulta, sinusta tulee rikoksen uhri. Kuinka rikos selvitetään? Sinä uhrina tai joku muu henkilö voi tehdä poliisille rikosilmoituksen. Poliisi saapuu rikospaikalle ja alkaa tutkia. Kun tutkinta on valmis, poliisi siirtää asian syyttäjän vastuulle. Syyttäjä sitten päättää, nostaako se syytteen vai jättääkö syyttämättä. Jos et ole tyytyväinen päätökseen, voit valittaa siitä. Jos syyttäjä päättää nostaa syytteen, asia siirtyy oikeuden käsiteltäväksi. Kun oikeus on valmis, se ilmoittaa sinulle antamansa tuomion. Jos sinä uhrina tai syyttäjä on tyytymätön oikeuden päätökseen, voitte molemmat valittaa siitä. Jos päätätte tehdä valituksen, asia menee korkeimpaan oikeuteen, se päättää ottaako valituksen käsittelyyn vai hylkääkö valituksen.

Riitta Vivolin-Karén
Suomalaisen viittomakielen maisteriohjelman opiskelija
Jyväskylän Yliopisto
Humanistinen tiedekunta/kielten laitos

TUTKIMUSLUPAPYYNTÖ

Opiskelen Jyväskylän yliopiston humanistisessa tiedekunnassa. Pääaineeni on suomalainen viittomakieli. Opiskeluun kuuluu tutkimustyö, jota sanotaan pro gradu-tutkielmaksi. Tutkin lukijan näkökulmasta viittomakielisen verkkotekstin ymmärrettävyyttä ja helppolukuisuutta. Pro gradu-tutkielmaani varten olen valinnut viisi viittomakielistä verkossa julkaistua tekstiä ja tuottanut niistä kustakin kaksi varianttitekstiä.

Pyydän Teiltä lupaa pro gradu-tutkielmaan liittyvän haastatteluaineiston keräämiseksi ja käyttämiseksi tutkimuksessani. Kerään tutkimusaineiston näyttämällä haastateltavilleni verkosta valitsemani viittomakieliset tekstit sekä niistä tuottamani verrokkitekstit ja pyydän haastateltavia kertomaan näkemyksensä näyttämistäni teksteistä, arvioivan, mikä niistä on haastateltavan mielestä helppo- ja vaikealukuisin. Haastattelussa kirjaan muistiin haastateltavan pohjatiedot sekä haastateltavan antamat arviot näyttämistäni teksteistä. Haastattelun lopuksi käyn haastattelun yhteydessä tekemäni muistiinpanot läpi haastateltavan kanssa ja varmistan, että olen tulkinnut hänen antamansa arviot oikein. Tutkimukseen osallistuvalla on mahdollisuus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä haastattelun vaiheessa tahansa.

Kaikki haastattelussa syntynyt materiaali käsitellään luottamuksellisesti eikä haastateltavien nimet tai muut tunnistetiedot tule pro gradu-työssäni millään tavalla esiin.

Tutkimusta ohjaavat Jyväskylän yliopistossa FT Anne Mäntynen sekä FT Johanna Mesch.

Helsingissä ____/____ 2009

Riitta Vivolin-Karén
Suomalaisen viittomakielen maisteriopiskelija
puh: 041-5463566
sähköposti: riittavivolin@hotmail.com
Kontionkatu 10
05460 Hyvinkää

SUOSTUMUS

Tutkimuksen aihe: Viittomakielisen verkkotekstin helppolukuisuus – Lukijan näkökulma.

Suostun osallistumaan opiskelija Riitta Vivolin-Karénin tekemään tutkimukseen ja annan luvan käyttää haastattelussa antamiani vastauksia tutkimuksessa:

Taustatietohaastattelu Kyllä ___ Ei ___

Arvioni näkemistäni teksteistä Kyllä ___ Ei ___

Suostun siihen, että haastattelussa syntyneitä muistiinpanoja voidaan käyttää

Tutkimustarkoituksessa, opetuskäytössä ja luennoilla Kyllä ___ Ei ___

Suostun siihen, että videoitua aineistoa voidaan käyttää:

Suomalaisen viittomakielen jatkotutkimuksissa Kyllä ___ Ei ___

Tutkijaa ja tutkimuksen ohjaajia sitoo vaitiolovelvollisuus. Haastattelussa syntyneitä materiaalia käytetään vain sellaisissa tilanteissa, joihin tutkimukseen osallistuja on antanut kirjallisen suostumuksensa. Tutkimukseen osallistujalla on mahdollisuus keskeyttää tutkimukseen osallistumisensa ilmoittamalla siitä tutkijalle. Tutkija huolehtii haastattelussa syntyneiden muistiinpanojen käsittelystä, säilytyksestä ja hävittämisestä.

Helsingissä ___/___ 2009

Riitta Vivolin-Karén

Suomalaisen viittomakielen maisteriopiskelija

Haastateltava

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Vastaajan taustatiedot:

1. Ikä

- 21 – 30
- 31 – 40
- 41 – 50
- 51 – 60

2. Kun olit lapsi,

- kotona viitottiin, vanhemmat olivat kuuroja
- kotona viitottiin, vanhemmat olivat kuulevia
- kotona ei viitottu, olet oppinut viittomaan
 - missä
 - minkä ikäisenä

3. Koulutuksesi

- kuulovammaisten koulu
- kuulevien peruskoulu
- lukio
- ammatillinen koulutus
- ammattikorkeakoulu
- yliopisto
- muu, mikä

4. Viittomakieliset verkkotekstit

Luetko viittomakielisiä verkkotekstejä säännöllisesti?

ei ___

kyllä ___

jos kyllä, kuinka pitkän aikaa olet lukenut niitä säännöllisesti _____

kuinka usein luet viittomakielisiä verkkotekstejä _____

jos ei, miksi et lue? _____

Teksteihin liittyvät kysymykset:

Seuraavaksi näet saman viittomakielisen tekstin kolme kertaa, jokainen teksti on rakenteeltaan hieman erilainen.

Minkä kolmesta tekstimuodosta koet helppolukuisimmaksi ts. mikä näistä kolmesta tekstistä olisi mielestäni paras verkkoteksti lukijan näkökulmasta? Miksi juuri se teksti?

Entä mikä teksteistä oli mielestäsi vaikealukuisin? Miksi juuri se teksti?

Mitä toivoisit otettavan huomioon viittomakielisissä verkkoteksteissä? (viittojan valinta, kielimuodon valinta, tekstin pituus,...)

LIITE 4

teksti	perusteksti	verrokki 1	verrokki 2
Mobiilitulkin käyttöohjeita			
Vanhuuseläke			
Pienten lasten hoitoa tuetaan			
Läheisen kuoltua			
Rikosasian selvittelyn eteneminen			